IVRIS CIVILIS
Singulare Reſponſum,
SIVE
APOLOGIA
VIRGILII CHIACCHIARI
IVRISCONSVLTI AESERNINI,
MARCHIONISSAE ZENOBIAE TESTATRICIS
FIDELIS TESTAMENTARII.

NEAPOLI, Ex Regia Typographia Aegidij Longi. 1637.
SVPERIORVM PERMISSV.

VOBIS,
QVI FVTVRI ESTIS
SANCTISSIMI IVDICES
LIBELLVM,
QVI SACERDOTIS FAMAE,
IVSTITIAE, ET VERI-
TATIS CAVSAM AGITE
DO, DEDO,
FAVETE.

AVCTOR
AD
LECTOREM

NE mireris, huma-
niſſime Lector, ſi
Sacerdos ſexageſi-
mum tertium agẽs
annum Apologiam
conſcripſerim, non
ènim pro auro, aut argento legato la-
boraui, cùm à florente ætate Cicero-
nis de ſenectute auream illam ſen-
tentiam ſim amplexatus: haud quid-

piam

piam absurdius esse posse, quàm quò minus viæ restat, eò plus viatici quærere; sed pro mea quidem tuenda fama primum insudaui, nam etsi benè sibi conscius falsis non debeat moueri conuicijs, nec æstimare plus ponderis in alieno esse cõuicio, quàm in suo testimonio, Diuo Ambrosio teste, de officijs, & Augustino Sancto attestante, qui ait, senti de Augustino quidquid licet, sola me in oculis Dei cõscientia non accuset, *a* attamen illius distinctione duæ res sunt, conscientia, & fama, & vt illa nobis, ita est hæc etiam alijs necessaria. Quãobrem qui suæ conscientiæ fidens, suam negligit famam, iure dicitur esse crudelis, *b* at qui eam defendit, verè, & in alios misericors appellatur. *c* deinde, vt fraterna hac nostra correctione, qui meam Typis perpetuò denigrare famam, fuit, & si frustra conatus, facti fortasse pœnitens discat

a *c. nolo* [sic: *c. scnli*] 11 q. 3.

b *c. nolo* 12. q. 1.

c *c. non sunt audiendi* 11 q. 3.

mu-

mutare ſententiam, & palinodiam canens à Deo miſericordiam conſequatur. Vale.

Datum Æſerniæ idibus Decembris Anno à Chriſto nato Milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo quinto.

Fr. Nicephori Sebasti Neap. Sacræ Theolo-
logiæ Bacchalaurei Ordinis Eremitarum
Sancti Patris Augustini.

Ad Iuris Ciuilis Singulare Responsum
VIRGILII CHIACCHIARI
Aesernini Iurisconsſ. Peritiss.

Exastichon.

MIror, dum medito veteris responsa Sibyllæ,
Et cogor varijs illa referre modis.
At cessat mea mens mirari, & lingua referre,
Responsum Iuris, si meditetur opus.
Ergò hic mens mirando siste, & carmine gratò
Auctoris laudes semper in Orbe refer.

Indicis menda sic tollas.

Verbo	*Adscribens*	2	*summarũ linea 3.*	*Bdscribens*	*Adscribens*
ibidem				*l.vt*	*licet*
Verbo	*Amicitia*	1		*dictum*	*ductum*
Verbo	*codicillus*	4	*lin.2.*	*nu.140.*	*nu.149.*
ibid.			*lin.5.*	*reuelaret*	*releuaret*
ibid.		6	*lin.9.*	*sigillũ,vel subscriptionem*	*sigillorum,vel subscriptionũ.*
ibid.		14	*lin.9.*	*Baro*	*Bart.*
ibid.		17	*lin.2.*	*& addita*	*ex addita*
Verbo	*dominus*	1	*lin.2.*	*nu.22.*	*nu.221.*
Verbo	*Fideicõmissũ*	1		*reliqui*	*relinqui*
Verbo	*furiosus*	6	*lin.2.*	*& si*	*& hi*
Verbo	*intellectus*		*in princ.*	*l.Diu.*	*l.Diui*
Verbo	*Iudex*	1	*lin.6.*	*interrogarunt*	*interrogarent*
ibid.		3	*lin.2.*	*verisimilem*	*verisimilia*
ibid.		5	*in princ.*	*iidices*	*iudices*
Verbo	*Iurisperitus*	1	*lin.2.*	*nu.180.*	*nu.280.*
Verbo	*legatum*		*in fine*	*Adde. Legatum, et fideicommissũ non includuntur compromisso facto super testamento, codicillis, siuè alia vltima voluntate, nisi de eis in compromisso fiat expressa mentio nu.357.*	
Verbo	*Legislatores*	1	*sum.lin.2.*	*num.210.*	*nu.220.*
Verbo	*litteræ*	1	*lin.3.*	*nu.282.*	*nu.283.*
Verbo	*Propalans*	1	*lin.9.*	*& adiuuentur*	*ut adiuuẽtur*
Verbo	*Regnum*	1	*lin 2.*	*nu.98.*	*nu 89.*
ibidem			*lin.3.*	*subuenire*	*subueniri*
Verbo	*sententia*	1	*lin.3.*	*nu.395.*	*nu.359.*
Verbo	*subrogatus*	2	*in princ.*	*subrogatus*	*subrogatum*

CAETERA ERRATA ITA DILVAS.

Pag.	Verf.	Errata	Corrige.
2	9	*An teſtatrix*	2 *An teſtatrix.*
2	11	*omnis cuiuſuis.*	*omnis enim cuiusuis*
2	19	*atq; eo*	3.*atq; eo.*
3	2	*idiotè.*	*idiotæ.*
3	12	*loquitur.C.*	*loquitur.c.*
3	17	*hi teſtatricem.*	7.*hi teſtatricem.*
3	26	*hi teſtatricem.*	9.*hi teſtatricem.*
4	14	*teſtatricẽ in falſo.*	*teſtatrici falsò.*
4	21	*afficiuntur*	*afficiantur.*
4	26	*l.cum alij*	*l. cum alijs.*
5	3	*intermiſſiones*	*intermiſſionis.*
6	10	*continent.*	*continet.*
8	9	6	4.
9	2	*ſtamentarius*	*teſtamentarius.*
9	8	*is l.3.*	*in l.3.*
9	15	*l hac conſultiſſime*	*l.hac conſultiſſima.*
9	16	*Inſtit.eadem.*	*Inſtit.eod.*
9	25	*corruunt.*	*corruat.*
10	14	13.*&* *ſeq.*	10.*&* *ſeq.*
10	18	*ſeruare:*	*ſeruari.*
10	26	*ſeriptis*	*ſcripti.*
12	2	*affertur*	*offertur.*
12	13	*iurisconſulti*	*tres iuriſconſulti.*
12	16	*confeſſarius.*	*confeßarij.*
12	19	*decimus ſextus.*	*&* *decimus textus.*
12	26	*ſextus.*	*vndecimus.*
14	10	*prohibens.*	*perhibens.*
14	24	*lib.1.*	*lib.9.*
14	25	22	77.*nu.*12.
14	27	*verbo*	*verbis.*
15	23	*quod*	*quoad.*
16	13	4.	3.
16	18	*conſ.*164.	*conſ.*146.
16	19	*lib.*1.	*lib.* 2.
16	22	*lib.*2.	*lib.*1.
16	22	*nu.*4.	*nu.*2.
16	23	*Ex his.*	*&* *his.*
16	25	*iud.*	*V.I.D.*
17	4	*iE*	*in*

Pag.	Vers.	Errata	Corrige.
17	6	*nu.4.*	*nu.8.*
17	9	*C.qn procur.*	*C.qñ prouoc.*
17	14	*adhæserit.*	*adhæserint.*
18	8	*Suar.*	*ſuar.*
18	16	*huiuſmodi*	*in huiuſmodi.*
18	19	*nu.74.*	*nu.47.*
18	21	*lic.*	*lib.*
18	21	*nu.*	*nu.5.*
19	1	*nu.4.*	*nu.14.*
19	3	*nu.11.*	*nu.15.*
19	4	*pro eo*	*pro reo*
19	13	*nu.15.*	*nu.51.*
19	23	37.	47.
20	9	*l. nec codicillis.*	*l. nec codicillos.*
20	18	*veriſimilia.*	*veriſimiliora.*
20	20	*l. fin.*	*§.fin.*
10	24	*num.5.*	*num.6*
21	20	*Rimius.*	*Bimius.*
22	2	*Rimium.*	*Bimium.*
22	29	9.	3.
23	2	*C.plus valet.*	*C.plus valere.*
23	3	*ſi mult.*	*ſimulatè concip.*
23	22	*reedargueras.*	*redargueret.*
24	11	*at*	*vt*
24	23	*Quintus, & vedecimus*	*Quintus, ſeptimus, & vndecimus.*
26	3	*affirmat.*	*affirmet.*
26	17	*artriticlinum.*	*architriclinum.*
26	21	*artriticlinus.*	*architriclinus.*
27	10	*concluſ 945.*	*concluſ.745.*
28	9	*in iuratis*	*iniuratis.*
28	18	*nu.26.*	*nu.16.*
28	31	*conficiſſe*	*confeciſſe.*
29	2	*obſeruantię.*	*obſeruantiæ, & ſui Patris ſpiritualis.*
29	5	*tunc teſtem.*	*hunc teſtem.*
29	19	*teſtir falſus.*	*teſtis.n falſus.*
29	30	*vidiſſe.*	*non vidiſſe*
30	9	*eadem.*	*eodem.*
31	16	*cur primum.*	*cur primus*
32	19	*poſuerunt.*	*potuerunt*
35	24	*ſicut.*	*ſi vt*
35	30	*Quintum*	*Quintus.*

Pag.	Verſ.	Errata	Corrige.
36	5	*Duci*	*Duce.*
36	11	*implicat*	*implicant*
36	13	*Iuſt.*	*Inſtit.*
37	29	*Valaſca Suar.*	*Valaſc.ſuar.*
38	8	*nomat.*	*notat.*
38	9	*c. vt qua*	*C.vt quæ.*
38	18	*de actibus*	*teſtatur de actibus*
39	1	*v falſum.*	*vt falſum*
39	3	*dixerunt*	*dixerat.*
39	8	*dictaq; domina*	*dictamq; dominam*
40	13	*tum etiam*	*tum quia etiam*
46	12	*verè*	*iure*
46	22	*tu eius*	*in eius*
50	4	*modi*	*modis*
50	9	*vti*	*& ſi*
50	14	*conſ.* 1029.	*conſ.*129.
50	29	*ipſam dominam*	*ipſa domina.*
51	1	*quiia*	*quin*
51	2	*tunc*	*cum*
52	32	*duc*	*duo*
53	7	*cap.ſi quis alteri*	*C.ſi quis alteri.*
53	19	*pro teſtatricis*	*pro teſtatrice.*
53	26	*vol.* 4.	*col.*4.
54	29	*vol.*4.	*col.*4.
55	5	*ſi illud*	*ſiuè illud*
55	15	*cap.eod.*	*C.eod.*
55	24	*cap. de teſtam.*	*C.de teſtam.*
56	1	*accepta*	*recepta*
56	13	*ſubſcriptum*	*conſcriptum*
57	3	*atteſtantur*	*atteſtatur*
57	15	*relata*	*relatas*
57	22	*octaui teſtis ſubſcr.*	*octaui ſubſcriptoris*
57	30	*cap. qui teſtam.*	*C.qui teſtam.*
58	7	*verſus*	*verè*
58	23	*relatam*	*relata*
60	17	*paraleſi*	*paraleſis*
60	22	*c. ſi certum pet.*	*C. ſi certum pet.*
60	26	*limita*	*limitarem*
61	1	*vt ſibi*	*vt ibi*
61	18	*habemus*	*habeamus*
62	2	*parta*	*parto*

Pag.	Verf.	Errata	Corrige.
62	9	*cap. si mane*	*C. si mane*
62	30	*dixerit*	*dixerit requisito*
64	22	*statuisse*	*statuissent*
65	1. & 2.	*dele primum, & secundum versum præter requisitis*	
65	30	*nu. 2.*	*num. 23.*
66	3	*voluiße*	*noluisse*
66	7	*voluerit*	*noluerit*
66	15	*Menoch.*	*à Menoch.*
67	18	*nu. 14.*	*nu. 15.*
68	9	*probatur*	*probetur*
68	22	*in aut.*	*Natt. in aut.*
69	8	*quid si testator nu. 2. adde, pone, &*	*q. 36. vers. sed quid*
69	18	*vt si*	*& si (si testator nu. 2.*
69	21	*respõdemus. adde, ꝙ*	*Bart. & alij DD. relati à Me-*
69	23	*nos autem*	*nos autẽ sumus (noch. loquũtur*
69	23	*cum*	*nam*
69	26	*erat*	*suum erat*
70	9	*quæ vitalis. Adde, &*	*legum sollemnitatẽ, quæ vitalis*
70	25	*solamnitatem*	*solemnitatem*
71	16	*alia*	*alij*
71	25	*reuelaret*	*releuaret*
71	32	*vtimur*	*vtitur*
72	7	*illos esse*	*illos codicillos esse*
72	10	*cõmodantibus*	*accõmodantibus*
72	15	*iustit.*	*Instit.*
72	27	*§. vlt. de test.*	*§. vlt. C. de testam.*
73	4	*remanet*	*remanent*
73	14	*glos. in eo. §.*	*glos. n. in eo §.*
74	13	*præsens*	*præsentiens*
75	6	*in codicillis sunt.*	*in codicillis sunt scripta*
75	16	*subtilitatem*	*subtilitate*
75	19	*institutio*	*constitutio.*
75	21	*Instin.*	*Iustin.*
75	27	*Eurrald.*	*Euerald.*
75	31	*nostram in*	*nostram dele in*
76	12	*cit. l. in fin.*	*cit. l. vlt. in fin.*
76	31	*tantũ sollemnitatem*	*tantũ probationis sollemnitatem*
77	11	*nihil*	*mihi*
77	29	*opinionem*	*opinione*
78	11	*quæ demum*	*quæ tunc demum*
78	22	*affirmat*	*affirmant*

Pag.	Verſ.	Errata	Corrige.
78	26	*ſimilitudinem*	*ad ſimilitudinem*
79	12	*ſubſcripſerunt.*	*ſubſcripſerunt,atq; etiam obſignaſuerunt.*
79	22	*attaman.*	*attamen.*
79	27	*modo, & iure.*	*modo,& iure &c.*
80	4	*codioill.*	*codicill.*
80	10	*& 35.*	*& 36.*
80	11	*tit.1.*	*tit.4.nu.1.*
80	28	*quemadmodum*	*ff.quemadmodum.*
80	30	*teſtamentarij*	*teſtamentarij teſtis.*
83	8	*arctandi*	*arctantur.*
84	7	*verſ ad*	*Vrſill.ad Afflict.*
84	26	*poſſunt in l.*	*poſſunt per text.in l.*
84	28	*teſti.*	*teſtis.*
84	32	*& ſcribi*	*ſe ſcribi.*
86	2	*accerſitq;*	*aſſeritq;*
86	2	*nu.44.*	*nu.94.*
86	10	*vacillans.*	*vacillat.*
86	15	*ff.ad teſtam.*	*ff.de teſtamen.*
86	21	*ſubſcripſit*	*codicillos ſubſcripſit*
87	3	*eiuſdem*	*cuiuſdam*
87	8	*ſubiceri*	*ſubiecti.*
87	11	*fuerere*	*fuere.*
87	14	*teſtis ſupererat*	*teſtis,& remiſſa poſtea cauſa Curiæ Carpinoni reſpectu ſororis mariti,qui ex inquiſitis ſupererat.*
87	24	*cap.vt que.des*	*C.vtque.des.*
87	27	*vol 2.*	*col.2.*
88	2	*neceßari*	*neceßarij*
88	2	*cent. 1.*	*cent.2.*
88	17	*cit.S.*	*cit.S.36.*
88	25	*extra*	*& extra.*
89	13	*ſufficiunt.*	*ſufficiat.*
89	22	*ſecundus*	*ſecunda.*
90	1	*l.hæres palam*	*l.hæredes palam.*
90	9	*compareat*	*comparent.*
90	28	*tum etiam quia*	*211.tum etiam quia.*
91	2	*& cit. conſult.*	*& Valaſc.cit.conſult.*
93	28	*216.*	*226.*
94	5	*l.quæ dolis.*	*l.quæ dotis.*
94	5	*in conſ.119.*	*in conſ.219.*
95	6	*dependere*	*non dici dependere.*

Pag.	Verſ.	Errata	Corrige.
95	15	*probatione.*	*approbatione.*
96	11	*Euerard.*	*Eurald.*
96	20	*nu.1.*	*nu 3.*
96	29	140.	240.
97	6	*aſſertur.*	*offertur*
97	9	*conſcripta.*	*conſcriptam.*
97	14	*in tempore.*	*ſi tempore.*
98	29	*ſibi ipſi*	*ſibi ipſis*
99	4	*in ſcriptis notarium.*	*in ſcriptis ſecreto Notarium*
99	11	*teſtataris*	*teſtatoris*
99	16	*nam lice*	*nam licet*
99	25	*affinam*	*affinem*
100	31	*minutè*	*diminutè*
102	8	*meſſerſi*	*meſſeſi*
103	7	*Sacerdoti,& paruum*	*Sacerdcti & amico pium, & (paruum*
103	8	*tunc obicitur*	*nunc obicitur*
104	13	*quod ſi tempus*	*quæ ſi tempus*
108	32	*in eo commodum.*	*in commodum*
109	13	*iure.*	*verè*
109	13	*tranſcripſeſim*	*tranſcripſerim*
111	6	*citra teneatur*	*teneatur*
111	8	*fi mant*	*firmauit*
111	31	*deciſione apud noſtrates*	*deciſione ſit apud noſtrates*
112	5	*vere loquor*	*vera loquor*
112	10	*voluerint.*	*noluerint*
112	24	*ad illius voluntatem.*	*ad illius opes piſcãdas ad illius (voluntatem*
112	31	*maledicti*	*maledictis*
113	2	*callidiſſimi*	*callidiſſimè*
113	9	*humanità*	*humanitas*
115	11	*& ridiculum*	*& eſt ridiculum*
115	26	*tabula*	*tabulas*
116	6	*feudalibus*	*famulabus*
117	3	*atteſtati ſunt*	*& atteſtati ſunt*
117	30	*aut ipſa*	*aut ipſe*
117	30.31	*efficiunt*	*effutiunt*
118	20	287 *quomodo*	286.*quomodo*
118	22	*la molta*	*la ſua molta*
120	15	*contulerit*	*contulerint*
121	10	*beẽficos*	*beneficos*
123	31	*ad libell.*	*in libell.*
124	30	*quas poſt*	*quas eidem poſt*

Pag.	Vers.	Errata	Corrige.
125	3	*& si*	*ac si*
125	28	*Aduocatus*	*Aduocatos*
127	16	*saltem*	*altera*
127	32	*fuerant*	*fuerat*
128	7	*qui tunc*	*qui tunc mihi*
128	9	*ad casus*	*ad causas*
128	25	*pes*	*per*
129	2	*à montane*	*à montanea*
129	20	*respondiße*	*rescripsisse*
230	8	*pendentiam*	*pendentiam aquæ, vt ita dicam abstulerunt, & parum illud territorij*
131	2	*ab eadem*	*ab eodem*
131	31	*confessione*	*confectione*
133	6	*illi*	*illic*
133	21	*noua*	*nona*
134	11	*quæ si ille*	*quæ si illis*
136	31	*po instrum. illo*	*instrumentum pro illo*
136	32	*pro alio*	*sed probet pro alio*
137	29	*vbi*	*ibi*
138	9	*specificè*	*specificæ*
139	2	*patuit*	*placuit*
141	13	*ex actis tam*	*ex actis gestis tam*
141	19	*nu. 1.*	*num. 6.*
141	24	*deuo*	*deue*
141	24	*Aigilio*	*Virgilio*
142	4	*eiusdem*	*eisdem*
143	6	*l. illicitos*	*l. illicitas*
143	21	*habet*	*habeat*
144	21	*appareret*	*apparere*
147	8	*Riccinr*	*Riccius*
147	9	*æquensi*	*æquensis*
149	9	*Clasæ*	*Claræ*
150	6	*legatariij*	*legatarius*
151	24	*hæredibos*	*hæredibus*
151	24	*in dicta*	*indicta*
152	6	*Quamosirem*	*Quamobrem*

Hi sunt, amice Lector, grauiores operis lapsus, qui in prælo obrepserunt, atqui leuiores legenti tibi facilè patent.

EXVRGE DEVS IVDICA CAVSAM MEAM, neq; irrideant me inimici mei.

QVamuis magna esset Zenobiæ Marchionissæ testatricis nostræ inter scriptos hæredes de testamento controuersia, mihi tamen de eo minimè disceptandum esse videbatur, cum quæstioni præessent Iudices Regij duarum Aularum Consiliarij summæ eruditionis, atque integritatis viri; Verumtamē cum nescia, qua ratione, & leuissimi cuiusdam exempli metu, ac motu aliter sit causa decisa, quam leges, & testatricis voluntas postulabant, ipseq; ille fuerim testamenti fidelis scriptor, non subiector, vt qui illud impugnant falsò sunt arbitrati, cumque nuper iniusta lingua, nec famæ parcere voluerit Sacerdotis: meæ deeſsē existimationi, & conscientiæ (quibus non modo à facto, sed etiam à criminis, quod inferunt, suspicione, me semper abesse curaui) nisi nunc pro viribus de huius causæ iustitia, & veritate differerem. Scio equidem, quod me deterrere potuit, aduersarios ingenio, & arte dicendi maximè excellere; at vis quanta sit veritatis non ignoro, quæ vt inquit Cicero contra hominum ingenia, *Calliditatem, solertiam, contraquè fictas omnium insidias, facilè semper se ipsa defendit*. Hac ego veritate duce, quæ me ad scribendum impulit, ac vestra humanitate comite

 orna-

ornatissimi patres, ad rem ipsam aggrediar.

1 Cum igitur ei, qui testamentum reliquit intestato nemo succedat, *l. antequam scriptus hæres, C. commu. de success. l. quamdiù potest, ff. de acquir. hæredit. l. 1. §. 1. ff. si tab. test. nullæ exst.* & quamdiù testamentum valere potest, tamdiù legitimus non admittatur, *l. quamdiù, ff. de regul. iur.* iure merito, dum in præsentia quæritur, an testamentum supradictæ Dominæ Zenobiæ valeat, in primis animaduertendum esse putaui, an testatrix habuerit testamenti factionem? deinde si habuerit, requirendum, an secundum regulas iuris testata sit? Omnis cuiusuis testamenti quæstio in duas has partes mihi cum *Caio Iurisc.* commodè diuiuidi posse videtur, *l. si quæramus, ff. de testam.*

Quod ergò ad primum diuisionis attinet caput videtur prima (vt aiunt facie) respondendum, Dominam Zenobiam non potuisse facere testamentum, cum ob aduersariorum probationes, ne dùm esset insana, sed furiosa, atque eo mentis morbo laboraret, quo quis testamenti factione priuatur, *l. filiusfamilias, §. furiosus, l. in aduersa, ff. de testam. l. furiosum, C. qui testam. fac. poss. & & institut. quibus non est permiss. fac. §. item furiosi.*

Namque legitimus scriptus hæres in feudalibus satis, ac plenè de testatricis insania probari contendit, tùm per quatuor dies ante secundi testamenti stipulationem, attestationibus octo suorum testium, tùm in ipsa die stipulationis, depositionibus sex prędictorum testium, tùm etiam post stipulationem testimonijs octo eorundem testium, qui maximè vbi de dementia, tàm ante, quàm post secundi testamenti stipulationem testantur, tot vni testatrici insaniæ actus adscribunt, quot non facilè in omnibus furiosis, qui in sacris Incurabilium ædibus cu-

ran-

rantur Neapoli, est inuenire, adeo vt videantur mihi testes, & si idiotè, omnia ferè dementiæ, & furoris signa
4 apud *Mascard. de probat. tom.* 1. *conclus.* 503. & 826. necnon apud *Menoch.* perlegisse, qui quæ sparsim erant quindecim à Doctoribus positæ, huius morbi coniecturas in vnum collegit *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 45.

Hi enim testes attestati sunt, Dominam Zenobiam, tàm ante, quàm post stipulationem supradicti secundi testamenti fatua verba, inordinata, & similia locutam
5 fuisse, quæ ab homine sanæ mentis loqui non solent, quod est octauum dementiæ signum, eo loci positum à *Menoch. num.* 39. nam fatuus fatua loquitur, *C. legimus* 93. *distinct. l. quidam, ff. condit. institut.*

Hi testificantur eam ad rem non respondisse, & extra
6 propositum semper locutam fuisse, quod est sextum insaniæ signum, ibidem ab eodem relatum *num.* 36.

Hi testatricem publicè turpia, & inhonesta fecisse, pudibundaq; palam coram hominibus ostendisse, & ostendere voluisse testantur, quod est duodecimum furoris, & dementiæ signum, quod ibidem recenset *Menochius num.* 47.

Hi plures actus Dominam Zenobiam fecisse atte-
8 stantur, quos nemo sanæ mentis fecisset, quod est decimumquintum insaniæ signum positum *à Menochio num.* 58.

Hi testatricem imaginibus falli consueuisse, ac vnum pro altero se cernere testificantur affirmasse, quod pro decimo terrio furoris signo recensuit idem *Menochius ead. præsumpt.* 45. *num.* 48. & *seq.*

Hi tandem testificati sunt, Dominam Zenobiã prop-
10 ter actus turpes, quos dicunt fecisse, & verba extra propositum prolata fuisse ab omnibus, qui eam videbant, &

ab ipsis testibus habitam pro insana, & demente, quod est vndecimum signum, & dementiæ coniectura ab eodem Auctore ibidem relata *num.45.& seq.*

Quibus supradictis signis, & coniecturis, immò eorũ
11 singulis probari, quem esse dementem, vel furiosum, attestati sunt plures Doctores relati *à Menoch. in supracitatis locis, & in specie Alciat. in tract. de præsumpt. reg.1. præsumpt.38.& Robert. Maranta in repet. l.is potest num. 141.ff.de acquir.hæred.* quos recenset, & sequitur idem *Menoch.cit.præsumpt.45.vers.cum ergo is num.22.* quibus in locis huiusmodi, & alijs signis omnes furorem, & dementiam probari posse affirmant.

Et sic insania, & dementia, quam sanæ mentis testatricem in falsò falsi testes adscribunt, vt clarè videbimus infra, est primum aduersariorum contra testamentum oppositum.

12 Sed cum furiosorum alij continua mentis alienatione omni careant intellectu, *l. Diuus Marcus, ff. de offic. Præsid.* quos perpetuò furiosos vocat *text. in l.cum prætor, §.natura ff.de iud.& l.si cum dotem, §.si maritus, ff.solut. matrim.* & hi sint qui faciendi testamentum ius non habent, *cit.l.furiosum cum concordant.*

13 Alij non ita insaniæ infortunio afficiuntur, quorum furor interuallum habere dicitur, *d.§.si maritus, siue intermissionem, l.qui testamento,* §.1. *ff. de testam. aut inducias, l.cum alij. C.de curat.furios.* & hi si in dilucidis interuallis, & per id tempus fecerint testamentum, quo furor eorum intermissus est, iure testati esse videantur, eorumque valeat testamentum, *cit l.furiosum, C. qui testam. facer.pcss.l.qui testamento, §.quæcunque ff.de testam.& instit.*
14 *quibus non est perm fac.testam.§.furiosi autem,* atque plerumque furiosi interuallis quibusdam sensu sint saniores,

res, *cit. l. Diuus Marcus, ibi; vt plerumque adsolet, ff. de offic. Præsidis.*

Aduersarij vt huiusmodi interuallorum intermissiones, & induciarum effugerent disputationem, eorum causæ leges, non legibus causam accomodantes aliter formarunt articulos, quam fori veritas admittebat, & præsertim nonum, duodecimum, & vigesimum primum, quorum eademmet verba hic transcribere volui, vt miram ingenij artem vnusquisque valeat contemplari.

Noni igitur articuli hęc sunt verba. *Item vuol prouare, come essendo stato auisato Fabio, che all'hora staua in Napoli del testamento già fatto, si partì subbito, & arriuato in Sernia, doue staua ammalata la detta Signora, detto Fabio fè pigliare detto testamẽto prima stipulato da detta creata, & hauendolo nelle mani furno visti entrare dentro la camera, doue staua il letto di detto Fabio con il Dottor Virgilio, doue essendo stato vn buon pezzo il detto Fabio vscì, e disse queste parole, & altre, vedete, che razza di testamento hà fatto la Signora Zenobia, e poco tempo dopò ritornò ad entrare in detta camera, doue dormì detto Fabio, nella quale era il Dotore Virgilio Chiacchiara, e si pose il detto Dottore Virgilio à scriuere senza che vi fusse stato Notare, Giodice, ò altra persona senza che hauesse parlato prima alla detta Signora Zenobia, atteso se l'hauesse parlato saria stato visto dalle genti, che vi erano presenti.*

Duodecimi illa sunt verba. *Item come detto Fabio insieme con il detto Virgilio, e Frat' Angelo più volte furono visti dẽtro detta camera, doue scriueuano retirati, & vltimamente fra vno, ò due giorni dopò arriuato detto Fabio vscirono, e detto Frat' Angelo portaua l'asserta cartola scritta, chiusa, e cosita con filo attorno, che non si posseua vedere, nè aprire, & entrò nella camera, doue staua detta quondam Zenobia,*

e là

e là ci era Notar Marco, Giodice, e testimonij, e così si stipulò detto asserto testamento (se testamento si può chiamare) e senza che fusse stato detto cosa alcuna al detto Notare dalla detta quondam Zenobia, la quale non fù vista, ne intesa parlare, in modo alcuno da quelle persone, che stauano presenti, ne prima che detto Fabio, e Vergilio entrassero dentro la camera doue dormiua detto Fabio, e si scrisse trà esso Fabio, e Vergilio detto asserto testamento.

Et tandem vigesimus primus articulus hæc formalia continent verba. *Item vuole prouare, come a tempo che entrò detto Fabio alla camera di detta Signora Zenobia insieme con Frat' Angelo, e'l Dottor Virgilio Chiacchiara, volendo detto Notar Marco stipulare detto secondo asserto testamento, detta Zenobia staua come morta, e non parlaua à persona alcuna, nè in quel tempo fù vista parlare, nè respondere, nè fare moto alcuno, lo che è vero, e costa à quelle persone, che furono presenti.*

Super quibus articulis deponunt sex ex supradictis aduersariorũ testibus, nempè primus, secundus, tertius, quartus, quintus, & septimus, qui inter alia testificantur, Dominam Zenobiam in ipso actu stipulationis secundi testamenti nihil locutam fuisse, sed tantum tradidisse Notario Marco præsenti, & ante illius cubile existenti testamentum, seù chartas circum circa acia sutas, quas ita à manicono extraxisse dicunt Fratrem Angelum egressum à cubiculo Fabij, vbi per duos dies post aduẽtum illius, & ante secundi testamenti stipulationem vidisse Virgilium scribentem insimul cum Fabio, & Fratre Angelo testificantur.

Quorum primus, secundus, tertius, & quintus testes reddentes rationem eorum negationis remouerunt actũ à sensu, & ita suis depositionibus addiderunt. v3. dominam

nam nihil tunc locutam fuisse, nihilq; dixisse, nam si locuta fuisset, ipsi testes, qui præsentes aderant intellexissent.

15 Quò fit, vt etsi testes, qui deponunt super negatiua pura, mera, & vaga, nihil omninò probent, secundùm communem Doctorum opinionem, de qua testatur *Farinac. in tract. de testib. quæst. 65. par. 3. vers. limita tertio nu. 221.* vbi iuxta morem plures congerit Doctores ita tenentes, tamen cùm hæc (super qua dicti testes deposuerunt) sit negatiua loco, & tempore coarctata, nõ minus illis credendum esse dicunt, quàm si super affirmatiua deposuissent. ibidem *Farinac. vbi supra num. 224. & num. 228. vers. sublimita tertio*, quod maximè concedi posse videtur primo testi, qui se testamento subscripsit, nam cùm deponat super eo, quod verisimile est ipsi dedeponenti fuisse notum, vti testi testamentario, sufficere debet simplex illius negatio, & quod dicat, se fuisse præsentem, & non audiuisse loquentem, etiam si non addat, nec loqui potuisse, quin ipse testis audiuisset. arg. eorum, quæ per eundem *Farinac.* cumulantur ibidem *num. 229. vers. limita hanc tertiam sublimationem.*

16 (at line "suerunt) sit negatiua loco")

Cæterum duo alij testes eorum negatiuæ reddentes rationem dixerunt, quartus super art. 12. sed dicta Domina non est locuta, nec aliquid dixit, quia omninò prostrata manebat, & septimus super nono, sed dicta Domina nihil dixit, nec aliquid est locuta, nec loqui poterat, quia erat mente capta, & propter vociferationes, & maximos clamores, quos eodem die stipulationis secundi testamenti emiserat, profligata manebat.

17 Nam furiosus & si differat à mente capto, quia furiosus propriè dicitur ille, qui est cum rabie furoris euidentis, & mente captus is est, cui mens, & consilium deficit

sicit,sed nullum furorem ostendit, vt declarant Docto-res,& præcipuè *Bald.in l.si furiosi C.de nupt. & Ias. in*
18 *cit.l.* furiosum,tamen quoad inualiditatem eorum, quæ faciunt vel testando, vel inter viuos aliter de bonis suis
19 disponendo mente captus, & furiosus æquiparantur, quia vtrique sensus deest, & intellectus, *glos. in §.furiosus instit.de inutilibus stipulat.*quam sequitur,& recenset *Stephan. Bertrand. in cons.23. num.1. vol.7. eodemq; loci*
20 *num.6.* attestatur furiosum, & mente captum haberi loco absentis, vel quiescentis, vel etiam mortui,& æquiparari dormienti, & vni lapidi; vnde nimirum, si tunc Domina ipsa testàtrix sensibus,& loquela carebat.

Quæ si vt ipsi aduersariorũ testes deposuerunt nõ est
21 tẽpore secundi testamenti stipulationis aliquid locuta, testamentum est ipso iure nullum,ita in specie probauit *Marant.in cons.19.num.10.* testator enim loqui,& audiri debet *l.discretis C. qui testam.fac.poss.l.iubemus circa princ.C.de testam.* siuè testetur scripto *l.hac consultissima,* ibi suum esse testamentum dixerit C. eodem, siuè sine scriptura conficiat testamentum *cit.l.iubemus, & l.hæredes palam ff.de testam.idem Marant.in cons.140.nu.21.*

Et hoc est secundùm, quod contra testamentum opponunt,quæ duo contraria si vera essent in facto, frustra de alia quæreretur quæstione,an iure testata sit,sed cùm falsa ea esse inferius demonstrabimus, ad secundũ nunc diuisionis caput accedam,si in primis hoc vnum admonuerim,quod istorum sex testium, quorum depositionibus tota vis,ac spes victoriæ aduersariorum innititur earumq; lectura gloriantur, quinque tantùm sunt masculi, vna fęmina,quinque vassalli,vnus exterus,quatuor idiotæ,duo scientes literas, quinque reuelantes in excommunicatione Papali, vnus in Episcopali Episcopi Boia-

nensis,

nensis, duo qui etiam super repulsa sunt examinati, vnus stamentarius, omnes ignobiles, rustici omnes, sibi ipsis, & veritati cõtrarij, adinuicem aduersantes, incostantes, impudentia ferentes testimonia, & vt paulò post ostendã has, & alias maiores patiẽtes exceptiones, defectus, & crimina, & tunc boni Iudices magis scrite poterum, quãta fides sit huiusmodi testibus, & eorum depositionibus adhibenda, iuxtà *tex. is l. 3. ff. de testibus*.

22 Sed hic cùm duo sint testamentorum genera, quæ & si inter se substantia non differant, sollemnitate tamen, & forma distinguntur, vt post alios admonuit *Menoch. de præsumpt. lib. 4. in prælud. circa princip. & præsumpt. 2. num.* 1. in scriptis scilicet, quod à sollemnitate scripturæ nomen accepit, & nuncupatiuum, quòd à nũcupando hæredis nomine dictum est *l. hac consultissimè C. de testam. & instit. ead.* vbi scribentes post Iustinianũ vtriusque solemnem formam commemorant, tres sunt mihi discutiendæ dubitationes.

Prima est an Domina Zenobia testata sit in scriptis, vel per nuncupationem.

Secunda, an si verè in scriptis testata sit illius elogiũ defectu solemnitatum deficiat, vel subsistat.

Tertia, an saltim valeat tanquam testamentum nuncupatiuum, si solemnitates deficiant, quæ in scriptis testamentis solent adhiberi, vel potius corruunt vtrũque.

De prima illa dubitatione verè respondebo, dominã testatricem in scriptis testatam fuisse, non autem per nuncupationem, nam si disponentis animus ex facto ip-
23 so declaratur *l. Paulus ff. rem rat. haber.* & ex natura facti, eiusdemq; substantia arguitur, testatorẽ voluisse condere testamentum, non autem codicillos conficere *l. non codicillum*, vbi scribentes: *C. de testam.* non est dubitandũ,

quin Domina Zenobia in scriptis testari voluisset, quod satis mihi probatur testamenti illius publici instrumenti inspectione, & eorum, quæ scripta sunt extra lectione.

24 Nam si vrgens dicitur coniectura, quem in scriptis voluisse testari, si suo elogio testium subscriptiones, & sigilla solùm adhiberi curauit, vt post alios, quos recensuit, dixit *Nenoch. in cons.* 313. *num.* 1. *vol.* 4. vel si solemnitatem testamẽti in scriptis seruare cæpit, vtputa suum testamentum coram Notario, & testibus non legerit, sed illis subscribendum, signandumq; tradiderit, vel si obtulerit chartam, & testibus dixerit, quòd illud suum erat testamentum, vt testatur *Ruin. in cons.* 193. *lib.* 2. *nu.* 10. quem retulit & secutus est idem *Menoch. in cit. cons.* 313. *n.* 13. *& seq. & in tract. de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 2. *num.* 11. à fortiori dicendum est, Dominam Zenobiã in scriptis testatam fuisse, quæ non tantùm suo testamẽto signacula, & testium subscriptiones adijci, & formam testamentorum in scriptis pro parte seruare voluit, sed totam ipsam perfici solemnem formam, & omnes iuris adhiberi solemnitates mandauit.

25 Quoniam etsi tresdecim iuris solemnia sint testamẽtorum, quæ scripto conficiũtur, vt *à Paulo de Castro*, quẽ cæteri sequuntur, recensentur *in cit. l. hac consultissima nu.* 1. *C. de testam.* tamen omnia huic Dominæ Zenobiæ testamento fuisse adhibita, & testamenti scriptura, & testiũ Fabij scriptis hæredis in burgensaticis depositionibus comprobatur plenissimè.

Nam si prima solemnitas, quam per scripturam con-
26 ficiens testamentũ seruare debet, est illa, quod quæ eius fuerint voluntatis scribantur, vel manu ipsius testatoris, vel cuiusuis alterius personæ etiam priuatæ *cit. l. hac cõsultissima in princ.* hoc testamentum iussu, & voluntate do-

dominæ teſtatricis mea Virgilij manu fuiſſe conſcriptũ ipſa domina Zenobia declarauit, tàm antè ſtipulationẽ teſtamenti, vt atteſtantur duo Fabij teſtes 16.ſuper *art.* 27.qui etiam deponit, vidiſſe Virgilium poſt ſtipulationem primi teſtamenti, & ante aduentum Fabij ſcribentem aliud teſtamentum coram domina teſtatrice, vt in aduentu ipſius Fabij ſtipulari potuiſſet, quẽ illius ſtipulatioue honorare velle dominam Zemobiam ipſi teſti declaraſſe affirmat, & decimus nonus teſtis ſuper artic. 10.qui eſt conteſtis,& inſimul atteſtatur,dictum ſecundum teſtamentum fuiſſe in ſui præſentia, & coram domina Zenobia ſcriptum de illius ordine, & voluntate à Doctore Virgilio, & ab ipſo teſte loco teſtatricis ſubſcriptum,quia ipſa ob dexterę paraleſim, & debilitatem ſubſcribere nequiuiſſet, quòd iddem poſt illius ſtipulationem accepiſſe à domina teſtatrice deponunt tres teſtes ſextus, decimus, & decimus ſextus ſuper artic. 30. quam etiam in ipſomet actu ſtipulationis, vt apparet ex illius lectura, & ex depoſitionibus quindecim teſtium, qui ſtipulationi interfuerunt,vt videbimus infra.

27 Secunda ſolemnitas eſt, vt ſcriptura teſtamenti proferatur cõſignata,vel ligata, vel tantùm clauſa, & inuoluta, ne teſtes, quæ in ea ſcripta ſunt valeant ſcire, *tit.l. hac conſultiſſimè in princip.* ſed hæc licèt, vt ibidem Caſtrenſis admonuit, non ſit ſolemnitas ſubſtantialis, nec neceſſaria, attamen noſtra teſtatrix hanc etiam ſeruare voluit,ſuum enim hoc teſtamentum coram teſtibus;neque legi, neque in eo conſcripta promulgari mandauit, ſed vt omnia ſecretò perficerentur diligenter curauit.

28 Tertia eſt ſolemnitas,quòd teſtator præſentibus teſtibus ſuum illud dixerit eſſe teſtamentum,& hæc cùm ſolemnitas ſit magis ſubſtantialis, & neceſſaria, vt teſtes

quin Domina Zenobia in scriptis testari voluisset, quod satis mihi probatur testamenti illius publici instrumenti inspectione, & eorum, quæ scripta sunt extra lectione.

24 Nam si vrgens dicitur coniectura, quem in scriptis voluisse testari, si suo elogio testium subscriptiones, & sigilla solùm adhiberi curauit, vt post alios, quos recensuit, dixit *Menoch. in cons. 313. num. 1. vol. 4.* vel si solemnitatem testamẽti in scriptis seruare cæpit, vtputa suum testamentum coram Notario, & testibus non legerit, sed illis subscribendum, signandumq; tradiderit, vel si obtulerit chartam, & testibus dixerit, quòd illud suum erat testamentum, vt testatur *Ruin. in cons. 193. lib. 2. nu. 10.* quem retulit & secutus est idem *Menoch. in cit. cons. 313. n. 13. & seq. & in tract. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 2. num. 11.* à fortiori dicendum est, Dominam Zenobiã in scriptis testatam fuisse, quæ non tantùm suo testamẽto signacula, & testium subscriptiones adijci, & formam testamentorum in scriptis pro parte seruare voluit, sed totam ipsam perfici solemnem formam, & omnes iuris adhiberi solemnitates mandauit.

25 Quoniam etsi tresdecim iuris solemnia sint testamẽtorum, quæ scripto conficiũtur, vt *à Paulo de Castro*, quẽ cæteri sequuntur, recesentur *in cit. l. hac consultissima nu. 1. C. de testam.* tamen omnia huic Dominæ Zenobiæ testamento fuisse adhibita, & testamenti scriptura, & testiũ Fabij scriptis hæredis in burgensaticis depositionibus comprobatur plenissimè.

Nam si prima solemnitas, quam per scripturam con-
26 ficiens testamentũ seruare debet, est illa, quod quæ eius fuerint voluntatis scribantur, vel manu ipsius testatoris, vel cuiusuis alterius personæ etiam priuatæ *cit. l. hac cõsultissima in princ.* hoc testamentum iussu, & voluntate do-

dominæ testatricis mea Virgilij manu fuisse conscriptũ ipsa domina Zenobia declarauit, tàm antè stipulationẽ testamenti, vt attestantur duo Fabij testes 16. super *art.* 27. qui etiam deponit, vidisse Virgilium post stipulationem primi testamenti, & ante aduentum Fabij scribentem aliud testamentum coram domina testatrice, vt in aduentu ipsius Fabij stipulari potuisset, quẽ illius stipulatioue honorare velle dominam Zemobiam ipsi testi declarasse affirmat, & decimus nonus testis super artic. 10. qui est contestis, & insimul attestatur, dictum secundum testamentum fuisse in sui præsentia, & coram domina Zenobia scriptum de illius ordine, & voluntate à Doctore Virgilio, & ab ipso teste loco testatricis subscriptum, quia ipsa ob dexterę paralesim, & debilitatem subscribere nequiuisset, quòd iddem post illius stipulationem accepisse à domina testatrice deponunt tres testes sextus, decimus, & decimus sextus super artic. 30. quam etiam in ipsomet actu stipulationis, vt apparet ex illius lectura, & ex depositionibus quindecim testium, qui stipulationi interfuerunt, vt videbimus infra.

27 Secunda solemnitas est, vt scriptura testamenti proferatur cõsignata, vel ligata, vel tantùm clausa, & inuoluta, ne testes, quæ in ea scripta sunt valeant scire, *tit. l. hac consultissimè in princip.* sed hæc licèt, vt ibidem Castrensis admonuit, non sit solemnitas substantialis, nec necessaria, attamen nostra testatrix hanc etiam seruare voluit, suum enim hoc testamentum coram testibus; neque legi, neque in eo conscripta promulgari mandauit, sed vt omnia secretò perficerentur diligenter curauit.

28 Tertia est solemnitas, quòd testator præsentibus testibus suum illud dixerit esse testamentum, & hæc cùm solemnitas sit magis substantialis, & necessaria, vt testes

ſaltim implicitè ſciant voluntatem teſtatoris in ea, quæ affertur ſcriptura contineri, vt poſt *Caſtrenſ. vbi ſupra dixit Marant. in conſ.* 112.*n.*44.*& conſ.* 140.*n.* 14. domina Zenobia teſtatrix, vt hæc ſua voluntas in dubium reuocari minimè vnquam poſſet palàm coram omnibus No-
29 tario, Iudice, & teſtibus, maſculis, puberibus, liberis, præſentibus, ita vt teſtatricem viderent, & viderentur, rogatiſq; non tantùm ſeptem numero neceſſarijs, quæ ſunt ſex aliç teſtamentorum in ſcriptis ſolemnitates, *cit. l. hac conſultiſſima, & ibi Paulus.*

Sed etiam coram decem teſtibus, in quibus adfuere Sacerdos, Vicarius Apoſtolicus Iſernienſis, Dux, Barones, Iuriſconſulti, ac duo art. & medicinæ Doctores, accipiens hoc, de quo in præſentia agitur teſtamentum, à manibus Reuerẽdi admodum Fratris Angeli Sancti Ioannis in Galdo ſui Patris ſpiritualis, & Confeſſarijs, penès quem ante ſtipulationem ſeruari iuſſerat, vt depoſũt ipſe Frater Angelus decimus nonus teſtis ſuper art. 10. decimus ſextus teſtis ſuper artic. 27. & probatur clariùs ex verbis dominæ teſtatricis, quæ tempore ſtipulationis huius teſtamenti publicè coram dictis teſtibus, alijſque, Iudice, & Notario dixit eidem Fratri Angelo, *Padre mio datemi il mio teſtamento*, vt atteſtantur nouem infraſcripti teſtes, primus teſtis ſuper artic. 10. ſecundus ſuper 21. tertius ſuper 25. quartus ſuper eod. quintus ſuper 22. ſextus ſuper 25. decimus ſextus, decimus nonus, vigeſimus ſecundus ſuper eod. art. 10.

Illudq; Notario ſua manu ſiniſtra tradens ſtipulandũ, proprio ore, clariſſima voce declarauit, ſuum illud eſſe, quod Notario obtulit, teſtamẽtum eius ordine, & volũtate manu mei Virgilij ſui conſultoris ſcriptum, & manu eiuſdem Fratris Angeli ſui Cõfeſſarij, & Patris ſpiritua-

lis

lis in pede cuiuslibet chartarum faciei subscriptum, cum ipsa sua manu ob illius dexteræ debilitatem, & paralessim reliqua testamenti parte se subscribere nõ potuisset.

Hæc omnia attestantur, & benè omnes Fabij testes infrascripti, primus testis super articulis 10. & 27. tertius quartus, & septimus testis super artic. 24. & 25. Quintus testis super artic. 22. & 24. vndecimus testis super artic. 10. & 25. decimus sextus, decimus nonus, & vigesimus secundus testis super eod. artic. 10.

Ex quibus septem sunt testes testamentarij, Iudex testamentarius, & subscriptor testamenti, & nouem his testibus accedunt tres alij testamentarij, nempè N. Iud. & N. qui tempore stipulationis testamenti testes rogati se subscripserunt, & signauerunt, & instrumento reassumptionis eiusdem testamenti iterum se subscripsere, & N. qui tempore stipulationis, & clausuræ testis rogatus testamentum signauit, & se subscripsit.

Nam cùm huiusmodi declaratio, & confessio testatricis, cæteraq; omnia supradicta contineantur scriptura stipulationis testamenti, in dorso illius existente, cui supradicti tres testes se subscripserunt, & signauerunt, hæc eadem subscriptionis tempore deposuisse dicuntur per ea, quæ nos latè scripsimus infra, vbi de codicillis est actum.

Et tandem hæc eadem supradicta attestati sunt tres alij Fabij testes, qui licet non subscripserint testamentũ, actui tamen stipulationis illius interfuerũt, vz. secundus, decimus septimus, & decimus octauus, omnes super eodem artic. 10.

30 Vnde fit, vt testamentũ hoc dominæ Zenobiæ, quòd pro testatrice subscripsit Frater Angelus, & vno, eodéq; tempore, & loco, nulloq; alio extrinseco actu interueniente,

niente supradicti Iudex,& decem rogati testes subscripserunt,& signauerunt;quæ sunt quatuor aliæ solemnitates,quæ tresdecim numerum perficiunt,verè dicatur in scriptis, quod supradictorum quindecim testium attestationibus roboratum omnibus probari debet.

Et si enim me pudeat N.inter tot integros,bonę opinionis,& probatæ fidei nostros testes enumerare,cùm ipse sit primus aduersariorum testis,qui iuratus contra testamentum in iudicio deposuerit,impudens pro Barone secundum prohibens testimonium, velit, nolit, inter testes Fabij,qui pro testamento testificantur, computari debet,illiusq; priorem subscriptionem præferri suæ depositioni contrariæ etiam iuratæ, & iudiciali postea factæ pluribus rationibus demonstrabimus infra de codicillis agentes.

Vidimus hucusque dominam testatricem satis, satisque, ac prudenter fuisse locutam in ipso actu secundi testamenti stipulationis, idque quindecim testium attestationibus,testimonijsq; comprobauimus quàm plenissimè, quòd aduersariorum sex testes, immò quinque,si primum excipiamus frustra impugnari conati sunt.

31 Nam ex multis testatoris sensatis verbis sanitas depræhenditur intellectus, vndè dicebat Socrates, *loquere,vt te videam,* quod recensuit *Alciat.respons.lib.* 1.*cons.* 22.*circa finem*,vbi pulchrè respondit, valere testamentũ
32 mariti,vxore præsente confectum, in quo ipsa vxor fuerat hæres instituta, & post Alciatũ ꝙ ex verbo colligatur sanitas mentis,dixit *Surd.cons.*414.*nu.*58.*circa princ. vol.*3.*Don Antonius de Gamma in decisionib.Lusitaniæ dec.* 302.*num.*2. *Corn.cons.*261. *num.*20. *vol.*4. *Decian.cons.* 51.*num.*41. *in vltimis verbis vol.*4. & ante hos *gloss.Bar. & alij in l.bis* §.*Diuus ff. de tut. & curat. dat.* ab his, qui

eſt textus apertus, per quem deciditur ex ſermonibus ſanitatem mentis deprehendi.

Huc etiam accedit, nam in ſpecie ſatis plenè probatum eſt, dominam Zenobiã teſtatricem fuiſſe ſanæ mẽtis,& ſenſatæ, prudenterque locutã tàm ante,& poſt ſecundi teſtamenti ſtipulationem, quam etiam in ipſo ſtipulationis actu, quod optimè deponunt teſtes Fabij infraſcripti, vz. Dux primus teſtis ſuper art. 10. 21. 22. & 23. Capitaneus Ram ſecundus teſtis ſuper artic. 8. 21. & 29. Cinamus V.I.P. tertius teſtis art. 22. 23. & 25. Mãcinus medicus quartus teſtis ſuper art. 22. 23. 25. Ligius Iudex teſtamentarius quintus teſtis ſuper art. 22. & 23. De Luca Vicarius Apoſtolicus ſeptimus teſtis ſuper ar. 21. 22. 23. & 24. Carluccius vndecimus teſtis artic. 22. Zampirrus Medicus decimus ſextus teſtis ſuper art. 10. & 29. Græcus V.I.D.& Baro vigeſimus ſecundus teſtis ſuper artic. 10. & Miniſter Prouincialis S. Angeli decimus nonus teſtis ſuper eod. artic. 10. item Clara decima ſeptima teſtis,& Iſabella decima octaua teſtis ſuper eodem art. 10.

Qui omnes duodecim teſtes interfuerunt ſtipulationi teſtamenti, & his quatuor alij accedunt, qui etſi non fuerint præſentes, in prædictis tamen concordant, quòd probationem ſanæ mentis tàm antè, quàm poſt illius teſtamenti ſtipulationem ad mortem vſque, nempè Sacerdos Ioannes Antonius ſextus teſtis ſuper artic. 21. & 23. Auguſtinus Aromatarius nonus teſtis ſuper artic. 7. 21. & 29. Riccius Sacerdos decimus teſtis ſuper artic. 21. & 29. & Sacerdos de Valerio decimus quintus teſ. ſuper eiſdem art. 21. & 29.

Ex quibus ſexdecim teſtibus octo ſunt teſtamentarij, computato Iudice ad contractum, qui licet non cõ-
33

nume-

numeretur inter testes, quando probatio fit per scripturam, secus tamen est, quando probatio fit per testes arg. eorum, quæ de Notario, & scriptore dicunt Doctores huiusmodi distinctionem secuti, quæ fuit *Baldini gloss. antiqui*, quem recenset, & sequitur *glos. singularis in l. hac consultissima C, qui test. fac. poss. in verbo octauum*, & ibi *Bart. nu. 3. testatur Baldinum fuisse Doctorem Pisanum, & l. Domitius ff. de test. num.* 3. asserit Baldini opinionem esse veram, & ab omnibus teneri, idem secutus est *Bald. in rubric. C. de fide instr num.* 37. vbi docet Notarium cē-
34 seri rogatum vti testem eo ipso, quòd est adhibitus ad audiendum, & faciendum id, quod ordinabat testator, & *in extrau. de pace const. §. Vassalli nostri num.* 4. *& in l. fin.*
35 *C. de fideicom. num.* 18. vbi hanc communem opinionē extendit ad probationem mixtam, quæ fit per scripturā, & viuam testium vocem, quo casu computari inter testium numerum tabellionem etiam asserit, hoc idem amplexus est *Alex. in cons.* 164. *num.* 9. *& cons.* 153. *n.* 17. *lib.* 1. vbi etiam de communi testatur opinione. *Aret. instit. de testam. §. fin. nu.* 6. *Hieronymus Magon.* post alios, quos allegat *in decis. Lucensibus decis.* 32. *nu.* 36. *& Iacob. Put. lib. 2. decis. Rota decis.* 382. *nu.* 4.

Ex his sexdecim testibus, qui de sano testatricis attestantur intellectu, addi etiam debent tres alij testes testamentarij Vitus, Lactus, & Iud. Massarius, qui cùm infrà in iure fundauimus, tunc fuisse testificatos, omnia esse vera, quæ in scriptura stipulationis cōtinentur, quādo illi se subscripserunt, & signauerunt, etiam de sanitate mentis, & prudenti locutione attestati esse censentur, cum eadem scriptura, & sanæ mentis, & verborum testatricis sensatorum sit à Notario facta realis assertio.

36 Hinc est, quòd nullà aduersariorum testium cum no-

strìs

ſtris ſit comparatio, nam & ſi in teſtium varietate coacti ſint Iudices perſcrutari perſonarum auctoritatem teſtimoniorum qualitatem, & teſtium numerum *l. ob carmen in fin. ff. de teſtib.* prout ia conflictu teſtium fieri monet *Miſing. obſeruat.* 38. *cent.* 4. *poſt Felin. in cap. in noſtra n.* 4. *de teſtib.* & *Curt. Iun. in conſ.* 17. *vol.* 2. *ſub nu.* 27. quos recēſet, & ſequitur *Hieron. Magon. in deciſ. Florent. deciſ.* 17. *num.* 8. *qui num.* 9. ſecutus Baldi opinionē *in l. magiſtratus num.* 6. *C. quando procu.* non eſt neceſſe, & notata *in l. duo Iudices ff. de re iud.* & *Felin. in d. c. in noſtra num.* 2. aſſerit, quòd (quantæcunque probationes
37 dicantur Iudici arbitrariæ) in conflictu teſtium tenentur Iudices exprimere cauſam, quare magis iſtis, quàm illis adhæſerit, attamen hac in re non eſt multum nobis elaborandum.

38 Nam ſi teſtes alterutrius ſunt enumerandi, decem, & nouem ſunt actoris, vt vidimus ſupra, qui de teſtatricis recta locutione, ac ſana mente teſtantur, quorum quindecim etiam in ipſo ſtipulationis actu de ſanitate, & ſenſatis verbis deponunt; ſeptem tantùm ſunt rei, & horum quinque ſolùm deponunt interfuiſſe actui ſtipulationis, dominamq; Zenobiam tunc nihil fuiſſe locutā; cedant ergò illis iſti neceſſe eſt *l.* 3. *§.* 1. *ff. de teſtib.* & *in auth. eod. §. neque igitur circa finem.*

Si perſonarum auctoritas examinanda, inter quindecim actoris teſtes, qui ſtipulationi interfuerunt ſunt perſonæ illuſtres, Regni proceres Dux, Baro, adſunt Sacerdotes dignitate, & præfulgentes honore, adſunt legum, Canonumq; & art. & Medic. Doctores, adſunt viri locupletes, ſunt mulieres honeſtæ, & inculpatæ vitæ, ſunt omnes litterati præter vnam, quibus quinque aduerſariorum teſtes nullo modo comparari poſſunt, nec de-

C bent.

bent,sunt enim omnes vassalli,& subditi Baronis præter vnum,sunt omnes plebei,rustici,& illiterati,si vnum excipias,qui vix sui nominis scit firmam, sunt omnes pauperes,& qui vt mox videbimus,plures, ac maiores alias patiuntur exceptiones.

39 Nam testibus pluribus numero,& grauioribus standū est *cit. iuribus*, & in specie *Caualc.* post alios, quos congerit *Suar.decis.lib.5.decis.27.num.20.* & ditioribus magis creditur,quàm pauperibus *Farinac.* qui de communi testatur opinione *in tract. de testib. quæst.57.num.35.*

40 Immò testes pauperes in causa ciuili graui, & magna, vt est causa maioris partis bonorum, vel vnius hæreditatis non solùm existimantur non idonei, non integri, non omni exceptione maiores, sed etiam omninò à testimonio repelluntur *idem Farinac.vbi supra num.26. &*

41 *seq. vers. amplia tertio*,& quòd huiusmodi causis ciuilibus magnis nō sit locus regulæ,quod deficit in fide,supplet numerus testium,dixit *Caualc. post Mars.* quem recenset *eod.lib.5.decis.9. nu.74.* nec immeritò nàm testes pauperes sunt faciles, vt corrumpantur *idem Caualc.cit. lib.5.decis.36.nu.*

42 Et nobilioribus maior habenda est fides, quàm plebeis,*gloss.in l.3.in verb plebeius ff. de testib.* & est cōmunis Doctorum opinio, vt attestatur idem *Farinac.cit.q. 57.num.36. vers.amplia tertio, vbi num.37.* etiam asserit communiter Doctores sentire, quòd testibus dignioribus, & in aliqua dignitate constitutis sit magis credendum,quàm minus dignis, *& num. seq.* ampliat has duas præcedētes communes conclusiones, etiam si nobilio-

43 res,& digniores testes essent pauciores, & minus digni numero plures, *iuxta gloss. magnam* communiter à DD. receptam *in C.in nostra de testib.* quibus addo *Mascard.*

de

*de probat.tom.2. conclus.*1001. *nu.*4. vbi ait, quòd pauci nobiles sunt multis testibus vilibus,& rusticis præferendi,& licèt limitasset *nu.*11.in ignobilibus deponentibus pro eo,sublimitauit tamen *conclus.*1096.*nu.*11.quando hi testes ignobiles essent pauperes, viles corruptibiles, vel suspecti,idque iure meritò,nam qui testes plures pa-
44 tiuntur defectus non probant, etiam in casibus, vbi ex natura rei veritas aliter haberi non potest, *idem Caualc. cit.decis.*36.*num.*6.*post Bursat. Bertazzol. Hond. & alios*, quos ibidem recenset, & sequitur, immò testes multis defectibus onerati deficiunt in fide totaliter,*Rimivald. in cons.*571.*nu.*30.*cons.*704.*nu.*66.*cons.*705. *nu.*15. *cons.* 706.*nu.*1.& *cons.*713.*nu.*15.*lib.*6.

45 Quodque vassallis, & subditis testibus, si sint viles, pauperes,vel aliqua alia suspicione laborantes, nulla sit adhibenda fides, probauit idem *Farinac. post Boss. &* alios, quos recenset,*de testib.quæst.*55.*num.*28. *vers. limi-*
46 *ta secundo*, & presbyteros laicis præferri debere, dixit *Paris.cit.cons.*88.*num.*30. *vol.*3. *iuxta notata in C.Clerici* 81.*distinct.* & Clericum ratione presbyteratus esse magis idoneum testem, quàm sit laicus, voluit *gloss.in C. monacus, in verb. quorum*, vbi dixit, quòd tantùm valet
37 testimonium quatuor clericorum,quantùm sex laicorũ, & sequitur *Mascard.de probat.tom.*1.*conclus.*306.*nu.*1.& 2. & post alios,quos ibidem congerit,ait, quòd presbyter quodammodo dici potest, testis omni exceptione maior.

Et tandem si testimoniorum qualitas est perscrutan-
48 da,maior testibus habenda est fides,qui de sana mente attestantur,quàm deponentibus de furore, *Mascard de probat.tom.*1.*conclus.*827.*nu.*1. *post Ias. Dec. Curt.Iun. & Grammat.* quos ibi recenset, & sequitur, quibus addo

Menoch.de præsumpt.lib.6. præsumpt.45.nu.21. vers. hinc fit post Corn.Paris.& Socc.Iun. quos ibi allegat, & huius
49 sententiæ ea est ratio, quia huiusmodi sanitatis attestationes conueniunt naturæ, quæ vt plurimum parit homines sanæ mentis, *Menoch.vbi supra nn.19.* & conueniunt iuri communi, quo mẽtis compotes esse homines præsumuntur, *Menoch.ibid.nu.21.*
50 Quæ præsumptio vtroque iure tàm Cæsareo, quàm Pontificio comprobatur *l.nec codicillis C.de codicill, c. cũ dilectus de success. ab intestat.* & communiter sequuntur DD. *Menoch.vbi supra nu.18.Mascard.cit.conclus.nu.12. & Mant.* post alios, quos recenset *de coniect. vlt.volunt. lib.2.tit.5.num.2.* vbi huiusmodi iuris præsumptionem certo certiorem esse attestatur, eamq; *nu.4.* extendit etiã si quis in extremis fuerit constitutus iuxta doctrinam *Abb. in cap. vlt.nu.9.de success.ab intest.*
51 Hinc testes deponentes de sanitate mentis dicuntur verisimilia attestari, *Marant.in cons.19.nu.23.circ.princ. & Paris.citat.cons.88.nn.33.* & ideo sunt cæteris aduersantibus præferendi *l.ob carmen l.fin.ff.de test. c.licet causam de probat.& cap.præterea de testib.idem Paris.vbi sup. nu.32.& Marant.eod.cit.num.23.* etiam si testes examinati de sanitate mentis, & dementia essent vtrique pares *Mant. eod. tit.5. lib.2.nu.5. quòd Mascard. in cit.conclus. 827. nu.13.* ampliat etiam si testes, qui de sana mente deponunt, essent exigui, & numero pauciores, veluti duo, & de furore, & insania deponentes essent plures, veluti mille, secutus *Las. & Boerium in locis per ipsum citatis*, quòd ipse præcipuè verum esse dicit, quando illi pauciores deponerẽt in specie, plures autem in genere.

Quid modò dicerent supracitati Doctores in casu nostro, vbi testes, qui de vera testatricis sanitate mentis testa-

testâtur sunt numero plures, & pondere grauiores? nisi vt aduersarij proprio ore confiterentur, aut nullam suorum testium cum nostris esse comparationem, aut illam solam, quæ cernitur inter Solem, & sine Solis lumine Lunam, suos enim testes vassallos, cum sint homines vi-
52 les, & idiotæ, exploratum est, non rectè iudicare potuisse, an domina Zenobia fuerit insana, vel mentis compos, quia istud consistit in intellectu sapientis, & experti hominis, maximè cùm testes nostri, qui de sana mente deponunt, sunt omnes litterati, ità in specie argumentatus est *Robert. Marant. in cit. cons. 19. nu. 23. in princ.*

Quod eo fortius in casu nostro est affirmandum, quia
53 inter alios testes adsunt aromatarius, & Medicus domestici dominæ testatricis, & alter etiã Physicus, quos Medicos, & peritos in arte in huiusmodi sanitatis, ac furoris controuersia accersiri docet *Bart. in l. 2. nu. 3. de testibus post Cynum in l. senium ff. eod.* & in re ista plurimum attendi debere dictum peritorũ in arte affirmauit *Alex.* post alios, quos congerit *in cons. 141. num. 11. circa med. lib. 6.* quos recenset, & sequitur *Io: Petr. Rimius in cons. 56. nu. 6. vol. 1.* vbi in specie dicit, Medicorum Physicorum attestationibus magis esse credendum de sanitate mentis, vel dementia, quàm alijs testibus quibuscunq;
54 Huc accedit, quòd testes nostri deponunt pro testamenti publico instrumento, & testibus pro instrumento deponentibus maiorem fidem adhibendam esse, quàm attestantibus de insania, & mentis alienatione contra instrumentum dixit post alios, quos allegat *idem Paris.*
55 *cit. cons. 88. num. 20.* quorum attestationibus suffragatur etiam assertio Notarij, cui scribenti in testamento, testatricem fuisse sanæ mentis, stante supradicta iuris præsũptione credi posse, & si aliàs non crederetur, affirmat

Me-

Menoch.post Corn. & alios,quos recenset *in cit.præsump.* 45.*nu.*21.quibus addo *Rimium cit.consi.*56.*nu.*6.*&* *Mascard.de probat.tom.* 1.*conclus.*503.*nu.* 15.*vers.ab hac tamẽ* *&* *Decian.cons.*51.*nu.*41.*vol.*4. vbi alios citat.

Et tandem vt supra admonuimus ex nostris testibus deponẽtibus de sana testatricis mente, & recta locutione sunt plures testamentarij, inter quos illi duo art. &
56 medic.Doctores,quibus testamentarijs testibus standũ esse probauit *Corneus in cons.*91.*nu.*24.*vol.*4.dato,quòd probatum fuisset de fatuitate, quia licet furiosus præsumatur durare in furore *c. indicas Hermannum* 3. *quæst.*9. *&* *notant gloss.&* *Doctores in c.fin.de success. ab intest.* tamen potuit resipiscere,& probari contrarium, cum plerumq; furiosi quibusdam interuallis sensu sint saniores *cit.l. Diuus Marcus ff. de offic. Præsid.* quod maximè respondendum est in casu nostro, vbi de insania nihil probatur,& dato citra veri præiudiciũ, quòd antè, vel post secundi testamenti stipulationem aliquid probaretur,tamen cùm aduersariorum testes tempore actus gesti, & stipulationis nihil de testatricis insania attestentur,dicẽ-
57 dum est testamentum fuisse actum tẽpore sanitatis iuxtà responsa *Castrens. in cons.*120. viso quodam processu *nu.*2.*lib.*1.*&* *Ias.in cons.*178.*nu.*3. *vol.*2. sed de his infra plenissimè.

Sed quia etiam ad sinceram testimoniorum fidem, &
58 testimonia, quibus potiùs lux veritatis adsistat, respici oportet *cit.l.ob carmen in fine ff.de testib. c.si omnes testes in princ.*vbi formalia huius legis recensentur verba 4.*q.* 9. perpendenda sunt mihi ea, quæ aduersariorum testes de insania testatricis finxerunt, & de alijs, quæ pro eorũ Barone deposuerunt. At hic paulò altius repetam materiam necesse est, nam vt magis veritas elucescer, &

præ-

præsens hæc quæstio, quæ potiùs est facti, quàm iuris, facilius examinari possit, *iuxta tex. in l. 2. C. plus valet, quod agit, quàm quod si mult. incip.* non modo recensenda sunt dicta testium, quæ posterius coram examinatore protulerunt iurati, sed etiam ea, quæ prius vigore litterarum monitorialium Sãctissimæ recordationis Pauli Papæ V: super eodemmet facto propalarunt. Sic .n. quàm clarissimè videbimus id, quod ante admonuimus, quot alias exceptiones, defectus, & crimina aduersariorum testes patiantur.

59 Primus igitur aduersariorum testis, de quo pluries supra loquuti sumus super art. 8. inter alia in primis testificatur, me Virgilium Chiacchiarum accersisse Fabium, & per nuncium Ioannem Andream, & per litteras certiorem fecisse, quòd domina Zenobia se malè haberet, meq; Fabium interpellasse, vt statim Neapoli Aeserniã se conferret, parum postquam intellexi, dominam Zenobiam testari voluisse, sed hic prius in eius reuelatione præsent. in processu Sancti Laurentij declarauit, quòd ipsamet domina Zenobia ad vocandum Fabium misit Ioannem Andream, sed quorsum hæc contraria depositio? vt me, & Fabium de collusione redargueret, & dominæ Zenobiæ testatricis perpetuam, atque cõstantem in me, & Fabium voluntatem occultaret.

Secundo hic testis præsupponit tempore confectionis primi testamenti dominam Zenobiam fuisse mentis compotem, vt re vera semper fuit; at in eius reuelatione tunc temporis fuisse insanam profitetur; sed quò hæc alia contrarietas? vt testificetur deindè in primo illo testamento fuisse institutum vniuersalẽ hæredem eius Baronem, vt falsò deponat Fabium illum proiecisse in ignẽ absque mandato testatricis, & præberet aduersarijs an-

sam

ſam latrandi, quòd illud teſtamentum à Fabio fuiſſet proiectum in ignem, vt deinceps nullo vnquam tempore appareret tanquam illi noxium, & contrarium.

Tertio hic teſtis atteſtatur primum illud teſtamẽtum poſt ſtipulationem fuiſſe tradditum Claræ, vt illud ſeruaret, & deinde deponit, Claram poſuiſſe teſtamentum ſuper ſcriptorio, quod erat in cubiculo dominæ teſtatricis. hoc dictum non eſt veriſimile, nam ſatis redargueretur, de negligentia fidelis iſta famula. Sed cur ſupra, & nõ intus ſcriptorium, vt verè poſitum fuit, atteſtatur? at parum poſt in artic. 11. teſtificetur Fabium poſt 2. ſtipulationem abſque iuſſu dominæ Zenobiæ primũ illud teſtamentum ab illo ſcriptorij loco vltrò accepiſſe, & in ignem proieciſſe, hacq; ſua depoſitione ſibi ipſi, & ſcripturæ ſtipulationis, cui ſe ſubſcripſit contradiceret, quæ probatur, dictum teſtamentum ordinatione dictæ teſtatricis fuiſſe combuſtum, & Fabij teſtibus aduerſaretur, qui deponunt, indicante domina Zenobia Fabium accepiſſe primum teſtamentum à ſcriptorio, intus quod ſeruabatur, & teſtatricis iuſſu proieciſſe in ignem, quod vltrà ſcripturam Fabij teſtes atteſtantur, v3. Dux primus teſtis ſuper art. 10. & 26. ſecundus teſtis ſuper artic. 25. tertius teſtis, quartus, quintus, & vndecimus ſuper eodẽ art. 26. decimus ſextus teſtis, decimus nonus, & vigeſimus ſecundus ſuper artic. 10. itaque de falſo, & mendacio vbique hic teſtis conuincitur.

Quarto ibidem art. 8. teſtificatur poſt primi teſtamẽti ſtipulationem petijſſe à Fratre Angelo, vt ſibi ſatis curioſè appetenti patefaceret, quænam domina Zenobia diſpoſuiſſet, Fratremq; Angelum reſpondiſſe ſatis benè diſpoſuiſſe, hæc reſponſio videtur veriſimilis, nam non erat patefacere contenta in ſcriptura ſecreta, & iterum

in.

interroganti, cuinam domina suos illos vassallos reliquisset, replicasse, N. legitimo hæredi, hoc transire potest, quia sic iuris erat feudalis, vt de vassallis illis in præiudicium proximorum disponere testatrix non potuisset, sed quòd Frater Angelus ex se vltra quæsita respondisset, satis commodè in fauorem nepotum disposuisse, sibiq; testi portionem suam reliquisse, hoc non est credendum de Fratre Angelo, cui secreta testamenti commissa erant; hæcq; dicta si fuissent vera, vtique hic testis reuelasset, & tamen in eius reuelatione de prædictis verbum nullum habetur.

Hunc etiam testem fuisse mendacem satis clarè dignoscitur ex eo, quod in eius reuelatione de insania testatricis, etiam tempore primi testamenti propalauit, nā si erat insana cur tot tàm curiosè de insanę testamento appeteret?

Hic idem primus testis super art. 9. inter alia deponit per duos dies post aduentum Fabij Virgilium scripsisse in cubiculo Fabij insimul cum Fabio, & Fratre Angelo, nec vnquam vidisse Virgilium, nec Fabium colloquentem dominam Zenobiam infra dictum tempus, nec antequam incepisset scribere, etsi quandoque Virgilius, & Fabius cubiculum dictæ dominæ ingrediebantur nihil aliud loquutos fuisse, nisi quòd vociferantes aiebant; Marchionissa mea, & addit, quòd si prædicti essent loquuti de alia re, veluti testamentaria ipse testis intellexisset, quia semper in cubiculo testatricis permanebat.

Sed in art. 11. testificatur vidisse Virgilium scribentē in cubiculo Fabij, quia illuc multoties ad inseruiendum Fabio ingressum fuisse attestatur, & sic fatetur nunc pluries de cubiculo dominæ egressum fuisse, quod supra expresśè negauerat in nono articulo, at negat, affirmatq;

vassallus iste, prout melius sibi videtur expedire causæ Baronis sui.

Negat enim illic, vt testatricem affirmat non fuisse conscíam testamenti, quòd à Virgilio falsò nunc dicunt aduersarij fuisse conscriptum in cubiculo Fabij; hic affirmat, vt huius rei pro Barone testimonium præbeat de visu, & Virgilium in actu scribendi ibidem vidisse attestetur, & Fratrem Angelum de cubiculo Fabij egressum dicat postquam Virgilius finem scribendi fecerat, dum ipse in aula moraretur.

Iste testis, vt hæc tàm inter se pugnantia, varia, immò etiam falsa diceret testimonia, sui officij est oblitus omninò, & relicta cura triclinij, cui præfuisse in principio sui examinis confitetur, non solùm cubicularij, sed etiã famularum Marchionissæ ministerium vsurpauit, ita .n. dominæ testatrici vult semper præsentem adesse, vt non meminerit se architiclinum fuisse, & Fabium, Virgiliumque testatricem colloqui potuisse, vel quando ipse curabat, vt fercula ordine, & tempore, Fabio, alijsq; dominæ Marchionissæ conuiuis exhiberentur, vel quando Ar-
60 chiticlinus ipse edebat; vel quando ipsimet necessarius naturæ vsus ad positionem superflui ponderis imminebat, cuius rationem habere voluit Iustinianus Imperator, etiam paruulo illo tempore, quo testamentum perficitur *l. cùm antiquitas C. de testam.* & vassallus hic testis ità suo Baroni inseruire voluit, vt per illos duos dies, quibus figurat post aduentum Fabij Virgilium in illius cubiculo scripsisse, nec dominam Zenobiam de re testamentaria, nec de alijs rebus allocutum fuisse, huius naturæ necessarij vsus fuerit oblitus, nisi & hæc in cubiculo dominæ testatricis peregisse turpiter fateri velit.

Sed hæc, quæ hic testis deposuit tantùm abest, vt pro-

bent,

bent, vt potius ipsum de falsitate conuingant, testes.n.
61 non verisimilia deponentes nihil probare affirmarunt, *Bald.in l.testium col.7.C.de testib.*& latissimè *Tiraq. in l.si vnquam in princ.sub nu.44.C.de reuoc.donat.*quos recenset,& sequitur *Caualc.eod.lib. 5.decis.27.nu.9.qui in decis. 9.eiusdem lib.5.post Bald.in cit.l.testium col pecult.& Marsilium singul. 343. incip. verisimilitudo*, attestatur magis credendum esse testibus verisimilia deponentibus,licet paucioribus,quàm mille non verisimilia testificantibus; *& Mascard.de probat. tom.1.conclus.945. in verb. Falsarius nu.14.vers.quarto limita, post Ias.Dec. Abb. Crauett.*
62 *& Bertrand.* quos allegat,dicit,quòd ex hoc in testibus præsumitur falsitas,quia non verisimilia deponunt.

Hic tandem testis,vt omittam plures alias cõtrarias, ac falsas illius depositiones,ne in minimo quidem diceret veritatem super art.30. attestatur,se vidisse Fratrem Angelum scribentem codicillum in proprio cubiculo, vbi lectus Virgilij aderat,codicilliq; verba transcripsisse à quadam alia charta, quã miror, cur non adiecerit manu Virgilij fuisse conscriptam, cùm vnus ex reuelãtibus pro Barone hoc à fratre Angelo fingat accepisse in eius reuelatione exist. in processu Sancti Laurentij , nam ibi propalauit vidisse Fratrem Angelum, & Virgilium se in cubiculo clausisse,ibique clausis ianuis moram duxisse pro exemplando codicillo manu Virgilij conscripto, prout ipsi interroganti Fratrem Angelum de cubiculo egressum respondisse simulat eodemmet tempore , quo Notarium coram domina Zenobia stipulatum fuisse asserit codicillum.

Si igitur clausus in cubiculo Frater Angelus ad transcribendum codicillũ morabatur, vt ille reuelauit, quomodo cubiculum ingredi poterat hic testis , vt ipse de-

ponit, & Fratrem Angelum codicillum ex alia charta videre transcribentem? & si alter Baronis reuelans in eius reuelatione existenti in eodem processu S.Laurentij propalauit, Virgilium fuisse codicilli scripturam in cubiculo dominæ Zenobiæ coram Fratre Angelo, qua facie hic testis Fratrem Angelum in cubiculo Virgilij codicillum fuisse testificatur?

Respondet fortasse suam depositionem iuramento firmatam aliorum in iuratis reuelationibus omni iure præferri debere, sed responsum hoc suum nullius erit efficaciæ, nam cùm supra in alijs falsum deposuisse probauimus, in cæteris & si verum diceret (quod de hoc teste negamus expressè) nulla est illi fides adhibenda.

63 Testibns enim falsum deponentibus nedum in eo, quod dicunt falsum, sed etiam in alio, in quo dicerent veritatem non est credendum, *Caualc.decis.* 1. *nu.*21. *lib.* 5. *post Bald.& Doctores in l si ex falsis C.de transact.Alex. in cons.*53 *.nu.*12 *.in cons.*133 *.nu.*26. *& in cons.*183 *.nu.*3. *vol.*7 *.idem Caualc.eod. lib.*5 *. decis.*27 *. num.*21 *. vbi addit Brun.in cons.*32 *.vol.*4. *Barb.in cons.*77 *.col.*1 *.in fin. vol.*3. *Grammat.cons.*35 *.sub num.*11 *.Ruin.in cons.*15 *.nu* 2. *in cons.*81 *.nu.*5 *.& in cons.*157 *.nu.*7 *.&* 9 *.vol.*5 *.quibus addo Mascard.de probat.tom.*1 *. conclus.*783. vbi nonnullos cõgerit etiam de communi opinione attestantes, quam ipse pluribus modis ampliat, & ad diuersos extendit casus, quos ibidem recenset, vt apud ipsum videri possunt.

Hùc etiã accedit, quòd supradictus testis se subscripsit, & signauit scripturam stipulationis eiusdem codicilli, qua à Notario asseritur, dominam Zenobiam tunc tẽporis fuisse sana mente, & rectè loquentem declarasse, codicillos illos conficisse scriptos de eius ordine, & voluntate per manus eiusdem Reuerendi admodum Fra-

tris

ris Angeli de Sancto Ioanne in Galdo tunc ministri Prouinciæ Sancti Angeli Fratrum Minoris Obseruãtiæ, ipsosq; codicillos à se ipsa non fuisse subscriptos propter manus ipsius codicillantis debilitatem, & impotentiam, quæ omnia tunc testem vnum ex septem codicillorum signatoribus sua illa subscriptione deposuisse, nõ est nobis ambigẽdum ex his, quæ diximus infra, cùm de iurata eiusdem testis contra testamentum refellenda depositione, pleniùs disseruimus.

Qui tamen super eodem art. 30. ita diminutè de actu stipulationis codicillorum locutus est, cùm deponat, *e si stipulò quella carta cosita, la quale dissero, che era codicillo, & esso c'interuenne per testimonio*, & super artic. 31. ita obscurè testificatus est de sano codicillantis sensu, cùm dicat, *la verità è, che à tempo, che la detta Signora fece lo detto codicillo staua pure aggrauata dell'infermità, e discenzo*, vt verè falsum in omnibus deposuisse affirmemus.

64 Nam paria sunt in teste dicere falsum, & veritatem nõ propalare, *c. 1. de crim. fals.* testis. falsus esse præsumitur, qui id agit, quòd ex sua depositione veritas non appareat, *Mascard.* post plures alios, quos recensuit, & secutus est *citat. conclus. 745. num. 12. in 1. tom.* sed de isto teste iam satis ad alios transeamus.

65 Secundus testis muliercula quædam in eius reuelatione penès processf. Sancti Laurentij propalauit, se satis benè vidisse, tempore stipulationis, dominam Zenobiã tradidisse secundum testamentum Notario Marco, nec non ab alijs famulabus audiuisse, quòd Frater Angelus prius illud extraxerat à suo manicono, & dominæ testatrici tradiderat, quem actum ipsamet vidisse confitetur. At nunc super art. 9. deponens attestatur, se vidisse Fratrem Angelum extrahentem illud iddem testamentum

à suo

à suo manicono, & testatrici tradentem, quid hæc dicet in alijs, si in hoc est sibi ipsi contraria?

Secundo super art. 10. deponit se nunquam post aduentum Fabij vidisse Virgilium scribentem in cubiculo dominæ testatricis, nec de re testamentaria colloquentem, & reddens rationem sui dicti addit, quòd si hac de re locutus fuisset, ipsa testis intellexisset; quia nuuquam discedebat à cubiculo prædicto. Hæc huius testis depositio eadē, quo primi, cui vult fieri contestis, falsi morbo laborat, nā & ipsa nūquā è cubiculo egreditur dominæ, nisi quādo vult deponere vidisse Virgilium scribentem in cubiculo Fabij, nam cùm super art. 12. fuisset tantùm de auditu ab alijs famulis testificata, secundum testamētum conscriptum fuisse à Virgilio insimul cum Fratre Angelo, & Fabio in illius cubiculo, vt magis suo domino inseruiret super art. 15. deponens quandam composuit fabellam, vt & ipsa clarissimæ veritatis luci effunderet tenebras, hæc enim ibi mendaciter testificatur præcedenti die secundi testamenti stipulationis dominam testatricem fuisse insanam, & fatua verba locutā, seq; illius iussu è cubiculo egressam accessisse ad Virgilium, quem in cubiculo Fabij, & in ipso scribendi actu attestatur vidisse; sed quę fides sit huius testimonij verba fabellæ demonstrant.

Figurat enim muliercula ista, dominam Zenobiam tunc temporis sibi dixisse, *Elisabetta và dal Signore Virgilio, che cerca licenza dal Vicario, che non mi faccia andare alla nuda per Sergna, ca pò sono suergognata, perche mi vede Francisco, e così essa testimonia andò dal Signor Virgilio, il quale staua scriuendo nella camera del Signor Fabio, e gli disse dette parole, e lo detto Signor Virgilio le rispose, che dicesse alla Signora, che stia quieta, perche haueа hauuto la*

gratia

gratia dal Signor Vicario. Volui formalia verba recensere, vt domini Iudicantes magis intelligere possint, quàm pulchra sit huius fœminæ compositio, & quorsum hæc illius spectet fabella.

Hæc immemor huius testatricis honestatis, vt illam magis de furore, & insania redargueret super art. 16. testificatur, dominam Zenobiam coram ipsa teste, Fratre Donato, & alijs nudam surrexisse à lecto, totamq; personam ostendisse, quæ testis, vt in istis fabellis est singularis, ita, & singulariter mentitur, nam si ipsamet testis cũ alijs super art. 7. & in eius reuelatione attestatur dominam Zenobiam affectam fuisse paralesi per totam dimidiam dexteram corporis partem, qua motu priuabatur, quid hoc dicto inuerisimilius, quòd nuda à lecto surrexerit, & si erat insana, quid illius iussu accersiuit Virgilium? quid verba fabellæ recensuit? cur primum, cęterique aduersariorum testes, qui nunquam è cubiculo dominæ egrediebantur, vt ipsi deponunt, dum fingunt, Virgilium scripsisse per duos dies in cubiculo Fabij ante secundi testamenti stipulationem de huiusmodi fabella non deposuerint?

Hæc tandem super artic. 30. attestatur tempore, quo domina Zenobia codicillum confecit, vidisse Fratrem Angelum scribentem in cubiculo Virgilij, cùm illùc ipsa causa sternendi lectum accersisset, stratoq; lecto, cùm ingressa fuisset in cubiculum dominæ, vidisse deinde testatur illuc accedentes Notarium, Iudicem, & testes, & etiam Fratrem Angelum cum charta suta in manu insimul cum Virgilio, eamq; chartam cùm Notarius haberet in manu dixisse, *Hic est codicillus dominæ Zenobiæ, quã loqui non audiuisse deponit, & reddens rationem huius dicti addit, quia adhuc capitis infirmitate erat grauata.*

Si-

Siquæ, nunc deponit iſta fœmina, eſſènt vera, vtique in eius reuelatione propalaſſet, in qua de codicillis, nec verbum quidem vnum, ſed vt cum primo fiat conteſtis, hæc, & alia nunc figurat, attamen non benè intellexit, ſatis fuiſſe inueriſimile, quòd ipſa fœmina voluiſſet ſternere lectum ſola cum monaco, immò, vt verius dicam, quòd Frater Angelus, qui honeſtæ, & inculpatæ vitę sẽper fuit, permiſiſſet ſolam fœminam ſternere ſtragula, quæ ipſo exiſtente in cubiculo fas erat habere complicata, eo maximè, quia maritus iſtius mulieris in eius reuelatione, vt ſupra admonuimus declarauit tunc temporis, quo aduerſarij fingunt, Fratrem Angelum ſcripſiſſe codicillum, fuiſſe cubiculi oſtium obſeratum. Cæterũ ſcriptùra codicillorum ſtipulationis, cui ſeptem ſe ſubſcripſerunt codicillares teſtes, probatur, hanc mulierem eſſe mendacem, cùm ſubticeat alia verba Notarij, & teſtatricis, eiuſq; ratio non excludit, dominam Zenobiam non fuiſſe locutam, nam ſi ipſa teſtis non intellexit loquentem, intelligere alij poſuerunt, prout re vera plura verba proferentem in actu ſtipulationis audiuiſſe, corũ ſubſcriptionibus atteſtati ſunt ſeptem teſtes, vt infra iure, & ratione probauimus.

66 Tertius teſtis in eius reuelatione in proceſſu S. Laurentij declarauit, dominam Zenobiam à principio ſuæ infirmitatis miſiſſe Io: Andream, vt Neapolim Fabium accerſiret, at nunc vt particeps aliorũ fiat falſitatis ſuper art. 9. teſtatur, quòd ſtatimatq; incepit domina iacere in lecto, Virgilium Ioannem Andream vocaſſe, illumque ad vocandum Fabium Neapolim miſiſſe datis litteris, vt ſtatim Aeſerniam accederet, quia domina Zenobia moribunda iacebat.

Secundo hic teſtis in eius reuelatione dicit tempore

ſtipu-

stipulationis primi testamenti, dominam Zenobiam more insanorum vociferasse, & multi generis diuersos turpes actus fecisse, quod contradicit cæteris aduersariorũ testibus, qui tunc fuisse sanæ mentis testatricem testificantur.

Tertio super artic. 10. deponit, se nunquam vidisse Virgilium colloquentem dominam Zenobiam ante stipulationem secundi testamenti, & reddens rationem sui dicti subdit, quia ipse testis vidisset, cùm nunquam è cubiculo, & aula dictæ dominæ egrediebatur; sed hæc sua ratio non concludit; nam etsi ipse non vidit Virgilium alloquentem, viderunt alij, & ipse cùm esset in aula videre non potuit.

Quarto, sibi ipsi contradicit, & non verisimile, immò falsum testatur, si enim vt in supradicto art. 10. testificatur, nũquam à cubiculo, & aula dominæ recedebat, quà impudentia super art. 9. & 11. attestatur, se vidisse Virgilium in cubiculo Fabij scribentem, quem à cubiculo, & aula dominæ videre non poterat.

Quinto, diuersi coloris iste Pardus super art. 20. deponit, multoties dominam Zenobiam cucurisse per lectum, quod falsum est, & non verisimile, nam si vt cæteri fatentur in tota dextera corporis parte paralesi laborabat, qua etiam motu priuabatur, qualis illi cursus esse potuit?

67 Quartus testis vassallus, vt cæteri in eius reuelatione in eodem processu Sancti Laurentij propalauit, se fuisse vocatum à dominæ Zenobiæ mulione, eamque dominã tunc in principio illius infirmitatis ipsi testi demãdasse, vt Neapolim accederet ad vocandum eius nomine Fabium, quia ipsa male se habebat, & redeuntem cum Fabio accepisse à quibusdam hominibus Fræsuloni domi-

nam Zenobiam testatam fuisse, hæredemq; quemdam Don Aluerum instituisse, at nunc deponẽs super 8. art. omnia à veritate aliena, & satis diuersa figurat, nam testatur, se à Virgilio fuisse missũ Neapolim, vt accersiret Fabium, eumque interpellaret, quòd statim Aeserniam peteret, quia domina Zenobia pessimè se habebat, & in redditu audiuisse ab hominibus Frusuloni dominam Zenobiam testamentum confecisse, atque omnia, cuidã Don Antonio reliquisse.

Secundò, hic testis super art. 9. inter alia deponit, quòd statimatque Fabius cum ipso teste Aeserniã appulsus peruenit ad cubile, vbi domina Zenobia iacebat, incepit vociferando nominatim appellare, *Marchionissa mea quomodo vales, ne dubites, quia benè valebis, auxiliante Domino*, & quòd dicta Domina nihil respondit, & huius dicti reddens rationem subdit, quia pessimè se habebat, & ad rem non loquebatur, proh pudor, quot huius testis pugnantia dicta? si hic dicit nihil dominam respondisse, quomodo testificari potest tunc tunc Neapoli rediens, quòd ad rem domina non loquebatur?

Tertio in eadem sua reuelatione declarauit, dominum Fabium quinque horis elapsis post eius aduentum in Ciuitatem Aeserniam proiecisse primũ illud dominæ Zenobiæ testamentum in ignem, & combustum fuisse, in quo domestici dicebant, fuisse institutum don Aluarum. At nunc super art. 12. deponens dicit, dominum Fabiũ tempore stipulationis secundi testamẽti primum in ignẽ proiecisse, & sic duobus elapsis diebus post illius aduẽtum, cùm tunc temporis secundum testamentum fuisse Notarium stipulatũ attestati sunt cæteri aduersariorum testes.

Quartò super eodem art. 12. deponit vidisse Fratrem Angelum

gelum extrahentem à suo manicono testamentum secundum, quod ipse appellat chartam sutam, illudq; tradidisse dicit dominæ Zenobiæ, & Zenobiam sinistra manu dedisse Notario Marco præsenti, sed prius in eius reuelatione propalauerat, post aduentum Fabij, & combustionem primi, vidisse dictum Fabium insimul cum Virgilio conficientem aliud testamentum, illudq; dedisse Fratri Angelo, & Fratrem Angelum Notario Marco tradidisse.

Quintò, tandem testis iste super eod. art. 12. deponit, dominam Zenobiam tempore stipulationis secundi testamenti nihil fuisse locutam, nec aliquid dixisse Notario, quem ex se ipso dixisse ait. *Domini hoc est testamentum dominæ Zenobiæ scriptum manu domini Virgilij Chiacchiari, & quod hic intus scriptum est, sua voluntas est*, at in eius reuelatione declarauit, quoad se non intellexisse loqui dominam Zenobiam, quia aderat propè ianuam illius cubiculi, & verius dixisset, quòd aderat Carpinoni, nam veritas est, quòd hic testis eadem hora, qua Neapoli Aeserniam redijt cum Fabio, Carpinonem petijt, ibique tempore stipulationis testamenti morabatur. Vnde mirum non est, quòd tot varia, contraria, falsa, fictaq; nunc dicat testimonia.

68 Sed sicut parum firmamenti, & parum virium falsitas habet, ita testes malitia falsi, qui mentiendo Iudices fallunt, quinimmò Dei præsentiam contemnunt, & innocentem falso testimonio lædunt *c. falsidicus de crim. fals.* sua graui punirentur pœna, vbique pax, & iustitia, ac maximè in Regno oscularentur se inuicem.

69 Quintum, testis Castri Petrusij (hunc plebeium iure nobilem appellare fortasse possumus) qui super exceptionibus repulsatorijs art. 1. testificatur, se esse amicum

domino Duci N. & super art. 7. in primo beneficio atte-
statur, se fuisse domi Marchionissæ moratum plures mē-
ses, sed proprijs ipsius testis expensis, sed quæ deponit
sunt falsa, nam fuisset aliàs Marchionissæ domus quædā
Caupona, & ex his, quæ de domino Duci falsò asserit,
apparet clarè, quòd nec Mediastini Ducis familiaritatē
meretur; sed ad alia grauiora.

Iste exterus super art. 12. deponit, se vidisse Virgilium per
duos dies scribentem in cubiculo Fabij, loquendo sem-
per cum dicto Fabio, & Fratre Angelo. Hæc sibi in pri-
70 mis implicat contradictionem, nam dictio ista semper
respicit omne tempus *l. semper ff. de iure immunit.* & cō-
tinuationem denotat, *Iust. in prohemio ibi semper Augu-
stus, & l. 2. in fin. C. de Episcop. & Cleric.* nec non dictio il-
71 la, per, perfectionem significat *l. urbana §. pernoctare ff.
de verb. signif.* Ergo si semper colloquebatur Virgilius
non scribebat, & si per duos illos dies scribebat, nō sem-
per colloquebatur.

Deinde ibidem attestatur post tempus illorum duorum
dierum vidisse in actu secundi testamenti stipulationis
Fratrem Angelum extrahentem à suo manicono quan-
dam chartam sutam, eamque dedisse dominæ Zenobiæ,
quam sua manu dedisse, deponit Notario Marco ex se
ipso, & vltro asserenti, illam esse testamentum dominæ
Zenobiæ Cicinellæ, quæ locuta non fuit, & redēs ratio-
nem huius dicti addit, quia si locuta fuisset, ipse testis
intellexisset, & vlterius progrediens subdit, quòd tunc
dominus Fabius statim accipiens à scriptorio primum
testamentum proiecit in ignem, cui nihil dominam te-
statricem dixisse fatetur, & hæc omnia vidisse, audiuisse,
& interfuisse testificatur.

Sed hic testis nedum redarguitur de mendacio, sed etiam
de

de falso conuincitur ex his, quæ propalauit in eius reuelatione in processu Sancti Laurentij, quam fecerat vigore monitoriarum expeditarum ad instãtiam aduersariorum ab Episcopo Boianensi, quas procurarunt committi vndecimo ipsorum testi, & fratri vtrinque coniuncto quinto testi, in qua reuelatione declarauit, quòd eadem die, qua dicebatur, dominam Zenobiam fecisse testamentum ipse testis in aula existens intellexit testatricem vociferantem, & maiores, quos solebat emittentẽ clamores, & tunc à domesticis dictæ dominæ Zenobiæ audiuisse, Fabium N. primum illius dominæ testamentũ proiecisse in ignem, sed domesticos illos tunc sibi addit non declarasse, cuius ordine illud in ignem Fabius proiecisset; nam quæ maior varietas: immo quæ maior falsitas? si enim in aula tunc aderat, quando secundùm Notarius fuit stipulatus testamentum in cubiculo testatricis, & à domesticis audiuit Fabium tunc primum in ignem proiecisse testamentum; qua impudentia nunc confitetur omnia vidisse, quæ tunc tantùm audierat?

Sed & ratio istius testis, quòd domina Zenobia in actu stipulationis testamenti non sit locuta, non est concludẽs,

72 nam debebat magis negatiuam coarctare deponens; quòd testatrix non poterat loqui, quin ipse testis non audiuisset. *Surd. cit. cons. 414. nu. 73. vers. secundo respondeo vol. 3.* vbi loquitur in testibus testamentarijs, & sic in fortioribus terminis, nam testes extra testamentum, vt est iste Marranus, vltra quòd debent concludenter deponere, si contraueniant testamentum, debent etiam esse omni exceptione maiores, *Don Aluar. Valasc. Suar. consult. tom. 2. consult. 182. num. 32. vers. & hanc opinionẽ de qua infra dicemus plenius.*

73 Sextus testis Carpinoni (quem baculo ante depositionem

nẽ percussit Fabius viuente domina Marchionissa) alijs testibus vassallis examinatis ad instantiam Baronis est affinis, nam est gener quarti testis, cognatus tertij testis, qui est cõsobrinus primi testis. Hinc ex verberibus istius tot ortæ sunt affinium falsitates, quæ affinitas cùm sit
74 notoria in Terra Carpinoni, & inimicitiæ, poterunt Iudices ex officio se de prædictis informare, parte illas solùm allegante *iuxta nonat. per gloss. in Clement. appellanti de appellat. & Alex. in l. 1. c. vt quæ desi. aduocat.* quos recenset, & sequitur *Marant. in cit. cons.* 19. *nu.* 23. *in princ.* qui in terminis attestatur posse Iudicem ex officio se informare, quòd testis erat notoriè illitteratus, & rusticus, qui de furore testatoris deposuerat parte solùm hæc allegante

Hic testis non deponit de actu stipulationis testamenri, sed quæ testificatur de furore, & insania super artic. 15. nec
75 etiam arguunt neccssariò testatricis dementiam, nam de actibus, qui citra insaniam fieri solent à quibuscunque infirmis, qui aliquo dolore afficiuntur, argum. eorũ, quæ dicunt *Menoch. & Mascard. in locis supra citatis*, vbi agunt de signis, & coniecturis furoris, & *Corneus in cit. cons.* 91. *lib.* 4. & huiusmodi responsione tolluntur plures alij actus, quos cæteri testes falsæ insaniæ testatricis adscribunt.

76 Septimus testis barbitonsor super art. 8. deponit audiuisse à domesticis, dominam Zenobiam in primo testamento instituisse super omnibus suis bonis Don Antonium, subdens se per quatuor dies domi illius dominæ permansisse, vt quædam remedia necessaria adhiberet, quia dicta domina erat mente capta, & multum se malè habebat. Sed quæ remedia à tonsore? quæ salus dementi infra quatuor dies? sed profitetur se Medicũ,

vt

v falsum deinde dicat testimonium.

Hic enim super artic. 9. deponit, quòd infra quatuor illos dies, quos dixerunt supra se domi testatricis moratum fuisse vidit Fabium Neapoli insimul cum Ioãne Andrea venientem fuisse ingressum in cubiculum dominæ Zenobiæ, quam alta voce incipientem nominatim appellare dixisse, *Marchionissa mea, soror mea, quomodo vales?* dictaq; domina nullum illi responsum dedisse, dictumq; Fabium (& hùc illa huius testis pro adhibendis remedijs figurata mora pertinebat) egressum de cubiculo incepisse loqui cum Doctore Virgilio, quo cum, & Fratre Angelo per duos dies insimul testatur locutum fuisse, & postea vidisse accedere in cubiculum dominæ Zenobiæ primò Notarium Marcum, & alios multos, deinde Fratrem Angelum, & parùm post se illuc etiam fuisse ingressum, attestaturq; quòd Notarius habens in manu quandam chartam circum circa acia sutam dixit, *hoc est testamentum, quod facit domina Zenobia*, quam non fuisse tunc locutam testificatur, & huius dicti reddens rationem addit, quia nec loqui poterat, nam erat mente capta, & propter vociferationes, & maximos clamores, quos eadem stipulationis die emiserat profligata, atque prostrata manebat.

Sed hic testis in primis cæteris aduersariorum testibus cõtradicit, vnde nimirum si aduersarij illius depositionis lecturam prætermiserunt, cùm illi, etsi falsò Virgilium post aduentũ Fabij in eius cubiculo per duos dies scripsisse testificentur, hic per id tempus Fabium colloquentem Virgilium, & Fratrem Angelum vidisse attestatur. Vnde cùm dictio illa, per, vt supra admonuimus, temporis continuationem, & perfectionem significet, *cit. l. vrbana §. pernoctare ff. de verb. significat.* sequitur, quòd Virgilius

gilius non ſcribebat, cùm ad inuicem loquebantur.

Secundò, hic teſtis non concludit dominam Zenobiam tempore ſtipulationis teſtamenti non fuiſſe locutam, nam cùm ipſe nouiſſimus omnium teſtetur fuiſſe ingreſſum cubiculum poſt Notarium, Fratrem Angelum, & alios multos, licet re vera nunquam illuc ingreſſus fuerit, iam tunc in eius ficto ingreſſu poterat teſtatrix eſſe locuta, prout ſatis prudenter fuiſſe locutam quindecim teſtium atteſtationibus iam ſupra quam pleniſſimè demonſtrauimus.

Tertio, illius ratio non eſt bona, tùm quia, vt diximus alibi dementia non probatur concludenter per vocifera-
77 tionem, tùm etiam in extremis laborantes ſaltim ſubmiſſa, ſed articulata voce loqui poſſe videmus, quorum teſtamenta valere eſt proculdubio, *l.iubemus vbi Doctoris C.de teſtam.*

Miror equidem de hoc tonſore, qui ſupra art. 15. teſtificatur, ſe benè recordari, quòd in ipſo Fabij aduentu domina Zenobia erat mente capta, nihilq; aliud faciebat, niſi quòd loquebatur, & extra propoſitum reſpondebat proferens obſcena verba, & quòd colaphis ſuam ipſius percutiens faciem, cornua ingredientibus cubiculũ manu fingebat digitos contractos habente præter indicem, & auricularem, qui erant extenſi, & ingredientes diabolos appellabat, & tãtùm Fabio nihil dixiſſe, nihil feciſſe, & mutam tempore ſtipulationis teſtamenti ſuper art. 9. teſtatricem fuiſſe teſtatur, ſed quid mirum ſi & ipſe eſt Çarpinoni?

Attamen iſte teſtis, & alij, qui in genere teſtificantur, dominam Zenobiam fuiſſe extra propoſitum, & obſcena ver-
78 ba locutam, & id genus nihil concludunt, nam teſtes ſuper dementia, & furore atteſtantes debent de actibus, &

verbis

verbis exterioribus specificè deponere, ex quibus col-
79 ligi possit, an quis sit furiosus, & mente captus, nam aliter sic in genere deponentes dicuntur potiùs iudicare, quàm deponere, & ideo nihil probare respondit *Paris. post Socc.* & alios, quos allegat *cit. cons.* 88. *nu.* 59. *vol.* 3.

80 Cæteri verò actus, quos iste, & alij testes testificantur in specie, nec etiam insaniam arguunt concludenter, nam alij animi gratia, alij doloris causa fieri possunt, *arg. cor.* quæ idem *Paris.* *Baldum, & Alexandrum* secutus dicit ibidem *num.* 68. de illo, qui per viam lapides proiciebat.

81 Octauus testis eiusdem Terræ Carpinonis, hiccine est ille, qui vt inseruiret Baroni, Vicarij Apostolici Aesernini vsurpauit iurisdictionem, nam cùm supradictæ litteræ monitoriales Pontificiæ ad supplicationem aduersariorum priusquã committerentur Vicario Beneuentano fuissent delegatæ Vicarijs Capuano, & Aesernino in solidum vnicuique in sua iurisdictione, & Dœcesi, procurauit Baro, vt Vicarius Capuanus delegaret suas vices Presbytero huic vassallo, qui absque licentia Ordinarij Aesernini, non modò incepit Carpinoni Aeserniensis Diocçsis monitoria Papalia publicare, sed etiã publicè exhortabatur conciues, vt liberè in fauorem Baronis propalarent. Quam Orbem à Fabio in Curia Capuana fuit allegatus suspectus, & in Aesernina ad illius instantiam inquisitus, vt apparet ex copia informationis præsentata in processu S. Laurentij.

Hic testis nihil concludenter deponit de insania, nec de alijs, nam loquitur de auditu à domesticis tantùm, & si quos actus de visu attestatur, nihil concludit, quia & ipse in genere testificatur, immò deponens super art. 9. dicit, se dominam habuisse pro insana ex his, quæ vidit, nisi

gilius non ſcribebat, cùm ad inuicem loquebantur.

Secundò, hic teſtis non concludit dominam Zenobiam tempore ſtipulationis teſtamenti non fuiſſe locutam, nam cùm ipſe nouiſſimus omnium teſtetur fuiſſe ingreſſum cubiculum poſt Notarium, Fratrem Angelum, & alios multos, licet re vera nunquam illuc ingreſſus fuerit, iam tunc in eius ficto ingreſſu poterat teſtatrix eſſe locuta, prout ſatis prudenter fuiſſe locutam quindecim teſtium atteſtationibus iam ſupra quam pleniſſimè demonſtrauimus.

Tertio, illius ratio non eſt bona, tùm quia, vt diximus alibi dementia non probatur concludenter per vocifera-
77 tionem, tùm etiam in extremis laborantes ſaltim ſubmiſſa, ſed articulata voce loqui poſſe videmus, quorum teſtamenta valere eſt proculdubio, *l. iubemus vbi Doctoris C. de teſtam.*

Miror equidem de hoc tonſore, qui ſupra art. 15. teſtificatur, ſe benè recordari, quòd in ipſo Fabij aduentu domina Zenobia erat mente capta, nihilq; aliud faciebat, niſi quòd loquebatur, & extra propoſitum reſpondebat proferens obſcena verba, & quòd colaphis ſuam ipſius percutiens faciem, cornua ingredientibus cubiculũ manu fingebat digitos contractos habente præter indicem, & auricularem, qui erant extenſi, & ingredientes diabolos appellabat, & tãtùm Fabio nihil dixiſſe, nihil feciſſe, & mutam tempore ſtipulationis teſtamenti ſuper art. 9. teſtatricem fuiſſe teſtatur, ſed quid mirum ſi & ipſe eſt Carpinoni?

Attamen iſte teſtis, & alij, qui in genere teſtificantur, dominam Zenobiam fuiſſe extra propoſitum, & obſcena ver-
78 ba locutam, & id genus nihil concludunt, nam teſtes ſuper dementia, & furore atteſtantes debent de actibus, &

verbis

verbis exterioribus specificè deponere, ex quibus col-
79 ligi possit, an quis sit furiosus, & mente captus, nam aliter sic in genere deponentes dicuntur potiùs iudicare, quàm deponere, & ideo nihil probare respondit *Paris. post Socc.* & aliós, quos allegat *cit. cons.* 88. *nu.* 59. *vol.* 3.

80 Cæteri verò actus, quos iste, & alij testes testificantur in specie, nec etiam insaniam arguunt concludenter, nam alij animi gratia, alij doloris causa fieri possunt, *arg. cor.* quæ idem *Paris. Baldum, & Alexandrum* secutus dicit ibidem *num.* 68. de illo, qui per viam lapides proiciebat.

81 Octauus testis eiusdem Terræ Carpinonis, hiccine est ille, qui vt inseruiret Baroni, Vicarij Apostolici Aesernini vsurpauit iurisdictionem, nam cùm supradictæ litteræ monitoriales Pontificiæ ad supplicationem aduersariorum priusquã committerentur Vicario Beneuentano fuissent delegatæ Vicarijs Capuano, & Aesernino in solidum vnicuique in sua iurisdictione, & Diœcesi, procurauit Baro, vt Vicarius Capuanus delegaret suas vices Presbytero huic vassallo, qui absque licentia Ordinarij Aesernini, non modò incepit Carpinoni Aeserniensis Diocęsis monitoria Papalia publicare, sed etiã publicè exhortabatur conciues, vt liberè in fauorem Baronis propalarent. Quam Orbem à Fabio in Curia Capuana fuit allegatus suspectus, & in Aesernina ad illius instantiam inquisitus, vt apparet ex copia informationis præsentata in processu S. Laurentij.

Hic testis nihil concludenter deponit de insania, nec de alijs, nam loquitur de auditu à domesticis tantùm, & si quos actus de visu attestatur, nihil concludit, quia & ipse in genere testificatur, immò deponens super art. 9. dicit, se dominam habuisse pro insana ex his, quæ vidit, nisi

fuiſſet à ſpiritibus immundis obſeſſa, & quæ vidit non deponit ſpecificè. Vndè cùm nec ipſe anceps potuerit iudicare,an verè fuerit inſana,nec Iudices,quorum proprium eſt hoc officium, poterunt ex huius teſtis deſpoſitione generica aliquid circa dementiam deliberare,& ideo ex his,quæ ſupra diximus nihil valet.

Hic dicit audiuiſſe Virgilium dicentem ſe miſiſſe Vendictum ad vocandum Fabium, quod non eſt verum, & in hoc eſt ipſe teſtis ſingularis,& nihil probat.

Hic denique ſuper art.31. deponit ſatis benè recordari eadem die Auguſti, qua domina Zenobia confecit codicillum, dictam dominam fuiſſe pluſquam antea capitis infirmitate affectam, ſtetiſſe vti mortuam, & loqui non potuiſſe, at in ſua reuelatione non propalauit eadem die adfuiſſe domi dominæ codicillantis, quòd ſi adfuiſſet, vtique dixiſſet. Vnde quæ nunc deponit ſuper iſta vaga negatiua,potius quàm aliquid probent, ipſum redarguunt de mendacio, neque eius ratio concludit, quin domina Zenobia tempore ſtipulationis codicilli, cui ipſe non interfuit, loqui potuiſſet, prout re vera ſatis prudenter fuiſſe locutam ex ſcriptura ſtipulationis, cui ſeptem codicillares teſtes ſe ſubſcripſerunt iam infra demonſtrauimus ſatis.

82 Nonus hic teſtis, eſt ſeptimus teſtis ſuper repulſa, & decimus octauus reuelans, & vbique locorum ſemper adeſt pro Barone. Hic eſt ille, qui Hieronymum Terræ Peſcularum rogauit, vt ille eadem in fauorem Baronis de figuratis verbis Virgilij iracundè in eum prolatis tēpore codicillorum ſtipulationis deponere vellet, quæ nunc ipſe deponit ſuper art. 30. & cùm ille laicus renuiſſet teſtificari, quòd vera non eſſent, precibus hic interpellabat, vt etiam diceret, nam & ipſe hæc, & maiora

depo-

deponeret, vt inseruiret Baroni, vt apparet ex depositione eiusdem Hieronymi in processu Sancti Laurentij in inquisitione formata contra supradictum octauum testem per Curiam Episcopalem Aeserninam.

Iste testis super art.31.attestatur, quòd domina Zenobia tempore confectionis codicilli fuit pessimè affecta, & mente capta, & quòd nec loquebatur, sed ex his, quæ supra deposuit in art.30.apparet, hunc testem non fuisse præsentem tempore stipulationis codicilli, quando domina Zenobia satis benè,& sensatè locuta fuit.

Immò istius ratio circa dementiam nihil concludit, nam non sequitur, pessimè quis se habet, & non loquitur ergo insanus, quia vti quotidie experientia nos docet, multi infirmi pessimè se habent,& non loquuntur,& tamen non sunt mente capti,hùc etiam accedunt ea,quæ sùpra scripsimus, quòd testes deponentes in genere de insania,& mentis alienatione nihil probant.

Et tandem hic inter alia pulchra, quæ propalauit præcedentibus Papalibus monitorijs corã Don Prospero Beneuentano, vt est videre in eius reuelatione in processu Sancti Laurentij, testificatur, se audiuisse à quodam Io: Nicolao dicente, quòd tempore stipulationis secundi testamenti fuit supposita quædam famula intus cubile dominæ Zenobiæ,quę fingebat vocem infirmæ,& quãdo domina interrogabatur, famula respondebat.

83 Qui nisi fictus, consimilis esset casus, quem Iustinianus recenset de quadam testatrice Bithiniæ Prouinciæ defuncta *in auth. de testib. circa principium*, vbi testatur, illius testatricis iam mortuæ testium quosdam tenentes manum,ita per chartam virgam factam,& ex latere ductam traxisse, vt signum venerabile Crucis scripsisse videri posset defuncta. Sed Ioannes ille in eius reuela-

tione de huius testis compositione nec verbum quidē protulit vnum; non est igitur mirum, si illa de Virgilio, & alia de alijs dicat.

84 Decimus iste testis Carpinoni est nonus testis super repulsa, & vndecimus reuelans in monitorijs Papalibus, qui omni tempore pugnabat pro Barone. hic testis in eius reuelatione in processu Sancti Laurentij propalauit, Notarium fuisse stipulatum codicillum in cubiculo dominę Zenobiæ iacentis in lecto, quam dixit vix loqui potuisse (ergò tunc loquebatur licet cum difficultate) deinde subdit post stipulationem fuisse à Iudice, & testibus codicillum subscriptum, & signatum in aula, seq; illum ibidem subscripsisse, & alieno sigillo signasse, de quo codicillo fassus est fecisse fidem, cui se retulit, & tādem in reuelatione addit hæc verba, *quando la Signora rispose al Notaro, non intesi quelche disse, ma non intese altro, che la voce à tempo stipulaua,* ergo saltim submissa voce loquebatur.

Hic in fide, cui se retulit declarat, quòd domina Zenobia tempore stipulationis accepto codicillo, qui aderat sub illius puluinare, & sinistra manu Notario tradens palàm coram Iudice, & testibus proprio ore enunciauit, illum esse suum codicillum, quem scribi, & subscribi fecerat à R. Fratre Angelo Sancti Ioannis in Galdo suo Patre spirituali, & Confessario, tunc Ministro Prouinciæ Sancti Angeli Ordinis Fratrum Minorum de Obseruantia.

Nunc autem super artic. 30. vt sibi ipsi, & veritati in omnibus contradiceret, attestatur, dictum Fratrem Angelum tempore stipulationis codicilli extraxisse à suo manicono chartam circum circa acia sutam, illamq; Notario tradidisse, vt stipularetur, dictumq; Notarium chartam illam præ manu habentem in stipulatione dixisse; *hic est*

codi-

codicillus, quem fecit domina Zenobia, quam tunc non fuisse locutam testificatur, quia erat mente capta, & non loquebatur, & subdit, se dicto codicillo subscripsisse, quia confidit realitati ipsius Notarij, quem nunc tentat de falso redarguere.

Sed vt fidelis fuit Notarius, quòd etiam istius testis confessione, & fide probatur, ita est ipse mendax, & valdè suspectus de falso, immò falsus, qui cum nunc suam alleget turpitudinem, & veniat contra signum, & subscriptionem non modo, quam fecit tempore stipulationis, & sic actus gesti, sed etiam aperturæ, cui fuit præsens, & reassumptionis codicillorum instrumenti, quod iterum postea subscripsit, non est illi credendum in his, quæ codicillis aduersantur.

Accedat, quòd falsitas huius testis deprehēditur etiam ex eo, quod testificatur super art. 31. vbi deponit tempore stipulationis codicilli dominam Zenobiam fuisse mente captam, & pessimè affectam, ita vt post paucos dies ab hac vita discesserit in Ciuitate Aesernia, nam sicut eius ratio non probat, quia iudicat, & non deponit de actis exterioribus specificis redarguentibus dementiam, vt supra diximus, ita reliqua, quæ deponit, ipsum de falso redarguunt, nam domina Zenobia post stipulationem codicilli, quę fuit acta sub die 17. mensis Augusti 1613. superuixit alios quadraginta duos dies, qui non possunt dici dies pauci, suum enim codicillans diem clausit extremū in Festo diui Francisci de Assisio sub die 4. mensis Octobris eiusdem anni, illiusq; habitum moriens indui voluit iuxta legatum, quod fecerat in eius testamēto octo mensibus, & quinque diebus ante mortem cōfecto, de cuius obitu patet ex præambulo, & apertura testamenti præsentata in processu.

illi adſcribunt aduerſariorum hi teſtes, ipſi ſomniarunt.
87 Nam coniectura illa, qua cum Menochio, alijſq; Doctoribus diximus, eum probari inſanum, qui falſis illuditur immaginibus, non eſt omninò perpetua, nam alijs de cauſis, & citra inſaniam, quem viſis moueri poſſe, Ciceronis auctoritate demoſtrauimus, & Phyſicorum teſtimonio facilè comprobare poterimus; niſi multum noſtra oratio creſceret.
Sed ſatis hucuſque vagati ſumus in examinandis, reiẽdiſque vndecim aduerſantium teſtium dictis, qui tantùm abeſt, vt contra teſtamẽtum, aut codicillos aliquid probent, vt potius ob varias, & contrarias eorum depoſitiones, falſi pœna iure merito plecti deberent: teſtes.n.
88 iſti Clerici, & Laici, vaſſalli, & exteri tot, tantaq; vt vidimus, inter ſe pugnantia, & ad inuicem contraria pro Barone dixerunt teſtimonia, vt cuilibet ſani capitis ſimiles videri poſſint eſſe campanis, quæ talem ſonum edunt, qualem vult ille, qui earundem regit piſtilla, nam cum ij ſi v num in reuelationibuspropalaſſent, antequã aduerſarij probationes, & articulos Fabij inſpexiſſent, alterum nunc publicatis Fabij atteſtationibus ſunt teſtificati in primo beneficio à fratre Baronis petito, contrarium nedum ex diametro articulis, & probationibus Fabij; ſed etiam ſibi ipſis, & eorũ propalationibus, quas callidè deperditas eſſe, tunc aduerſarij prædicabant, vt maiori impudentia pauperes, & illiterati ſui teſtes alio præeunte more præconis iuxtà ea, quæ examinabantur deponerent.
89 Quorum exemplum, & ſi animabus, & reípublicæ valdè perniciosſum, ſequuntur multi; Hinc Regnum, quòd & flens dico, tot litium mole, ne dicam tyrannide oppreſſum eſt, ac penè captum, cui ſubueniri, vt mihi vide-

videtur,facilè posset,si Iudices,ac cuiusuis ordinis Magistratus Diuum Adrianum Principem imitari non dedignarentur,qui ne falsis testimonijs illuderetur,ipse testes interrogare solebat *l.3.§.ideoque vers. idem Diuus ff. de testib.*& vt olim Romæ sic nunc ab ipsis partibur possent testes interrogari,ita vt eos primò examinaret producens, deindè eosdem alter, contra quem producti erant,disputationibus suis aggrederetur, & summoperè laboraret,vt eos confundere,& proprijs oris testimonio falsitatis conuincere posset *l. Athales seruus ff.ad leg.Cornel.de fals.& l.si postulauerit §.quæstioni ff ad leg.* Iul. *de adulter.* quas leges in criminalibus causis loquentes,citat in ciuilibus *Mainard.* qui hæc post alios testatur in *decis.Tholosanis decis.72.num.1.lib.4.& num.2.*refert eo-
90 dem etiam Iudices, & Magistratus, qui tanquam auditores,& spectatores assistebãt,ex officio facere potuisse, vt melius conscientias suas instruerẽt,quod vtinam hodie fieret,nam breui Iudices, & litigantes pulchro perperfruerentur ocio, nec in dies Neapoli maxima cum Regni pernicie eorum numerus augeretur.

Sed vt vnde profectus sum, eò regrediar,nihil quidem nostris superioribus scriptis illud poterit refragari, si aduersarij negent huiusmodi propalationes, quibus eorũ testes, vt plurimum redarguuntur de mẽdacijs aliquam
91 facere fidem, cùm extra iudicium sint factæ, & sine iuramento, affirmentq; propalantes ex vi litterarum monitorialium,& excommunicationis timore,vt eisdem fides adhibeatur, repeti in iudicio cum iuramento oportere,iuxta notata per *Neuizanum sua Syl. nupt.lib.3.in verbo monitoriæ num.57.circa med.& num 61.* quem recenset,& sequitur *Menoch.de arbitr. Iud.lib.2.centur.2.*
92 *cas.109.num.1.* quòdque si contrarium iurati dixerint

Et tandem cum scriptura stipulationis, & clausurę codicil-lorum. cui se hic testis subscripsit contineatur, dominam Zenobiam sana fuisse mente, & rectè loquentem declarasse suum illum esse codicillum, quē scribi fecerat manu Fratris Angeli sui Confessarij, & Ministri Prouinciæ Sancti Angeli Minoris Obseruantiæ, obq; suæ dexteræ debilitatem, & impotentiam à se ipsa non fuisse subscriptum illa eadem de loquela, & integra mente sua tunc subscriptione deposuisse censetur, quæ posteriori huic iuratæ attestationi præferri debet, & ipse, si in humanis nunc ageret, pro sua hac secunda contraria depositione falsi pœna à suo Iudice plecti deberet, quod infra verè, & ratione probauimus, cùm de primi testis testamentaria contradictione locuti sumus.

85 Vndecimus hic testis Castri Petrusij, est quinto testi, frater vtrinque coniunctus delegatus ab Episcopo Bojanensi ad recipiendum reuelationes super monitorijs, siuè potius articulis aduersariorum, quem eligi procurarunt, vt frater, & ipsemet sibi ipsi super eisdem monitorijs propalarent, vt est videre in processu Sancti Laurentij in eorum reuelationibus; hic cum genericè omnia circa testatricis assertam insaniam in eius reuelatione propalasset, nihilq; de furore concludenter deposuisset, vt magis deinde aduersarijs seruiret multa in examine addidit, & de pluribus specificis, & exterioribus actis attestatus est, maximè super art. 17. vbi deposuit dominam Zenobiam sequenti die post secundi testamēti stipulationem incepisse vociferari, & magnos clamores emittere, nudam è lecto egredi volentem, dicentemq; se illinc discedere velle, atque Christum Crucifixum aspicere renuisse, quem eidem Fratrem Donatum ostendisse testificatur, necnon tunc dictum Fratrem Donatū

verbis

verbis iniuriosis affecisse, quòd solus hic asserit testis, qui in reliquis sit contestis cum primo.

Sed in primis aduertendum est, quòd iste testis non attestatur de dementia tempore stipulationis testamenti, & quæ die sequenti nunc vidisse testificatur si essent vera, vtique in reuelatione propalasset, in qua de assertis sõnijs nec vnum quidem verbum habetur. Vndè non est illi credendum, immo si Iudices pro eorum humanitate huic fidem præstare vellent, nihil scripto nocebit hęredi, quia sufficit tempore actus gesti testatricem fuisse integræ mentis, & si die sequenti, aut alio tempore non recto fuisset intellectu, quòd de nostra testatrice omnibus temporibus negamus expresse ex his, quæ in facto, & in iure multifariam probauimus supra.

Secundò, hic Dominos Iudices monitos esse velim, primũ aduersariorum testem super eod. art. 17. deponentem, tunc temporis, quando hæc, & alia per dominam Zenobiam fuisse acta testatur, post confectum secundum testamentum declarasse, *che la detta Signora si pose per riposare, e da là vn poco cominciò à gridare di tal modo, che tutti di casa corsero al rumore, & anco esso testimonio*, quæ verba *si pose per riposare* ex communi vsu loquendi iddẽ sonant, ac si dixisset, vt caperet somnum, quem cepisse fatendum est, nam & ipse testis confitetur parum post vociferari incępisse, quamobrem non est mirum, si è sõno experrecta visis quibusdam minantibus & si falsis, & mendacis perterrita aliquid eorum dixerit, aliquid fecerit; quia *Cicer. teste de diuin.* secundo ex sõno plurimæ
86 curæ, metusq; nascuntur, nihilq; e (vt ille inquit) *tam præpostere, tam incondite, tam monstruose cogitari potest, quod non possimus somniare*, & si verè domina Zenobia nihil prædictorum dixerit, nihil egerit, sed quæ illi

Et tandem cum scriptura stipulationis, & clausurę codicil-lorum. cui se hic testis subscripsit contineatur, dominam Zenobiam sana fuisse mente, & rectè loquentem declarasse suum illum esse codicillum, quē scribi fecerat manu Fratris Angeli sui Confe.larij, & Ministri Prouinciæ Sancti Angeli Minoris Obseruantiæ, obq; suæ dexteræ debilitatem, & impotentiam à se ipsa non fuisse subscriptum illa eadem de loquela, & integra mente sua tunc subscriptione deposuisse censetur, quæ posteriori huic iuratæ attestationi præferri debet, & ipse, si in humanis nunc ageret, pro sua hac secunda contraria depositione falsi pœna à suo Iudice plecti deberet, quod infra verè, & ratione probauimus, cùm de primi testis testamentaria contradictione locuti sumus.

85 Vndecimus hic testis Castri Petrusij, est quinto testi, frater vtrinque coniunctus delegatus ab Episcopo Boianensi ad recipiendum reuelationes super monitorijs, siuè potius articulis aduersariorum, quem eligi procurarunt, vt frater, & ipsemet sibi ipsi super eisdem monitorijs propalarent, vt est videre in processu Sancti Laurentij in eorum reuelationibus; hic cum genericè omnia circa testatricis assertam insaniam in eius reuelatione propalasset, nihilq; de furore concludenter deposuisset, vt magis deinde aduersarijs seruiret multa in examine addidit, & de pluribus specificis, & exterioribus actis attestatus est, maximè super art. 17. vbi deposuit dominam Zenobiam sequenti die post secundi testamēti stipulationem incepisse vociferari, & magnos clamores emittere, nudam è lecto egredi volentem, dicentemq; se illinc discedere velle, atque Christum Crucifixum aspicere renuisse, quem eidem Fratrem Donatum ostendisse testificatur, necnon tunc dictum Fratrem Donatū

verbis

verbis iniuriosis affecisse, quòd solus hic asserit testis, qui in reliquis sit contestis cum primo.

Sed in primis aduertendum est, quòd iste testis non attestatur de dementia tempore stipulationis testamenti, & quæ die sequenti nunc vidisse testificatur si essent vera, vtique in reuelatione propalasset, in qua de assertis sõnijs nec vnum quidem verbum habetur. Vndè non est illi credendum, immo si Iudices pro eorum humanitate huic fidem præstare vellent, nihil scripto nocebit hęredi, quia sufficit tempore actus gesti testatricem fuisse integræ mentis, & si die sequenti, aut alio tempore non recto fuisset intellectu, quòd de nostra testatrice omnibus temporibus negamus expresè ex his, quæ in facto, & in iure multifariam probauimus supra.

Secundò, hic Dominos Iudices monitos esse velim, primũ aduersariorum testem super eod. art. 17. deponentem, tunc temporis, quando hæc, & alia per dominam Zenobiam fuisse acta testatur, post confectum secundum testamentum declarasse, *che la detta Signora si pose per riposare, e da là vn poco cominciò à gridare di tal modo, che tutti di casa corsero al rumore, & anco esso testimonio,* quæ verba *si pose per riposare* ex communi vsu loquendi iddẽ sonant, ac si dixisset, vt caperet somnum, quem cepisse fatendum est, nam & ipse testis confitetur parum post vociferari incępisse, quamobrem non est mirum, si è sõno experrecta visis quibusdam minantibus & si falsis, & mendacis perterrita aliquid eorum dixerit, aliquid fecerit; quia *Cicer. teste de diuin.* secundo ex sõno plurimæ

86 curæ, mẽtusq; nascuntur, nihilq; e. (vt ille inquit) *Nam ... præposterè, tàm inconditè, tàm monstruosè cogitari potest, quod non possimus somniare,* & si verè domina Zenobia nihil prædictorum dixerit, nihil egerit, sed quæ

illi

Et tandem cum scriptura stipulationis, & clausurę codicil-lorum.cui se hic testis subscripsit contineatur, dominam Zenobiam sana fuisse mente, & rectè loquentem declarasse suum illum esse codicillum, quē scribi fecerat manu Fratris Angeli sui Confessarij, & Ministri Prouinciæ Sancti Angeli Minoris Obseruantiæ, obq; suæ dexteræ debilitatem, & impotentiam à se ipsa non fuisse subscriptum illa eadem de loquela, & integra mente sua tunc subscriptione deposuisse censetur, quæ posteriori huic iuratæ attestationi præferri debet, & ipse, si in humanis nunc ageret, pro sua hac secunda contraria depositione falsi pœna à suo Iudice plecti deberet, quod infra verè, & ratione probauimus, cùm de primi testis testamentaria contradictione locuti sumus.

85 Vndecimus hic testis Castri Petrusij, est quinto testi, frater vtrinque coniunctus delegatus ab Episcopo Bojanensi ad recipiendum reuelationes super monitorijs, siuè potius articulis aduersariorum, quem eligi procurarunt, vt frater, & ipsemet sibi ipsi super eisdem monitorijs propalarent, vt est videre in processu Sancti Laurentij in eorum reuelationibus; hic cum genericè omnia circa testatricis assertam insaniam in eius reuelatione propalasset, nihilq; de furore concludenter deposuisset, vt magis deinde aduersarijs seruiret multa in examine addidit, & de pluribus specificis, & exterioribus actis attestatus est, maximè super art. 17. vbi deposuit dominam Zenobiam sequenti die post secundi testamēti stipulationem incepisse vociferari, & magnos clamores emittere, nudam è lecto egredi volentem, dicentemq; se illinc discedere velle, atque Christum Crucifixum aspicere renuisse, quem eidem Fratrem Donatum ostendisse testificatur, necnon tunc dictum Fratrem Donatū

verbis

verbis iniuriosis affecisse, quòd solus hic asserit testis, qui in reliquis fit contestis cum primo.

Sed in primis aduertendum est, quòd iste testis non attestatur de dementia tempore stipulationis testamenti, & quæ die sequenti nunc vidisse testificatur si essent vera, vtique in reuelatione propalasset, in qua de assertis sõnijs nec vnum quidem verbum habetur. Vndè non est illi credendum, immo si Iudices pro eorum humanitate huic fidem præstare vellent, nihil scripto nocebit hęredi, quia sufficit tempore actus gesti testatricem fuisse integræ mentis, & si die sequenti, aut alio tempore non recto fuisset intellectu, quòd de nostra testatrice omnibus temporibus negamus expresè ex his, quæ in facto, & in iure multifariam probauimus supra.

Secundò, hic Dominos Iudices monitos esse velim, primũ aduersariorum testem super eod. art. 17. deponentem, tunc temporis, quando hæc, & alia per dominam Zenobiam fuisse acta testatur, post confectum secundum testamentum declarasse, *che la detta Signora si pose per riposare, e da là vn poco cominciò à gridare di tal modo, che tutti di casa corsero al rumore, & anco esso testimonio,* quæ verba *si pose per riposare* ex communi vsu loquendi iddẽ sonant, ac si dixisset, vt caperet somnum, quem cepisse fatendum est, nam & ipse testis confitetur parum post vociferari incępisse, quamobrem non est mirum, si è sõno experrecta visis quibusdam minantibus & si falsis, & mendacis perterrita aliquid eorum dixerit, aliquid fecerit; quia *Cicer. teste de diuin.* secundo ex sõno plurimæ

86 curæ, mètusq; nascuntur, nihilq; e (vt ille inquit) *tam præposterè, tàm inconditè, tàm monstruosè cogitari potest, quod non possimus somniare,* & si verè domina Zenobia nihil prædictorum dixerit, nihil egerit, sed quæ

illi

Et tandem cum ſcriptura ſtipulationis, & clauſurę codicil-lorum. cui ſe hic teſtis ſubſcripſit contineatur, dominam Zenobiam ſana fuiſſe mente, & rectè loquentem declaraſſe ſuum illum eſſe codicillum, quē ſcribi fecerat manu Fratris Angeli ſui Confeſſarij, & Miniſtri Prouinciæ Sancti Angeli Minoris Obſeruantiæ, obq; ſuæ dexteræ debilitatem, & impotentiam à ſe ipſa non fuiſſe ſubſcriptum illa eadem de loquela, & integra mente ſua tunc ſubſcriptione depoſuiſſe cenſetur, quæ poſteriori huic iuratæ atteſtationi præferri debet, & ipſe, ſi in humanis nunc ageret, pro ſua hac ſecunda contraria depoſitione falſi pœna à ſuo Iudice plecti deberet, quod infra verè, & ratione probauimus, cùm de primi teſtis teſtamentaria contradictione locuti ſumus.

85 Vndecimus hic teſtis Caſtri Petruſij, eſt quinto teſti, frater vtrinque coniunctus delegatus àb Epiſcopo Bojanenſi ad recipiendum reuelationes ſuper monitorijs, ſiuè potius articulis aduerſariorum, quem eligi procurarunt, vt frater, & ipſemet ſibi ipſi ſuper eiſdem monitorijs propalarent, vt eſt videre in proceſſu Sancti Laurentij in eorum reuelationibus; hic cum genericè omnia circa teſtatricis aſſertam inſaniam in eius reuelatione propalaſſet, nihilq; de furore concludenter depoſuiſſet, vt magis deinde aduerſarijs ſeruiret multa in examine addidit, & de pluribus ſpecificis, & exterioribus actis atteſtatus eſt, maximè ſuper art. 17. vbi depoſuit dominam Zenobiam ſequenti die poſt ſecundi teſtamēti ſtipulationem incepiſſe vociferari, & magnos clamores emittere, nudam è lecto egredi volentem, dicentemq; ſe illinc diſcedere velle, atque Chriſtum Crucifixum aſpicere renuiſſe, quem eidem Fratrem Donatum oſtendiſſe teſtificatur, necnon tunc dictum Fratrem Donatū

verbis

verbis iniuriosis affecisse, quòd solus hic asserit testis, qui in reliquis sit contestis cum primo.

Sed in primis aduertendum est, quòd iste testis non attestatur de dementia tempore stipulationis testamenti, & quæ die sequenti nunc vidisse testificatur si essent vera, vtique in reuelatione propalasset, in qua de assertis sõnijs nec vnum quidem verbum habetur. Vndè non est illi credendum, immo si Iudices pro eorum humanitate huic fidem præstare vellent, nihil scripto nocebit hæredi, quia sufficit tempore actus gesti testatricem fuisse integræ mentis,& si die sequenti, aut alio tempore non recto fuisset intellectu, quòd de nostra testatrice omnibus temporibus negamus expresè ex his, quæ in facto, & in iure multifariam probauimus supra.

Secundò, hic Dominos Iudices monitos esse velim, primũ aduersariorum testem super eod. art. 17. deponentem, tunc temporis, quando hæc,& alia per dominam Zenobiam fuisse acta testatur, post confectum secundum testamentum declarasse, *che la detta Signora si pose per riposare, e da là vn poco cominciò à gridare di tal modo, che tutti di casa corsero al rumore, & anco esso testimonio,* quæ verba *si pose per riposare* ex communi vsu loquendi iddẽ sonant, ac si dixisset, vt caperet somnum, quem cepisse fatendum est, nam & ipse testis confitetur parum post vociferari incepisse, quamobrem non est mirum, si è sõno experrecta visis quibusdam minantibus & si falsis, & mendacis perterrita aliquid eorum dixerit, aliquid fecerit; quia *Cicer. teste de diuin.* secundo ex sõno plurimæ

86 curæ, metusq; nascuntur, nihilq; e (vt ille inquit) *tam præpostere, tàm incondite, tàm monstruose cogitari potest, quod non possimus somniare,* & si verè domina Zenobia nihil prædictorum dixerit, nihil egerit, sed quæ illi

illi adſcribunt aduerſariorum hi teſtes, ipſi ſomniarunt.
87 Nam coniectura illa, qua cum Menochio, alijſq; Doctoribus diximus, eum probari inſanum, qui falſis illuditur immaginibus, non eſt omninò perpetua, nam alijs de cauſis, & citra inſaniam, quem viſis moueri poſſe, Ciceronis auctoritate demoſtrauimus, & Phyſicorum teſtimonio facilè comprobare poterimus; niſi multum noſtra oratio creſceret.
Sed ſatis hucuſque vagati ſumus in examinandis, reiectiſque vndecim aduerſantium teſtium dictis, qui tantùm abeſt, vt contra teſtamentum, aut codicillos aliquid probent, vt potius ob varias, & contrarias eorum depoſitiones, falſi pœna iure merito plecti deberent: teſtes.n.
88 iſti Clerici, & Laici, vaſſalli, & exteri tot, tantaq; vt vidimus, inter ſe pugnantia, & ad inuicem contraria pro Barone dixerunt teſtimonia, vt cuilibet ſani capitis ſimiles videri poſſint eſſe campanis, quæ talem ſonum edunt, qualem vult ille, qui earundem regit piſtilla, nam cum ij ſi v num in reuelationibuspropalaſſent, antequã aduerſarij probationes, & articulos Fabij inſpexiſſent, alterum nunc publicatis Fabij atteſtationibus ſunt teſtificati in primo beneficio à fratre Baronis petito, contrarium nedum ex diametro articulis, & probationibus Fabij; ſed etiam ſibi ipſis, & eorũ propalationibus, quas callidè deperditas eſſe, tunc aduerſarij prædicabant, vt maiori impudentia pauperes, & illiterati ſui teſtes alio præeunte more præconis iuxtà ea, quæ examinabantur deponerent.
89 Quorum exemplum, & ſi animabus, & reipublicæ valdè pernicioſum, ſequuntur multi; Hinc Regnum, quòd & flens dico, tot litium mole, ne dicam tyrannide oppreſſum eſt, ac penè captum, cui ſubueniri, vt mihi
vide-

videtur, facilè posset, si Iudices, ac cuiusuis ordinis Magistratus Diuum Adrianum Principem imitari non dedignarentur, qui ne falsis testimonijs illuderetur, ipse testes interrogare solebat *l. 3. §. ideoque vers. idem Diuus ff. de testib.* & vt olim Romæ sic nunc ab ipsis partibus possent testes interrogari, ita vt eos primò examinaret producens, deindè eosdem alter, contra quem producti erant, disputationibus suis aggrederetur, & summoperè laboraret, vt eos confundere, & proprijs oris testimonio falsitatis conuincere posset *l. Athales seruus ff. ad leg. Cornel. de fals. & l. si postulauerit §. quæstioni ff ad leg. Iul. de adulter.* quas leges in criminalibus causis loquentes, citat in ciuilibus *Mainard.* qui hæc post alios testatur in *decis. Tholosanis decis. 72. num. 1. lib. 4. & num. 2.* refert eo-
90 dem etiam Iudices, & Magistratus, qui tanquam auditores, & spectatores assistebāt, ex officio facere potuisse, vt melius conscientias suas instruerēt, quod vtinam hodie fieret, nam breui Iudices, & litigantes pulchro perperfruerentur ocio, nec in dies Neapoli maxima cum Regni pernicie eorum numerus augeretur.

Sed vt vnde profectus sum, eò regrediar, nihil quidem nostris superioribus scriptis illud poterit refragari, si aduersarij negent huiusmodi propalationes, quibus eorū testes, vt plurimum redarguuntur de mēdacijs aliquam
91 facere fidem, cùm extra iudicium sint factæ, & sine iuramento, affirmentq; propalantes ex vi litterarum monitorialium, & excommunicationis timore, vt eisdem fides adhibeatur, repeti in iudicio cum iuramento oportere, iuxta notata per *Neuizanum suæ Syl. nupt. lib. 3. in verbo monitoria num. 57. circa med. & num 61.* quem recenset, & sequitur *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. centur. 2.*
92 *cas. 109. num. 1.* quòdque si contrarium iurati dixerint

in iudicio, posteriori dicto sit standum, nec de falso puniri possint *ad tradit. per Fælinum in cap. cum in tua de testib. & per Sylu. Nuptial. vbi supra num. 61.* nam pluribus modi respondemus.

Et primò verum esse dicimus, quòd huiusmodi meræ, & puræ propalationes, quæ fiunt super istis monitorijs extra iudicialiter nihil probant, cum nullo iniurato testi
93 credatur *l. iusiurandi C. de testib.* attamen si aliæ concurrant coniecturæ, testes, qui super monitorijs vti extra iudicialiter, & non citata parte deposuerint, plurimũ
94 Iudicis animum debent inclinare, cùm nemo præsumi debeat immemor salutis æternę, nec aliquid dixisse in præiudicium animæ suæ *Surd. post Curt. Iun. & Crauett. in cons. 1029. nu. 8. vol. 1. Menoch. de arbitr. Iud. lib. 1. q. 26. n. 6. & Mascard. de probat. tom. 1. concl. 683. nu. 7.*

Hinc fit, quòd cùm propalationes istorum testium Baronis in pluribus, pro nobis facientibus partibus innitantur, nedum cõiecturis, sed ipsamet veritate, veluti cùm propalarunt Ioannem andream non mandato Virgilij, sed iussu dominæ Zenobiæ in principio illius infirmitatis Fabium Neapolim accersisse, cùm illud iddem attestati sint Fabij testes primus, vndecimus, decimus tertius, decimus quartus, decimus sextus, decimus septimus, decimus octauus super art. 5. qui omnes deponunt de visu præter Dominum Ducem, qui ex ore dominæ Zenobiæ testificatur id audiuisse.

Item illud, vt cætera omittam, quod propalarunt, dominã Zenobiam meliorem accepisse salutem post discessum Fabij, & antequam ipsam dominam Carpinonem regrederetur, quòd eiusdem aduersæ partis confessione comprobatur, vt patet ex illius litteris Virgilio missis, quæ fuerunt recognitæ, & præsentatæ in actis processus magno, de quibus etiam infra.

Nul-

Nulli dubium videri debet, quia illis circa prædicta, quæ
95 pro nobis propalarunt sit standum, & tunc postea contrarium pro Barone in iudicio deposuerint iurati, vti suspecti de falso torqueri possint per ea, quæ dixit *Crauett. citato conf.74.num.6.vol.*1.

Secundò, attentis prędictis respondemus, quòd licet cōmunis sit opinio, vt magis sit credendum secundo dicto iurato in iudicio, quàm primo contrario extra iudicium
96 non iurato, tamen hæc opinio limitatur, & locum sibi non vendicat, quando pro eo, quod quis dixerat prius, aliqua extaret præsumptio, nam tunc non statur secundo dicto, quod est contrarium primo, ita post *Rom. & Abb.* quos allegat, limitat *Cappell. Tholos.q.*377.*nu.* 1.

Tertiò, declaramus doctrinam Neuizani, & aliorum, qui eum sequuntur attestantium extra iudiciales super monitórijs propalationes nihil probare, debere intelligi
97 contra eum, in quem propalarunt, quia à communiter accidētibus obtinentes tales monitorias, faciunt scribi (vt eiusdem Neuizani vtar verbis *cit.nu.* 61. *circa med.*) tales propalationes per aliquam personam sibi fidam, quæ adiuuat dicta propalantium, & illa describit quanto fauorabilius potest pro illo obtinente monitorias, & ipse testor Deum, quòd propalationes istorum vassallorum ab aduersariorum exemplari transcriptæ fuerunt.
98 Vnde nimirum, si in Curia Archiepiscopali Neapolitana fustigentur, & puniantur propalantes ob falsas eorū, etsi iniuratas propalationes, ita attestante Auctore praxis eiusdem Curiæ Archiepiscopalis *cap.* 1. *nu.* 16. *circa*
99 *finem*, vbi etiam asserit, quòd testes, qui sine iuramento falsum attestantur in iudicio, falsi pœna puniuntur, iuxta communem Doctorum opinionē, cuius meminit *Clar. in §. falsum n.*11.*vers. tu scis.*

100 Immò dicimus, quòd respectu obtinentium huiusmodi monitorias, satis arbitrio Iudicis minuenda sit fides eorum testium, si vnum propalarunt, & aliud iurati in iudicio deposuerint, nam fides eorum satis dicitur vacillare, non enim quisquam poterit inficiari, hos testes mendaces saltem esse, varios, & profectò fidei satis dubiæ, cum quibus cautè agendum esse, attenta negotij, personaru, & temporis qualitate, monet *Couarr. variar. resolut. tom. 1. lib. 2. cap. 13. nu. 7. vers. est, & aliud circa medium*, vbi congerit eiusdem sententiæ plures Doctores.

101

102 Nec immeritò, nam dictum iudiciale magis eliditur, quando testis dicit in iudicio contra prius dictum extra iudicium, quàm quando extra iudicium, secundo dixerit contrarium eius, quod primò dixerat in iudicio. ita *Alex. post Anchar. Butr. Abb. Salycet. & Bald.* quos recenset, & sequitur *in cons. 63. nu. 3. lib. 1.*

Reliquum esset, vt ad alia nouem testium aduersæ partis testimonia respiceremus, sed quia illorũ quatuor Aeserníni aduersus famam Notarij testamentarij solùm testificantur, & quinque ex Castro Petrusio tantùm aduersantur Notario codicillari, de illis hic illud tantùm animaduertendum esse putauimus, quòd omnes hi nouem testes ex eorummet depositionibus Notarijs deprehenduntur inimici, & frustra contra eorum bonam famam obloquuntur.

Tot igitur, tantisque exceptionibus testimonia, & aduersariorum testes afficiuntur, quòd tantum abest, vt de furore, aut testatricis insania eorum attestationibus probatum sit, vt potius ob varias, & contrarias depositiones nulla sit illis fides in reliquis adhibenda. Quamobrem ex his, & alijs, quæ scripsimus supra, satis duc illa priora

contraria reiecta, & confutata fuere, quibus aduersarijs potentiam,& voluntatem in testando, omninò negabāt testatrici,quàm testamenti stipulationis tempore insanā, atque mutam fuisse asseuerabant.

103 Verùntamen quamuis humani actus ab his duobus regantur potentia, & voluntate *cap. cum super abbatia. de off.deleg l.multum interest,cap.si quis alteri,vel sibi.* B*imius post Bald. Alex. & alios*, quos recenset, & sequitur *in cons.*204 *num.*1.*& cons.*303.*nu.*1.*in princ. vol.*3. quia tamen aliqui Doctores addiderunt tertium modum, scilicet,& solemnitatem,siuè formam, *vt Socc. Iun. in cons.*183.*num.*8.*vol* 3.*relatus ab eodem* Bimio *in cit.cons.* 204,*num.*2. & nos supra firmauimus in responsione primæ propositæ dubitationis, dominam Zenobiam fuisse testatam in scriptis, insurgunt denuò aduersarij,&

Tertiò,contra hoc illius testamentum opponunt,non fuisse secundùm iuris solemnem modum confectum,& maximè in forma subscriptionis testatricis, vel saltem octaui pro testatricis subscriptoris valdè nimis peccare, & ideo non subsistere.

104 Huiusmodi enim subscriptionem vel testatoris, vel octaui pro testatore subscriptoris, si testator littaras ignoret,vel subscribere nequeat, esse vnum ex necessarijs, & substantialibus solemnibus testamenti in scriptis, firmarunt communiter Doctores *Castrens.cit l.hac consultissima C.de testam.nu.*1 *Ias.in cons.*67.*vol.*4.*vers* 7.*& vlt.lib.*3.*Roland.à Valle in cons.*35.*nu.*3.*lib.*1. qui eiusdē sententiæ commemorat *Speculat.& Ioan.Fabr. & Affl. in decis.* 144. quos recensuit, & secutus est *Menoch cit. cons.*313.*nu.*23.*vol* 4.quibus addo *Grammat. in dec.*62. *num.*8.*& Marant.in cons.*140. *num.* 14. vbi subscriptionem testatoris,vel octaui testis enumerat ipse inter tria,

quæ

quæ retulit magis ſubſtantialia teſtamenti in ſcriptis, & hac ſubſcriptione non exiſtente aſſerit teſtamentum eſſe nullum cùm deficiat in forma data à ſupradicta *l.hac conſultiſſima.*

Nec teſtamento ſuffragari videtur ſubſcriptio pluries repetita in pede cuiuslibet teſtamenti chartarum faciei R. Fr.Angeli S. Ioannis in Galdo,cùm in ſingulis ſuis ſubſcriptionibus tantùm dicat, *Io Frat' Angelo di Santo Gio:*
105 *in Galdo*, & quando octauus adhibetur pro teſtatore ſubſcriptor alia forma ſubſcribere debet,vt. Ego N.teſtis adhibitus, & rogatus à N. teſtatore, qui neſcit ſcribere, vel ſubſcribere ob infirmitatem non poteſt, eius nomine, & mandato ſubſcripſi affirmans hoc eſſe eius teſtamentum;quam ſubſcriptionis formulam ponit *Menoch.cit.conſ.*313.*num.*44.*poſt Roland. in cit.conſ.*36.*nu.* 2.*verſ.ſi vero de mandato lib.* 1. qui eã amplioribus verbis recenſuerat,vel ſaltem,vt placuit, *Afflict.cit.dec.*144. in ſubſcriptione dicere debet, quòd ipſe ſubſcripſit loco teſtatoris non valentis ſuum ſubſcribere teſtamentum.

Huc accedit,quia videtur etiam eſſe de forma, quòd hæc ſubſcriptio fiat coram teſtamentarijs teſtibus eodẽmet temporequo alia peraguntur *cit.l.hac conſultiſſima,*ibi eique ipſe coram teſtibus, quò fit, vt adhuc non ſufficiat, & ſi aliàs formiter fuiſſet facta.

106 Et tandem ſi vltra ſubſcriptionem debet teſtator ſuum teſtamentum etiam ſuo ſigno ſignare, cùm hoc ſit de forma efficienti, vt idem dixit *Roland. cit.conſ.*36.*nu.* 4.affirmans ita tenuiſſe *Caſtrenſ.cit.l. hac conſultiſſima,* & eum ſecutum eſſe *Iaſon.in cit.conſ.*67.*vol.*4.*verſ.*7. eadẽ ratione octauus pro teſtatore ſubſcriptor teſtamentum ſignare debet, cum eadem ſeruari in ſubſcriptore eadẽ lege ſancitum ſit, ibi eadem ſeruari decernimus. Vndè

cum

cùm Frater Angelus testamentum hoc dominæ Zenobiæ nullo signo sigillauerit, ex hoc etiam illius testamẽtum corruere debet.

Quartò, obijciunt aduersarij, testamentum istud nullo modo, nec etiam, vt nuncupatiuum valere posse, si illud cõ-
107 sideremus implicitè. i. secretò conscriptum in schedudula priuata, ad quam se referat testator, siuè explicitè, quòd illud esse dicimus; cum quis sui palàm nuncupans nomen hæredis suam coram testibus voluntatem explicat, ac manifestam facit; testamentum enim nuncupatiuum de his duabus speciebus implicita, & explicita prædicatur, & huiusmodi distinctionem post B*art.* communiter suquuntur DD. *in l. si ita scripsero ff. de condit. & demonstrat. & in l. hæredes palàm ff. de testam. & in l. hac consultissima §. per nuncupationem cap. eod. Menoch. cit. cõs.* 313. *nu.* 30. *vol.* 4. *& Card. Tusch.* post alios, quos congerit *pract. conclus. iur. tom.* 8. *conclus.* 97. *nu.* 3.

Et arguentes à sufficienti partium enumeratione negant in primis testamentum hoc, ùt nuncupatiuum explicitum subsistere posse (quòd & nos concedimus) quia deficit iuris solemnitas, nam à domina testatrice non fuit proprio ore proprium nomen hæredis nuncupatum, vt iure sancitum est *cit. l. hac consultissima §. per nuncupationem,* vbi communiter *DD. cap. de testam. idem Menoch. vbi supra post Castr. & Paris. cit. cons.* 313. *num.* 38. *vers. non subsistit.*

Deinde nec etiam valere posse existimant, vt nuncupatiuum implicitum, tùm defectu voluntatis dominæ testatricis, quæ cùm vt supra demonstrauimus, voluerit testari in scriptis, si eo modo illius testamentum non valet, dici etiam non potest, quòd valere possit tanquam
108 nuncupatiuum, nam communis est Doctorum, & ma-

gis

gis accepta opinio, quòd quando testator adhibuit omnia, quæ sunt solemnitatis testamenti nuncupatiui, non tamen ea, quæ sufficiunt ad solemnia testamentorum, quæ scripto conficiuntur, & apparet ex actis in ipso testamento factis, quòd voluerit testari in scriptis, testamentum illius etiam, vt nuncupatiuum substineri non possit, & hanc communem esse opinionem testatur *Menoch. cit. cons. 313. post Vasq. Alex. Corn. Paris. Castrens. Socc. Greg Lopez, Alciat. & Clar. in locis per ipsum relatis vers. quartus igitur est casus nu. 37.*

109 Tùm etiam, quia tunc tantùm valebit testamentum, vt nuncupatiuum implicitum, quando ipsiusmet testatoris, non aliorum manu subscriptum fuerit, vt est in casu nostro, quod mei Virgilij manu scriptum fuisse constat teste eodem *Menoch* vbi supra *vers quò verò ad modum,* post alios, quos recensuit *num* 47. vbi attestatur, hanc esse Doctorum magis receptam opinionem, à qua & si *nu. seq.* dicat dissentire *Castrens.* & plures alios, quos congerit probantes sufficere, scriptam esse schedulam alia manu, quàm testatoris, ipse tamen *num. 7. vers. verum,* asserit ab illa magis recepta opinione non esse recedendum.

Sed prędictis, & alijs huiusmodi non obstantibus dici posset testamentum dominæ Zenobiæ esse mixtum, illudq; non moda testamenti in scriptis, sed etiam impliciti nū-
110 cupatiui vires habere; nam mixta species testamenti appellari potest, quãdo testator adhibuit solemnitatem sufficientem ad testamẽtum in scriptis, & nuncupatiuũ, vt contingit in casu nostro ex his, quę supra scripsimus, & infra in solutione contrariorum clariùs demonstrabimus, tunc enim magis communis opinio est, substineri testamentum secundùm vtramque formam, quia altera testa-

testamenti forma alteram non consumit, sed pariter sibi inuicem coeunt; ita magis oommuniter sentire Docto-
111 res attestantur *Vasquius in tract. de success. lib. 2 nu. 11.* vbi plures huius sententiæ retulit Doctores, & rationes, quem sequitur *Menoch. de p æsumpt. lib. 4. præsumpt. 2. nu.* 14. & recenset *in cit. cons. 313. num. 33. vers. primus est, & idem Card. Tusch. cit. conclus. 97. num. 2.* vbi etiam attestatur de magis communi opinione.

112 Non enim obstat tertium oppositum, quia in primis respondemus, veram esse subscriptionem testatoris, vel octaui pro eo subscriptoris inter alia necessaria solemnia, esse de forma testamenti in scriptis, hæcque probari *cit. l. hac consultissima*, & clarius *in l. cum antiquitas §. fin. C. de testam.* sed benè negamus formulas ill s subscriptionis relata à Doctoribus esse de forma legali, tùm quia nulla lege probatur, tùm quia alij, alias sibi formulas formauerunt, & si verum esset, quòd Rolandi formula esset formæ substantialis, idest legalis, non posset ad libitum à *Menoch.* truncari, & si illa Menochij esset huiusmodi, quod *Afflict.* in subscriptione octaui subscriptoris requirit, ad legalem explendam formam non sufficeret.

113 Et cõsultò nos simpliciter diximus octaui testis subscriptoris quod supradicti Doctores octaui testis dixissent, quia animaduertimus, Imperatores *Theodos. & Valent. in cit. l. hac cousultissima, & Iustinian. in cit. §. fin.* octauum hunc pro testatore subscriptorem simpliciter appellasse, qui si testem octauũ esse voluissent, vt *Menoch.* cæterũq; plures DD. appellant, & opinantur, eo nomine nuncupare sciuissent, quia idem *Iustinianus in l. hac consultissima §. sed quia cap. qui testam. fac. poss.* illum, quem pro tabulario adhiberi mandauit, octauum testem appellauit, & ratio diuersitatis ea est, quia octauus, qui hic

loco tabularij adhibetur, tabularij vices gerit; qui inter alios teſtes ad cæcorum teſtamenta adhibitos cōputatur,& ideo etiam ipſe octauus meritò teſtis nūcupatur, at octauus,qui ibi pro teſtatore ſubſcribere debet teſtamētum,teſtatoris,pro quo ſubſcribit officio fungitur, & cum alia ſit perſona teſtatoris,alia teſtium , & ſubſcriptio eorum detur ad diuerſa, verus octauus teſtementi ſubſcriptor teſtis appellari non poteſt.

214 Hinc dicimus malè ſenſiſſe *Roland.* alioſq; aſſerentes eſſe de forma efficienti, quòd teſtator ſubſcribens ſuum obſignare debeat teſtamentum; nam eodem modo octauus hic pro teſtatore ſubſcriptor obſignare deberet,quod vtrumque eſt falſum; nam ad formam teſtamentorum in ſcriptis teſtium tantùm ſignacula requiruntur *cit.l.hac conſultiſſima.C.de teſtam.* qua etiam probatur, hunc ſubſcriptorem non eſſe teſtem, cùm ipſe
215 obſignare non debeat,& quod dixit *Caſtrenſ.de ſigillo teſtatoris* , cùm non iddem repetat in ſubſcriptore, vt apud eund.eſt videre,librariorum inſcitia,aut calami errore adiectum fuiſſe ſatis mihi probatur, nam aliter *Caſtrenſ.*contra claræ legis verba fuiſſet locutus.

Hinc etiam patet reſponſum ad ea,quæ dixit *Afflict.in cit.*
216 *decif.* 144.*relatam per Grammat.cit.decif.*62.*nu.*8.quod teſtamentum in ſcriptis quatuordecim teſtium ſubſcriptionibus, & ſignaculis roboratum fuerit declaratum nullum;cum nullus teſtium teſtatoris nomine teſtamentum ſubſcripſerit; nam caſus illius deciſionis eſt ſatis diuerſus , & à noſtris terminis multùm alienus,illi enim quatuordecim omnes ibi vti teſtes ſubſcripſerunt, & ſignauerunt, & ideo cum ibi defecerit ſubſcriptio teſtatoris, nec illa adeſſet octaui pro teſtatore ſubſcriptoris, quem non eſſe teſtem ſupra firmauimus, teſtamentum

illud

illud peccauit in forma, & ex hoc capite iure merito intercidit.

At in casu nostro vltra Iudicem decem testes subscripserunt, & obsignauerunt vti testes foris in dorso testamẽti, Frater verò Angelus subscripsit intus in reliqua parte cuiuslibet testamenti chartarum faciei, & licet in singulis subscriptionibus tantùm dixerit, *Io Frat' Angelo di Sã Gio: in Galdo*, hæc subscriptio sufficit, quia subscripsit eadem formula, qua communiter testatores se subscribere solent, nominibus, & cognominibus solis expressis, nec refert, quòd coram testibus non subscripserit, nec in aliqua suarum subscriptionum declarauit, se nomine testatricis subscripsisse suam ob infirmitatem non valentis subscribere testamentum nam satis est, hæc coram testibus proprio ore dominam Zenobiam declarasse, quod pluribus demonstrabimus rationibus.

117 Primo enim dicimus illa verba, quæ leguntur *in cit. l. hac consultissima C. de testam.* (quòd si litteras testator ignoret, vel subscribere nequeat) non esse adiecta dispositiuè, sed tantùm esse enunciatiua rationis, propter quam permittitur octauum posse pro testatore subscribere. Vnde & si in subscriptione deficiat adiectio illius rationis, testamentum tamen vitiari non debet, sed sufficiet probari, quòd testator subscribere, vel nesciebat, vel non valebat, licet hoc ille, qui subscripsit, non expresserit: eademq; ratione attestamur, testamentum perire non posse, quamuis octauus subscriptor non declarauit, se testatoris nomine subscripsisse.

Nec obstat, quòd hæc saltim expressio videatur esse de forma, cùm id satis dispositiue sancitum dicatur eadem lege ibi octauo subscriptore pro eo adhibito, eadẽ seruari decernimus, quod & sentire videtur *Afflict. in cit. decis.* 144.

118 Nam concedimus ea lege satis expresè, ac dispositiuè, & sic pro forma testamenti in scriptis sancitum esse octauum subscriptorem adhiberi pro testatore subscribere nesciente, vel nòn valente; Sed negamus ibi, aut alibi definitum esse, quòd subscriptor ille sua subscriptione de forma hoc idem subscribere debeat, quòd pro testatore subscripsit, aut quòd aliunde id probari non possit, nam *Afflict. in cit. decis.* locutus fuit ex mente aliorum, vt patet ibi, quidam dicunt.

119 Secundo respondemus, quòd dato, & non cõcesso, immò expresè negato, quòd octauus subscriptor de forma eiusmodi testamenti deberet sua subscriptione declarare, se nomine testatoris ob eius impotentiam, aut litterarum imperitiam subscripsisse, tamen ob defectum istius declarationis, nec etiã dominæ Zenobię testamentum perire posset, quia in casu nostro per euidentiam constat, dictam dominam testatricem ob paralesi infirmitatem non potuisse subscribere; idque etiam ad-

120 uersariorum confessione probatur. Vndè cùm confessio partium circa rei euidentiam, de qua agitur, solemnẽ iuris excuset probationem, iuxta doctrinam *Bald. in aut. sed nouo iure num.* 12. *c. si cert. pet.* superflua hoc casu videri posset Fratris Angeli huiusmodi declaratio.

Et ita in proprijs terminis, immò in forticribus testatur in Senatu fuisse iudicatum *Don Aluar. Valasc. Suar. consult. to.2. consultat.* 149. *in fin. n.* 16. *vers. limita tamen,* qui lo-

121 quitur secũdùm formam legis Regni Lusitaniæ *lib.* 4. *tit.* 76. §. 1. testis, qui signat testamentum pro testatore, qua Regia lege cauetur, vt testis ille expresè sua subscriptione declarare debeat, se loco testatoris subscribere, qui nescit, vel nõ valet subscribere, & huiusmodi subscriptionis forma deficiente sancitum est, testamentum

perire,

perire, vt sibi latè patet in tota consultatione, cuius legis Regiæ sãctione mihi etiã probari posse videtur, nõ fuisse hãc subscriptionis formulam de forma legis communis, *vt Roland. Menoch. & cæteri supracitati DoctoCtores opinabantur*, nam alias non fuisset necessum, hoc alia lege caueri, & ideo, quod supra scripsimus, satis isto argumento fulcitur.

Accedat, quòd pro ista nostra opinione faciunt omnes rationes relatæ ibidem à dicto Don Aluar. pro eorum Iudicum, & Aduocatorum sententia, qui negabant illam, quam recensuimus subscriptionis formulam esse de forma illius Regiæ legis, & etiam si esset, illius defectu testamenta non vitiari affirmabant; nam licet iuxta terminos illius legis, qua modus subscriptionis datur pro forma fuerint omnes illæ rationes reiectæ, & satis benè, tamen in terminis nostris valdè stringunt, cum iure communi *l. hac consultissima*, subscriptionem, non modum scribendi habemus pro forma; quod idem videtur sentire *Valasc. vbi supra num.* 15. ibi, & hanc partem in puncto iuris veriorem semper existimaui in terminis nostræ legis Regiæ annuens his verbis contrariam probasse in terminis legis communis.

Cæterum quod diximus in supradicto tertio contrario de subscriptione octaui subscriptoris vnico contextu corã testibus facienda, & si ijsdem supradictis rationibus dilui posse videatur, attamen ne præter morem, & contra meam antiquam consuetudinem aliud in iure affirmem,
122 quàm quod mihi ita iuris esse cons. iẽtia dictet, fateor in hoc tantùm defecisse subscriptionem Fratris Angeli, quòd coram testamentarijs testibus non subscripserit; nam si subscribere potuisset testatrix, hoc iddem pro forma testamenti in scriptis tenebatur seruare *cit. l. hac consul-*

fultissima, ibi, eique ipse coram testibus sua manu reliqua parta testamenti subscribere, vbi communiter Doctores, ergo, & Frater Angelus, qui pro ea subscripsit *ead.cit.l. vers.octauo subscriptore*, pro eo adhibito eadem seruari decernimus.

123 Quibus conferunt, quòd subrogatus alicui, qui aliquem actum expedire debet cum forma, tacitè censetur subrogatus etiam quoad illam formam *Bald. in l. si puellam cap.si manc.ita fuer.alienat.* dicens, quòd si testa-
124 tor dedit formam distributioni piorum legatorum, vt fiat cum consilio Prioris Prædicatorum, vel Guardiani Minorum, & executor decessit, vel negligens fuit, & eius loco successit Episcopus, is illum Priorem, vel Guardia-
125 num tenetur consulere, aliàs actus nō valebit, & *Bart. respondit in cons.* 187.*in fin. domini Priores, vol.* 1. quòd Iudex Ecclesiasticus, qui supplet negligentiam Iudicis sæcularis debet procedere summariè, si ita debebat procedere sęcularis, quos recenset, & sequitur *Felyn. in cap. cum dilecta de rescript. num.*7. *vers. amplia septimo cum princip. numeri seq.* vbi ipse adducit illud generale vulgatum, quòd subrogatum sapit naturam illius, in cuius locum subrogatur *cap. Ecclesia el primo, vt lit.pen.cum similibus.*

Et ex his concludo testamentum hoc dominæ Zenobiæ isto solo defectu subscriptionis Fratris Angeli octaui pro ea subscriptoris, qui testibus testamentarijs absentibus subscripsit, iuris censura vti testamentum solemne non subsistere.

126 Quidquid nouissimus compilator decisionum Sac. Consilij de alio deficiente necessario dixerit in sua *dec.* 95. *num.* 16. vbi genericè testatur idem Sac. Consilium habuisse pro indubitato, quòd hoc testamentum, de

quo

quo agimus, non poterat substineri vti in scriptis confe-ctum ex defectu solemnitatum requisitarum *in d. l. hac consultissima C. de testament.* quas ipse nomine aduersa-riorum recensuerat, & inter alias eam enumerauit *num.* 2. quòd testamentum solemne exhiberi debeat coram testibus in actu stipulationis non ab alio, quàm ab ipso testatore iuxta formam traditam *in d.l.* quòdque Zeno-biæ testamentum ab alio, nempè Fratre Angelo fuerit exhibitum, quæ solemnitas satis mihi visa est noua, cum apud scriptorem aliquem non legerim, nisi in dicta no-uissimi compilatoris decisione.

Quamobrem cum alijs aliorum Doctorum opinionibus, iam nos supra satisfecimus, huic modo recenti taliter respondemus affirmantes, vtramque supradicti auctoris, & iuris, & facti huiusmodi assertionem non esse veram; satis enim supra demonstratum est, tum Fabij quinde-cim testibus *num.* 34. *vers. illudque Notario cum seq.* tum etiam aduersę partis sex alijs *num.* 14. *vers. super quibus*, dominam Zenobiam testatricem tunc temporis sua si-nistra manu obtulisse Notario Marco scripturam illam stipulandam, quam nos semel, bis, & millies affirmamus ipsa testatrice postulante Fratrem Angelum schedulæ conseruatorem à suo prius extraxisse manicono, cum in hoc magnum agant festum aduersarij, sed nescimus qua ratione, at negamus ea lege sancitum esse pro for-ma; vt tantùm à testatore solemne coram testibus exhi-beri debeat testamentum.

127 Nam ibi impersonaliter dictum est, quod offertur, id est nullius facta mentione testatoris, aut alterius, à quo offeratur §. 1. *instit. de stipulat. seruor.* dum tamen testibus præsentibus testator suum esse testamentū dixerit, quod offertur, hocque vnum etiam est ex tribus magis substā-

tia-

tialibus testamenti solemnis, vt adnotauit *Marant. cit. conf.* 140. *num.* 14. quoduè initio illius legis habetur, licere per scripturam conficientibus testamentum, eam consignatam, vel ligatam, vel tantùm clausam, inuolutâque proferre, & simul testibus omnibus offerre signādam, non aliter est de substātia, & forma solemnis testamenti, vt auctoritate *Castrensis* admonuimus supra, *cit.* 128 *l. hac consultissima nu.* 1. cui nunc illud addimus, quod verbum licere teste *Decio in l. in actionibus num.* 11. *ff. de in lit. iurand.* liberam importat voluntatem, atque data instantia argumentum decisionis, palàm corruat, necesse est.

Quapropter rogo decisionum compilatorem, ac peto, an si vt testatricis nostræ sola dextera afficiebatur paralesi, ita & eo morbo sinistra laborasset, quòd manibus offerre sui testamenti non potuisset scripturam pedibus nè coram testibus proferre, & eam exhibere debuisset testatrix? minimè quidem certè, nam id valdè nimis esset turpe, & ridiculum affirmare: quinimmò quemadmodum ea consultissima lege prospicere curauerunt Imperatores testamento illius, qui litteras ignorasset, vel nequiuisset subscribere, cum ibidem pro forma statuisse subscriptionem testatoris, octauum pro eo adhiberi mādantes subscriptorem, ita, & huic casui consulere non omisissent, cùm frequenter accidere potuisset, si necessariò, vt perperam nostri interpretati sunt aduersarij, à testatore schedulam testamenti offerri sua *l. hac consultissima* pro forma tradidissent.

Sed dato citra veri præiudicium, quod huiusmodi Marchionissæ testamentum non vnius solemnitatis, sed omnium à lege requisitarum, corruat defectu, cùm nihil intersit, an vno, vel pluribus deficientibus necessarijs requisi-

quisitarum, corruunt defectu, cùm nihil intersit, an uno, vel pluribus deficientibus necessarijs requisitis, vti solemne non subsistat, vti tamen testamentum nũcupatiuum saltem implicitum omni iure valebit, & ita ad secundam, & tertiam propositas dubitationes respondemus.

Et huic nostræ iam dictæ conclusioni neque quartum principale illud obstabit oppositum, quòd si vti in scriptis substineri non possit, nec vti nuncupatiuum
129 aliquo modo valeat permanere, nam in schedula Marchionissæ testamenti adsunt clausulæ, quòd si non valet iure testamenti in scriptis, vel nuncupatiui, valeat iure codicilli, donationis causa mortis, vel iure cuiusuis alterius vltimæ voluntatis, ita quòd quilibet hæres forsitan ab intestato successurus intelligatur grauatus ad omnia contenta in d. testamento, quod iam in actis est præsentatum.

130 Quibus clausulis, immò earum singulis apparet, testatricem noluisse se restringere ad vnam tantùm testamenti formam, *arg. l. 3. ff. de milit. testam.* quo casu etiam si destinasset in scriptis testari, prout destinauit, & testata est, licet non adhibuerit solemnita-
131 tem, nisi ad testamentum nuncupatiuum sufficientem, vno ore fatentur omnes, testamentum valere vti nuncupatiuum, ita in specie firmasse *Bart. Socc. Imol. Cyn. Paul. Alex. & Greg. Lap. in locis per ipsum recensitis attestatur Vasquius, in suo supracitato tract. de succ. lib.* 2. §. 2. *num.* 11. hancque communem Doctorum esse opinionem, & sine controuersia pertransire dixit idẽ ipse *Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 2. num. 2.* vbi inter plures, quos congerit ex nostratibus recenset *Grammat. cit. decis. 62. & Afflict. in decis.* 144. quo loci

132 fuiſſe deciſum atteſtatur, teſtamentũ in ſcriptis ſubſtineri vti nuncupatiuum, etiam ſi aliundè appareat, teſtatorem ad teſtandum in ſcriptis voluiſſe ſe arctare; *& Cardin. Seraph. Oliuer. in deciſionibus Rotæ par. 1. deciſ. 749. num.* 13. teſtatur fuiſſe deciſum, quòd clauſula omni meliori modo appoſita in teſtamento, ſiuè in codicillis operatur, quòd teſtator voluerit ſe reſtringere ad teſtamentum in ſcriptis.

Quamobrem negamus, teſtamentum hoc dominæ Zenobiæ non poſſe valere, vt nuncupatiuum implicitũ, & ſi teſtamenti in ſcriptis omnes ſolemnitates deficerent, quia eo caſu teſtatricis voluntas non deficeret, vt in contrario defeciſſe dicimus, ſi dictæ clauſulæ

133 non adeſſent, & ita limitanda, & intelligenda eſt communis illa Doctorum opinio *Menoch.* relata, in quo caſu diſtingunt *Vaſq. & cæteri, quos Menoch. recenſet cit. conſ. 313. num. 37. verſ. quartus eſt caſus,* vbi

134 etiam ipſe illorum vtitur diſtinctione. Sed *Vaſq. vbi ſupra num.* 13. aliam pro teſtamento firmauit opinionem, eamque ſexdecim comprobauit argumentis, & *num.* 16. non minus ſibi ſuam videri receptam, quàm contrariam, reſpondit, ſuamque in omni vſu forenſi ſequendam eſſe conſuluit, vti piam & teſtamento fauentem, vt apud eum eſt videre, ad quem lectorem remittimus.

135 Et tandem nihil refert id, quod ſecundo loco in quarto iſto oppoſito ex doctrina Menochij dicebatur, magis receptam eſſe Doctorum opinionẽ, quòd vt teſtamentum illud valeat in vim impliciti nuncupatiui, debeat eſſe conſcriptum manu ipſiuſmet teſtatoris, non aliorum, quia in primis negamus verum eſſe, quòd illa *Menoch.* ſit magis recepta opinio, nam

vt

vt est legere apud eosdem scribentes, qui à Menoch. pro ista opinione recensentur, si Bart.& paucos alios excipias, cæteri vel tantùm loquuntur exemplificatiuè, vel tantùm abest, vt dicant id, ad quod probandū *Menoch.* eos allegat, vt potius contrarium sentire videantur, vel tandem secundùm contingentiam facti responderunt.

136 *Iason enim in cit.l.hac consultissima §.per nuncupationem C. de testam.* insurgit aduersus Castrensem, & dicit non valere testamentum factum in schedula reposita apud Guardianum Sancti Francisci,& Paulum non intellexisse Bart. loquentem tantùm in legato, non autem in hæredis institutione. Vnde cum loquatur iuxta terminos Bart. nō fecit Iason difficultatem, nec constituit differentiam, quòd schedula fuisset scripta manu testatoris, vel aliena; sed firmauit, quòd in schedula illa hæres institui non potuisset; immò ipsemet *Ias.in l.penult.num.14.C. de fideicom.* clarè sentit nihil referre, an schedula scribatur manu testatoris, vel aliorum.

137 *Paris.in cit.cons.19.num.36.lib.3.* non dicit, quòd testamentum nō valeat, nisi testatoris manu sit scriptum, sed tantùm consuluit, testamentum illud non valere, quod in facti contingentia dicebatur scriptum manu testatoris, ea motus ratione, quia circa identitatem illius cædulæ deficiebant probationes.

138 *Socc. qui à Menoch.* bis pro sua opinione allegatur *num.3. & col. 1.cit.l. si ita scripsero ff. de condit. & demonstrat.* licèt recenseat exemplum *Bart.* loquentis in testatore se referente ad schedulam sua manu conscriptam, & repositam apud Guardianum Fratrū

139 Minorum, tamen ibidem *vers. secundus casus est*, po-

nit aliud exemplum, quando ſcilicet teſtator ſe referret ad aliam ſcripturam, qua plena, ac certa fieri poſſet probatio, veluti ſi teſtator diſponeret per relationem ad teſtamentum nullũ, de quo tamen conſtaret per publicum inſtrumentum. Vnde ſatis apertè colligitur ex ſcriptis *Socc.* quòd nihil interſit, an ſcriptura ſit aliena, vel teſtatoris manu conſcripta, dummodo de ſcripturę, ad quam ſe referre voluit teſtator identitate probatur.

140 *Alex. in cit. conſ.* 176. *num.* 6. *lib.* 5. loquitur ſecundùm contingentiam facti illius teſtatoris, qui declarauit illud ſuum eſſe teſtamentum, quod ibi ſua manu ſcriptum erat.

141 Cæteri denique ab eodem *Menoch.* relati exemplificant iuxta doctrinam *Bart.* ſed non negant, quin alijs modis de identitate ſcripturæ probari poſſit, etiã quòd aliena manu ſcripta ſit, idque ad validitatẽ teſtamẽti nuncupatiui impliciti ſatis eſſe, verior, & crebrior eſt Doctorũ ſententia, nã eã ſecuti ſunt *Caſtrenſ. cit.* §. *per nuncupationem num.* 3. *Iaſ. in cit. l. penult num.* 15. *C. de fideicom. Socc. in conſ.* 142. *num.* 2. *lib.* 1. *Alciat. in conſ.* 601. *in aut. quod ſine num.* 27. *C. de teſtam. Iul. Clar. in* §. *teſtamentum queſt.* 4. *verſ. ſed pone aliquis,* quos recenſuit idem *Menoch. cit. conſil.* 313. *num.* 46. quibus addo *Maſcard. de probat. tom.* 2. *concluſ.* 1358. *num.* 73. *verſ. tertius eſt caſus,* qui loquitur, ſiuè cædula ſit ſcripta à teſtatore, ſiuè ab alijs, & de communi teſtatur opinione, *Mantic. de coniect. vltim. volunt. lib.* 1. *tit.* 7. & *Card. Tuſchus practicar. concluſ. iur. tom.* 8. *cit. concluſ.* 97. *num.* 3.

Sed quia in caſibus, in quibus conceditur, vt quis per cædulam teſtari poſſit, ſemper illud intelligitur, modo liqui-

liquidò, & manifestè cõstet, illam cædulam, vel scripturam, quæ exhibetur esse illam, quam pro sua voluntate testator seruari voluit, ne in futurum contingat
142 dubitari de identitate cedulę, vel instrumenti, Doctores supradicti *Mascard. Mantic. & Card. Tusch. in supracitatis locis* amplexantur cautelam traditam à *Iul. Clar. in cit. §. testamentum quæst. 4. num. 3. vers. sed quid si testator num.* 2. qui consuluit, vt Notarius à tergo ipsius cedulæ, vel scripturæ clausæ apponat tempus, nomina testium, & rogitum, quam probauit etiã *Alex. Ambros. in suis decis. Perus. for. Ecclesiast. decis.* 13.
143 *num.* 25. nam tunc absque difficultate valebit, vt testamentum nuncupatiuum implicitum secundùm communem, & magis communem opinionem, de qua ibidem *cit. conclus. 97. num. 3. idem Tusch. attestatur*, & quando indubitatè constat, cædulam esse illã, de qua sensit testator, vires testamenti nuncupatiui habere, vt si alia, quam testatoris manu sit scripta idē probare videtur *Menoch. cit. cons.* 313. *num.* 49. *vers. & praterea.*

144 Secundò respondemus, quando testator se referret ad schedulam dimissam penes Guardianum Sancti Francisci, nos autem in casu satis diuerso, cum cædula propria manu fuit tradita Notario à domina testatrice palàm coram omnibus affirmante, quòd illud erat testamentum, & vltima voluntas, vt plenissimè
145 demonstrauimus supra, quo casu absque dubio valere, vt testamentum nuncupatiuum, siuè sit scriptum à testatore, siuè ab alio, ipsemet *Menoch. probauit cit. cons.* 313. *num.* 49. *vers. secundo vrgere videtur post Castrens. in cons.* 93. *viso col. vlt. num. 4. lib.* 1. *& cons.* 414. *viso col.* 2. *num.* 3. *lib.* 2. & est communis Doctorum

sen-

sententia, vt recensuit, & secutus est *Mascard. tit. conclus.* 1358. *nu.* 73 *vers. tertius est casus.* Sed hæc quidē hactenus de testamento.

Cæterum ad codicillos, quod attinet, eos, fortasse aduersarij eodem, quo testamentum dicent laborare

146 morbo, eosq; viuere minimè posse, quòd in eorum natiuitate, (nascitur .n. codicillus *l. cum antiquitas in princip. C. de testam.*) & codicillantis voluntatem (quæ vitalis instar sunt spiritus) defecisse asseuerant:

Nobis verò contra, nedum dominæ Zenobiæ voluntatem, sed perpetuam, eamque constantem codicillis tunc temporis adfuisse, & iuris solemnia non tantùm codicillantem adimpleuisse, sed etiam legum cautelas pro suæ huiusmodi dispositionis perpetuitate addidisse monendum est.

Veruntamen cùm satis mihi supra, vbi de re testamentaria egi, quæ ad probandam eius veram & perspicuam disponendi voluntatem facere poterāt, explicata sint omnia, consultò nunc, iis præteritis, ad ea, quæ codicillorum sunt solemnitatis accedam.

147 Sed quia codicilli altero de duobus modis conficiuntur, in scriptis, & sine scriptis *l. vl. in princ. C. de bon. libert. l. generali C. de codicillis*, de tribus quærendum est.

In primis an codicilli aliquam iuris solamnitatem requirant.

Secundo, an domina Zenobia scriptis, vel sine scriptis suos confecerit codillos.

Tertiò, si verè codicilli in scriptis habiti sunt, defectu solemnium corruant, vel aliorum iure subsistant.

Quod igitur ad primum pertinet, tot sunt interpretum contrariæ opiniones, vt totum penè mihi ius codicil-

lo-

148 lorum perturbari videatur. Alij enim ita codicillos sine solemnibus esse dicunt, vt etiam quinque testes, quos Theodosius excepto testamento in qualibet vltima voluntate requirit *cit.l.vlt.C.de codicill.* ad probationem tantùm exigant, non ad solemnitatem per *tex.in §.vlt.instit.eod.* quod primus omnium sentit, *glossat. in rubrica ff. de iure codicill.* quem ibi sequitur *Bald.& post Cuman.* quem recenset *Lancellott. Galiaula in l.1 num.46.circa princ.ff.de verb.obligat. & Surd.*
149 *in cons.* 158. *num.* 20. *circa medium vol.* 2. quibus in locis inferunt, quòd si codicillis legitimus testium numerus desit, non deficiat ius, sed probatio, & ideo si pars confiteatur, codicillos fuisse confectos, licet sine legitimo numero testium, confessio noceret, quia codicillos probaret.

150 Alij in contraria sunt opinione, quinque testes pro codicillorum solemnitate requiri, quod firmauit *glos.in cit.§.vlt.instit.de codidicill.& Ceph.in cons.*360. *num.*7.*& seq. vol.*3. vbi dicit, quòd in codicillis quinque testes requiruntur de necessitate, quia verbum illud debet, quod legitur *in cit.l.vlt. C.eod.* importat necessitatem, *hinc Corneus in cons.* 18 *num.* 9. *vol.* 2. secutus opinionem *supra cit. gloss.* deducit, quòd si pars fateretur codicillos esse factos coram quatuor testi-
151 bus solis, confessio non reuelaret, quia codicilli essent nulli, cum ad efficaciam vltimæ voluntatis non sufficiat veritas, nisi etiam solemnitas interueniat *l. si veritas C. de fideicom. & l. non dubium §. illud C. de testament.*

152 Quidam vt *Port.in cit.§.vlt. instit. de codicill.num.* 10. pro supradictarum glossarum, & opinionum contrariarum concordia ea vtimur distinctione, quòd co-

dicilli

dicilli si fiant in scriptis, ad solemnitatem actus exigit testes; at si sine scriptis conficiantur, ad probationem testes requirant.

153 Alij in eam iuerunt sententiam, codicillos nunquam sine solemnibus esse ordinationis, siuè scripti sint, siuè non scripti, hac tamen diuisione, quòd si codicilli scribantur, testator declaret, suos illos esse coram quinque testibus eodem tempore, seù simul adhibitis, & suam codicillis subnotationem, hoc est subscriptionem commodantibus; verum si sine scriptis habeantur, sufficiat, vt coram eisdem testibus sic adhibitis suam testator nuncupet voluntatem, & quod post eius mortem fieri velit, exponat *Donellus in suis comment. iur. ciuil. de iure codicill. cap. 19. vers. obseruationes, & Io: Oinot. iustit. de codicill. in princ. num. 28. 34. &* 38. qui negant requiri sigilla, etiam si fiant in scriptis *per tex. in cit. l. vlt. §. vlt. C. eodem, & in l. dini §. codicillos ff. de iure codicill.* vbi ex Martiani institutionibus sancitum est, quòst codicillos, quis plures facere possit, & ipsius manu, neque scribi, neque signari necesse sit.

154 Alij etiam exigunt, vt pro solemnitate quinque testes nedum codicillos scriptos subscribant, sed etiã obsignent, & sigillent, nec non testator ipse subscribat *Bart. Instit. de codicill. §. sed cum ante testamentum nu.* 5. quem sequitur *Faber in cit. §. vltimo per tex. in l. cum antiquitas §. vlt. de testam.* vbi à Iustiniano exequati sunt, codicilli testamento in scriptis præter numerum testium, & definitum, testatorem non debere sua, vel alterius manu testamentum, vel codicillos subscribere, si totos, totumque propria manu conscripserit, & in specie hoc eadem scriptura declarauerit, qui in

hac

hac tantùm parte, & ea conditione correxit constitutionem Theodosij, & Valentiani, *in cit. l. hac consultissima C. eod.* & ideo reliqua circa testium sigilla, & alia, quæ non fuerunt mutata, forma remanet, quòd si totos propria manu non scripserit, vel huiusmodi defecerit declaratio, tunc testator, vel alius pro eo codicillos, aut testamentum subscribere debet iuxta formã constitutionis illius, quæ eo casu aliqua in parte non corrigitur.

Sed qui hæc conueniunt cum eo, quod *instit. de codicill. in cit. §. vltimo*, à Iustiniano sancitum est, codicillos nullam solemnitatem ordinationis desiderare.

155 Doctores huius contrarij sentientes difficultatẽ, varias annexerunt solutiones *gloss. in eo §. interpretando dictionem illam*, nullam, refert ad sollemnitates, vel septem testium, vel sigillorum, vel subscriptionum testium, vel etiam ipsius testatoris, quæ in testamentis solemnibus exigũtur, non autem ad quinque testes, quos gloss. pro codicillorum solemnitate desiderat, quam ipse solutionem probare non possum, quippe qui non valeo, nec etiam quinque testes iuxta gloss. desiderium, pro solemni codicillorum ordinatione desiderare, nullam omninò ipso legislatore desiderante.

156 Quapropter *Donellus in sopracit. loco*, vt huius legis effugeret auctoritatem, asseruit illud nimirum fuisse scriptum ab auctore, aut Caio, aut Vulpiano, aut si quis est alius veterum, cuius ex institutionibus Iustiniani institutiones magna ex parte compositæ sunt, ante superiorem constitutionem Theodosij; quo tẽpore verum fuisse, inquit codicillos nullam omninò ordinationis solemnitatem requisisse, cuius Donelli

assertio magis mihi esse videtur somniantis, quàm Iurisconsulti alioquin eloquentissimè differentis; sed esto millies, quod fuerit ab alio scriptum, eius tamen solutio, nec mihi ea ratione probatur, quia ita Iustinianus omnia, quæ suis in legibus reposita sunt, obtinere mandauit, vt etiam si aliter fuerint apud veteres conscripta, & in contrarium in sua compositione inueniantur, non scripturæ, sed suæ electioni hoc adscribi sanciuit, & quicquid ibi scriptum est, hoc suum voluit apparere, & ex sua voluntate compositum, *C. de vet. iur. enucl. const. 1. §. in tantum col. 4. & const. 2. §. tantummodo vers. vna omnibus col. 6. in fine.*

Quod, & ipse Donellus eo loci præsens, ne iura inuicē pugnent, quæ Iustiniani voluntas est, alitèr soluit, & eorum sequitur opinionem, qui frequentiori calculo affirmant, sic illud dictum institutionum esse accipiē-dum, vt codicilli nullam desiderent solemnitatē plenam, & perfectam, qualis desideratur in testamentis, *gloss. Bart. Faber. Oinot. in cit. §. vltimo Eguinar. Baro. in suis commēt. super instit. lib. 2. in tit de codicil. in priori parte comment. circa finem*, & alij alibi, licet non omnes easdem exigant solemnitates; sed quidam tantum quinque testes, alij etiam testium subscriptiones, nonnulli quoque sigilla testium, & testatoris subscriptionem requirunt; sed hæc communis solutio, nec etiā mihi satisfacit, nam adhuc citata iura inuicem aduersari videntur, & Iustinianus codicillos, non testamentariam, sed nullam ordinationis solemnitatem desiderare definiuit.

Quid ergò? eruntnè leges contrariæ, & codicilli sine solemnitate? minimè.

157 Sed alia mihi placet solutio, quæ nè displiceat

cæte-

cæteris,hęc pauca præfari volo,quòd licèt codicillos scriptis, & sine scriptis fieri constet *ex cit. l. vltim. C. de bon. libert.* tamen si scriptis conficiantur, duobus etiam modis mihi fieri posse videntur, vel secretò clausi ad similitudinem testamenti in scriptis solemnis,nullo ea sciente,quæ in codicillis sunt, vel palàm confecti, hoc est coram testibus lectis, & publicatis omnibus, quæ codicillorum scriptura continet reserata; quod mihi probat vtrumque Theodosij, & Valentiani cōstitutio *in cit. l. hac consultissima C. de testam.* vbi rescripserunt, licere per scripturam cōficientibus testamentum,si nullum scire velint ea,quæ in eo scripta sunt,consignatam,vel ligatam,vel tantùm clausā, inuolutamque proferre scripturam, ex quibus verbis colligitur, posse etiam palàm confici testamenta absque nimia legum subtilitatem, quam tunc demum Imperatores ea exigunt constitutione, si secretò, & clausis tabulis testari velimus.

158 Quorum institutio, & si ibi loquatur in testamētis,obtinebit etiam in codicillis, quod nō solùm probatur per *cit. Instin. l. cum antiquis §. vlt. C. eod.* sed etiā alia eiusdem *Theod. & sociorum constit. in l. vltima, C. quemad. testam. aperiantur*, qua sancitum est, codicillos eodem modo, quo testamenta panduntur, esse aperiendos, ergò vt testamenta claudendi sunt codicilli, & obsignandi, nam qui vult consequens, censetur velle,& antecedens. *Eurrald.* in loco à concessione consequentis ad concessiouem antecedentis.

159 Verumtamen si licet testari per nuncupationem, hoc est sine scriptura *cit. l. hac consultissima §. per nuncupationem*, licebit etiam in scriptis nostram in testibus voluntatem nuncupare, *gloss.* est ibi, quam cæteri

Doctores sequuntur vbique, sed quia tunc intercedit scriptura, ego in codicillis sic confectis etiam testium subscriptiones requiro *per tex. in cit. l. vlt. §. vlt. C. de codicill. quam Theodos.* hanc aliam constitutionem si tu de codicillis scriptis intellexeris eo modo, quo *Iustinianus* de scripta stipulatione locutus est *in l. 1. in princ. C. de rei vxor. act.* alia iura nullo modo pugnabunt, quod clariùs hac diuisione demonstrabimus.

Codicilli enim aut fiunt sine scriptis, & ad probationis solemnitatem dico sufficere quinque testes, aut in scriptis, & tunc vel scriptura erit aperta, & etiam exigo testium subscriptiones *cit. l. in fine,* vel erit clausa, & tunc quoque requiro testium sigilla, & testatoris subscriptionem, vel alterius pro eo, si subscribere testator non potuerit, vel totos propria manu non conscripserit, immò etiam cætera, quæ iuxta *Bart. sententiam in cit. §. sed cum ante testamentum in fin. instit. de codicill.*

160 Nec his, quæ diximus de obsigandis codicillis refragabitur *tex. in cit. l. diui. §. 1. ff. de iur. codicill.* nam quoquo modo fiant codicilli, non est necesse, vt manu testatoris signentur, & ita ibi loquitur *Modestinus,* quem aliter intellexit *Io: Oinot.* non rectè referēs verbum illud, signari, ad testatorem, quod referre debebat ad testes, qui clausos codicillos in scriptis, obsignare debent omninò cit. iuribus.

Illa tamen addita declaratione, quòd testes, subscriptiones, sigilla, & alia, quæ ad ordinanda testamenta necessariò desiderantur *instit. de testam. ordin.* ad codicillorum ordinationem non sunt necessaria, sed ad

161 eorum tātùm solemnitatem requiruntur; nam quēadmodum in testamentis ordinandis vna amota est

solem-

solemnium verborum necessitas *l. quoniam indignum*
162 *C. de testam.* ita in codicillis ordinandis nulla desideratur solemnitas *cit. §. vlt. Inst. de codicill. vbi tex.* intelligendus est, quoad eas solemnitates, quæ sunt de substantia, non autem quoad eas, quæ ad probationem exiguntur, vt animaduertit *Surd. in cit. cons.* 158. *num. 20. in fin. vol. 2.* & probat id mihi *Iustinianus in l. vlt. C. de fideicom. ibi.* cum enim res per testium solemnitatem ostenditur, tunc, & numerus testium, & nimia subtilitas requirenda est, & hæc est solutio, quæ nihil probatur, vt verior, & quæ ni fallor, contrariorum dissonantiæ quærelam dissoluit.

163 Hinc colligo maximum esse discrimen inter solemnitatem probationis, & solemnitatem ordinationis; nam ista deficiente deficit ius, & ideo si quis fateatur, aliquem condidisse testamentum, sed dicat exempli gratia, confectum fuisse cum minori septem testium numero, ista confessio non nocebit, quia testes, & aliæ solemnitates necessariò, vt diximus, ad ordinationem, & substantiam testamentorum desiderantur; sed illa si desit, ius non deerit, quam ob rem, si quis confiteatur, codicillos fuisse confectos coram minori legitimo testium numero, vel etiam sine scriptura, & absque alicuius testis præsentia, confessio nocebit, quia testes, & aliæ codicillorum solemnitates sunt probationis, non autem de substantia ordinationis, *Surd. ibidem eod. num.* 20. vbi sequitur opinionem Galiaulæ *in cit. l. 1. nu. 46. ff. de verb. obligat.* quam veriorem esse asserit contraria Cornei opinione *in cit.*
164 *cons.* 18. *num.* 9. *vol.* 2. & ex his dictis Galiaulæ ibi etiam infert *Surd.* quòd in codicillis erit locus iuramento litis decisiuo, quorum sententiæ libenter me

sub-

ſubſcribo *per tex in* §.*vlt.inſtit.de fideic.* præſertim ibi. Cum autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, & maximè ipſe hęres, cui ſumma authoritas totius cauſæ commiſſa eſt, dicere compellitur veritatem per sacramenti Religionem, qualis locus teſtibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneam fidem decurratur, propria, & indubitata fide relicta?

165 Quibus iuribus interpretantium omiſſis peruerſionibus lucidiſſimè demonſtratur, ad efficaciam codicillorum ſufficere veritatem, & ſi probatoria deſit ſolemnitas, quæ demum eſt exigenda, quando hæres, legatarius, vel fideicommiſſarius defuncti voluntatē

166 non agnouerit, & ita loquuntur, & intelligendi ſunt *tex.in cit.l.ſi veritas C.de fideicom. & in l.non dubium* §.*illud C.de teſtam.*

167 Et tandem ex ſuperioribus dictis concludo, non rectè ſentire Donellum, & alios, qui in codicillis teſtes, vel ſubſcriptiones, aut etiam aliam pro ſolemnitatibus ordinationis requirunt; quia nulla ordinatio-

168 nis ſolemnitas deſideratur; nec eos, qui (vbi hæredis, legatarij, vel fideicommiſſarij deficit fides) nullā codicillos iuris ſolemnitatē deſiderare affirmat; cum tunc probatoria ſolemnitas requiratur. Sed hæc de prima quæſtione ſatis.

Ad ſecundam reſpondemus, codicillos Dominæ Zenobiæ eſſe in ſcriptis, ſecretò clauſos, & ſimilitudinem eiuſdem teſtamenti in ſcriptis ſolemnis confectos, vt ex clauſura, & apertura codicillorum apparet; quod non credo ab aduerſarijs inficiari.

Ad tertiā dicimus quæſtionem, codicillos hos dominæ Zenobiæ Marchioniſſæ habere omnia requiſita codicillorum, qui ſecretò in ſcriptis conficiuntur, vt pa-

tet

rer ex instrumento super eorum stipulatione confecto, præsentato in actis, quæ sunt inter Angelicam legatariam, & Fabium in burgensaticis scriptum hæredem, quo probatur, dominam Zenobiam palàm coram Notario, Iudice, & septem testibus declarasse, suos illos codicillos fuisse eius ordine, & voluntate scriptos, nec non ob ipsius dexteræ debilitatem, & impotentiam à Reuer. Admodum Fratre Angelo Sācti Ioannis in Galdo Ministro Prouinciæ Sancti Angeli Fratrum Minorum de Obseruantia suo Confessario subscriptos, quibus sic stipulatis, & clausis testes se subscripserunt *iuxtà Bart. & Fabri relatam senten-*
169 *tiam in cit. §. vlt. instit. de codicill.* licèt alij supra recensiti frequentiori calculo tantùm subscriptiones requirant, & quidam nec etiam subscriptiones, & si codicilli fiant in scriptis, vt *Vasquins in tract. de succ. progress. lib. 3. §. 30. de codicill. num.* 17. cuius opinionem ipse non probo, qui *Bart. & Fabrum* secutus etiam communem refelli *per tex. in cit. l. hac consultissima, & l. cum antiquitas §. vlt. C. de testam. & l. vlt. C. quemadmodum testamentum aperiantur.*

170 Attaman si quid fortassè solemnitatis his codicillis deesset quod exigeretur, vel ad probationem secundùm eam supra relatam opinionem, vel ad ordinationem iuxtà aliorum interpretationē, adeò, quòd vti codicilli in scriptis non subsisterēt, ex addita clausula, omni meliori modo, & iure valebunt, iure, & modo codicillorum eorum, qui sine scriptis, & ad similitudinem testamenti nuncupatiui conficiuntur.

171 Nam clausula, omni meliori modo apposita in testamento, siuè in codicillis operatur, quòd testator noluerit se restringere ad testandum in scriptis, & ita deci-

decisum attestatur *Card. Seraph. Oliuar. in decisionibus Rotæ decis. 749. num. 13. par. 1.* effecitque, quòd testamentum in scriptis inualidum valeat, vt nuncupatiuũ *Turrect. in tract. de effect. & defect. clauf. codicill. quæst. 126. defect. 79. num. 9. post: Alex. Affl. Socc. & Menoch.*
172 *in locis per ipsum relatis.* ergò & iddem operabitur in codicillis, qui faciliùs substinentur, quàm testamẽta. *Grammat decis. 73. num. 32.* & etiàm ad alterius interrogationem, & nutum testatoris fieri possunt idẽ *Grammat eadem decis. nu. 6. & 35. Mantic. de coniect. vltim. volunt. lib. 6. tit. 1.* quem refert, & sequitur *Bimius in cons. 234. num. 57. vol. 3. & alij alijs in locis.*

Sed aduersarij quamuis codicillorum instrumentum expugnare non possint, oppugnari tamen conantur tùm duobus codicillaribus testibus, primo, & decimo, tùm alijs tribus, qui instrumẽto non sunt descripti, secundo, octauo, & nono, dicũt enim, quinque hos testes super articulis 30. & 31. iuratos deposuisse, aliter fuisse scriptum codicillorum instrumentum, quàm
173 actum fuisset; & ideo colligunt, quòd non tantùm horum trium testium contradictione instrumentum reddatur suspectum ex communi Doctorum opinione, de qua attestatur *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 2. cas. 105. in 2. cap. vers. tertius est casus num. 44.* sed
174 etiam illorum duorum oppugnatione, quia instrumentarij sunt, falsum redarguatur, *Menoch. vbi supra nu. 32. vers. sextus est casus in primo capite disceptationis* secutus *Bart. in l. 1. §. si quis neget nu. 10. quemadm. testam. aperiantur per tex. in l. cum precibus C. de probat.*

175 Nam licèt vnius testamentarij contradictione, si necessarius supererit numerus, instrumenti fides non vacillet, ea ratione, quia singularis est, qui contradicit,

cit, & eo subducto actus adhuc remanet integer, & solemnis, *idem Menoch. eo loci nu. 11. vers. secundus est*, quem sequitur *Valasc. suar. consultat. tom. 2. consultat. 183. num. 38.* quibus in locis congerunt Doctores ita tenentes in testibus etiam testamentarijs.

176 Tamen si duo essent ex descriptis, qui instrumento contradicerent, etsi perfectus superesset numerus, instrumentum vacillaret, nisi alij pro instrumẽto examinarentur, *Crauett. in cons. 56. nu. 16. vol. 1. post Bald. in cons. 228. incip. in quodam instrumento vol. 2.* quos recenset, & sequitur *Menoch. vbi supra num. 24. & seq. vers. quartus est casus egregia Baldi, & Crauettæ innixus ratione*, quia quando testes instrumentarij non sunt examinati pro instrumento stat adhuc dubitatio, an si examinarentur, pro ipso deponerent instrumento, & licèt prçsumi debeat, quòd verè deponerent, attamen tanta non debet vis esse præsumptionis, vt vera probatio ex duorum testimonio illi cedere debeat, *idem Valasc. eod. num. 38. & seq. vers. quid autem si duo.*

Qui etsi loquantur in testibus testamentarijs, tamẽ iddem eo magis erit respondendum de testibus co-
177 dicillaribus, quia facilius codicilli, quàm testamenta infirmantur, *l. militis §. veteranus ff. de milit. testam. §. ex eo instit. quib. mod. testam. infirm. l. 3. §. vlt. ff. de*
178 *adim. legat.* sunt enim codicilli, veluti ancillæ, quæ famulantur testamentis *Magon. in decisionibus Floren-*
179 *tinis decis. 4. nu. 35.* & in specie posse codicillos perire etiam si ab initio valuerint, si postea plures testes ex adhibitis codicillis aduersarentur, siuè id fortè fieret per errorem, aut obliuionem, siuè etiam per testium, quæ non probaretur malignationem, post alios respondit *Vasquius in cit. §. 30. de codicill. num. 77.*

L Ve-

Veruntamen re accuratè, ac diligenter perpensa, quidquid aduersantes dixerint testes, instrumenti codicillorum fidei non refragantur; nam in primis negamus, primum illum aduersariorum testem (qui post plures suas subscriptiones satis impudenter, & si frustra contra testamenti substantiam est attestatus) ita codicillis contradixisse, vt aliter fuisse gestum, quàm scriptum stipulationis codicillorum actum testificetur, sed concedimus, quòd plura circa codicillorum scripturam extranea adiecerit mendacia, & ita obscurè, & diminutè de actu stipulationis sit locutus, vt ve-
280 rè falsi testis officio fŭctum esse videri voluerit, qui cùm nocere non potuisset prodesse noluit, *c. falsidicus de crim. fals.* quòd pluribus admonuimus supra, vbi cætera contra huius testis depositionem enumerauimus.

Secundo dato, & nō concesso, quòd iste testis cōtra substantiam instrumenti codicillorum deponeret (quod ipse tempore actus gesti, hoc est stipulationis, nis, & clausuræ signauit, & subscripsit, & deindè aperturæ testis interfuit, & signum, suamque subscriptionem recognouit, & tādem iterum vtrumque, & clausuræ, & aperturæ continens actum libera manu subscripsit;) & ita sua depositione codicillis contradiceret prout testamento contradixit, & aduersatus fuit, tamen illius priorem iniuratam, & extra iudicium subscriptionē suæ contrariæ præferri depositioni etiā iuratæ, & iudiciali postea factæ, infrascriptis rationibus demonstrabimus.

281 Licet enim regulariter nulli testium non iurato credatur, nam vt pulchrè describit *Pater Io: Stephanus Menoch. è Societate Iesu in sua ex sacris Scripturis instit.*

instit.polit.lib.2. cap.15. de fid. & verit. Principis pag. mihi 418. *in fin.* (iuramentum est quoddam quæstionis genus, quo numinis violādi timore verum extorquetur) & si præclaro non iurati testes præfulgerent honore *l.iusiurandi C. de testib.* quam ita intellexit *Coler. in decisionibus Germaniæ decis.* 211. *num.* 6.

182 testes tamen, qui publicis se subscribunt scripturis iusiurandi Religione non arctandi, & plenè probat *Viui. decis.* 5. *num.*8. *lib.* 1. quorum testium subscrip-

183 tiones à Cæsario iure testimonia appellātur *l. super*

184 *Chirographarijs C. si cert. pet.* & tunc hi testes deponere, & testificari censentur, cùm scripturæ alicui se subscribunt, quod vno ore Doctores fatentur omnes *Bald. in cit. l. in* 2. *notab. num.* 3. *& in l. vltim. num.* 21. *C. de ędit. Diu. Adrian. tollend. idem Viu. vbi supra Marant. in cons.* 33. *num.* 6. *in princ. & Surd. in consil.* 378. *num.* 22. *& cons.* 414. *num.* 78. *vol.* 3.

185 Et in specie, quòd testes testamentarij tunc dicantur deponere, quando testamenti scripturę se subscribunt ex nostratibus firmauit *Affl. Ct. in constit. Regni instrumentorum robur, & in decis.* 166. *num* 6. quē ibi sequitur *Vrsill. num.* 8. *Capyc. in decis.* 192. *nu.* 6. *&*

186 *Marant. in cons.* 112. *num.* 2. vbi clarè sensit, quòd si voluntatem testatoris fuerit stipulatus Notarius in dorso scripturæ, ad ibi scripta testium subscriptiones

187 referri debeant, & doctissimus, ac Religiosissimus Sacerdos *D. Io: Franciscus de Ponte olim Regens, Marchio Murchoni, & coniux testatricis in cons.* 129. *nu.* 10. *in* 2. *vol.* quòd legi manuscriptum, vbi adducit *text. in l. cum antiquitas §. vlt. C. de testam.* quem appellat solemnem, quibus accedit *Surd. eisdem citatis numeris in relatis consilijs.*

188 Qui quidem ſubſcriptores teſtes poſtquam in ſtrumento, & ſcripturæ alicuius ſe ſubſcripſerint cõtra teſtificari non poſſunt, niſi probauerint ſe deceptos,& ad ſubſcribẽdum ſeductos, *Bart.in l.1.§.ſi quis neget verſ.quæro quid ſi inſtrumentum num.12.ff.quemadmod.teſt.aper.* quem ſequitur *Capyc.cit. deciſ.192.n. 5.verſ.ad Afſſl.ct.deciſ.166.num.9.* faciunt,quæ dixit *Mapod.in conſuetud.Neap.contra inſtrumentum de iur. quart num.112.* ibi poſtquam ſe ſubſcripſerint *Ioſeph. de Seſſa in ſuis deciſionibus Regn.Aragon.deciſ.107.* vbi poſt *Boſſ & Rebuff.* quos allegat,aſſerit *num.13.& ſeq.* non credi teſti firmato, qui dixit, vt illius vtar verbis, ad aliud ſe firmam dediſſe, quàm ad id, quod ſcripſit Notarius,niſi illud probet ſufficienter,& *Surd.cit cõſ. 378 eod num.22.in 3.vol.*.

189 Quinimmò ſi poſt ſubſcriptionem contrarium etiam in iudicio depoſuerint, ſibi ipſis non creditur, quia contra ſe ipſos veniunt,& ſe ipſos notant,ita teſtati ſunt *Boſſ.in tit.de falſ.num.11.verſ.poteſt dici, & Rebuff.tom.1.conſt.Regul.tract. de chirograph. & cedul. recognit.num.101. & ſeq.* quos recenſet, & ſequitur *idem Ioſeph.de Seſſ.eadem deciſ.107.eodem num.13. & 14.* quibus addo *Surd.in cit. conſ.414.num 76. in ter-*
190 *tio*, qui ſequitur dictum Boſſij, & declarat verbum illud notant ſe ipſos, ideſt allegant ſuam turpitudinẽ, quod facere non poſſunt,*in l. cum profitearis, C.de reuocan.donat. & C. inter dilectos de donat. ſubdens num.*
191 *77.& ſeq.* propiùs ad materiam noſtram accedens, quòd cum teſti inuitus adhiberi non poſſit ad teſtamentum *l.qui teſtamento §.vlt. vbi doct.ff. de teſtam.& Mantic.de coniect.vlt. volunt.lib.2.tit.18.num.14.in*
192 *fin.* eo ipſo.quòd paſſus eſt,& ſcribi, & adhiberi pro

teſte,

teste, videtur fateri, quod viderit, & audierit quæcunq; dicta, & gesta fuere, & si contrariũ dixerit, nõ nocebit tertijs, nec illi credendũ est, si negauerit, quia cũ passus est se in testem describi aures debebat applicare.

193 Et quamuis sint dubia, & quæstiones, an potius instrumento, vel testi credatur, qui dixerit aliud scriptum, quàm dictum, tamen quæstiones, & dubia procedunt, vbi tantùm testis instrumento fuit per Notarium annotatus; at si ipse etiam se subscripserit, tunc omnia cessant disputata, & primum dictum attenditur, & ex secundo pęna falsi punitur, hocque contradictorem non habere respondit idem peritissimus, & nunquam satis laudatus *vir Marchio de Ponte in cit. cons.* 129.*num.* 12.

194 Testes enim illi, qui prius propria manu instrumento se subscripserunt, videntur in futurum pro instrumento fuisse testificati, & licet postea ab eorũ varient subscriptione, & contradicant instrumento, propter eorũ vacillationẽ nõ est illis credendũ absq; torrtura. *Marant.cit.cons.*33.*n.*6.*post Alex.in cons.*63.*n.*

195 1.*& seq.vol.*1. nam testes, qui vnum extra iudiciũ, & aliud in iudicio deponũt torqueri debent, *Crauett. in cons.*74.*num.*6. *vol.*1. *& Farinac.* post alios, quos congerit *in tract.de testib.quæst.*66.*num.*223. *&* 225.

198 dicit, quòd si tempore actus gesti subscriptio testis interueniat, præualeat depositioni iudiciali iuratę po

197 stea factæ, ea innixus ratione, quia tunc secundum dictum iudiciale subsequens præsumitur emanatum ad partis subornationem, & ideò non esse attendendum profitetur, secutus opinionem *Aret. in .cap per tuas de probat.num.*35. *eademque subdit quæst.num.*63.

198 & 222. omni casu testem puniri de falso, qui vnum

prius

prius sine iuramento dixerit, & aliud deindè iuratus deposuerit, accersitque ibidem *num.44. & seq.* quòd
199 licet si secundùm iudiciale dictum fuerit tormentis confirmatum, non puniatur pœna ordinaria falsi, attamen stellionatus crimine de dolo puniri debet.

Nunc & ipsi iudicent aduersarij de impudẽtia primi suorũ testium, qui diuersa duobus testimonia præbuit, primum subscribens, & sigillans testamentum, & codicillos, pro veritate, alterum deponens in iudicio pro Barone, cuius testis ita anceps fides vacillans, quę crimine falsi teneri non sit dubitandum, iuxta tertiũ Modestini responsum, *in l. eos ff. ad leg. Corn. de fals.*
200 quodque si in re testamentaria signa anulis formam, insculptamque signi imaginem habentibus expręssa accipimus *l. ad testium §. signum ff. ad testam.* in hos signatores testes, qui quod signarunt testamentum falsò impugnant *eundem Modestinum in secundo responso* animaduertisse fatendum est.

Et hac eadem responsione diluitur testimonium decimi aduersariorum testis, qui prius tempore stipulationis subscripsit, & obsignauit, & post mortem codicillantis eorum aperturæ testis interfuit, suam subscriptionem, & signum recognoscens, & demum iterum codicillorum instrumento se subscripsit, cùm fuit reassumptum in forma probante, secundùm Constitutionem Regni instrumentorum robur, quem testem ex his, & alijs mendacem, varium, & etiam falsum plenius demonstrauimus supra, vbi huius testis mendacia, & falsitates simul collegimus, quas hic pro repetitis haberi volumus, vno etiam hoc addito, quòd iste testis, & sui consanguinei, & affines, nos, & familiam testatricis intestino sunt semper odio persecuti.

Nam

Nàm falsò sunt arbitrati, quòd ipse precibus Marchionissæ præfuissem informationi captæ de homicidio eiusdem olim famulæ matris ipsius Marchionissę, quòdque mea diligentia delinquentes apparuerint, quamobrem delegata causa per Regium Collateralē Consilium tunc Auditori Prouinciarum Capitanatę, & Comitatus Molisij Domino Iulio Mastrillo ex processu illo informatiuo inquisiti quæstionibus subijceri confessi sunt, & præcedentè Auditoris sententia legitimè lata, homicidæ in planitie Campobassi laqueo suspensi fuerere soror vtrinque coniuncta huic affato decimo testi, item sororis filius, & gener, qui erat frater consanguineus cognati primi, alterius codicillaris testis supererat, hic cùm esset decimi huius testis cognatus dicti primi testis, & tertij alterius aduersariorū testis frater cōsobrinus, meo voto ex causa eiusdem homicidij condemnatus est, perpetuò donec viueret ad personaliter inseruiendum, remigandumque in Regijs triremibus, vbi aquis adscriptus, tandem interijt.

201 Hæc sunt notoria, & de his poterunt Iudices ex officio se informare, parte ea tantùm allegante, *iuxta not. per glos. in Clement. appellanti de appellat. & Alex. in l. 1. cap. vt qu. des. aduocat.* quos recenset, & sequitur *Marant. in cit. cons. 19. num. 23. in princ.* non est igitur mirum, quòd inimici testes mentiantur, *teste Bald. in aut. si dicatur vol. 2. C. de testib.*

202 Præterea est nobis animaduertendum, quòd omnes Doctores affirmantes contradictione duorum testium supranumerariorum ex descriptis in instrumento reddi testamentum, vel codicillus suspectus, aut falsus declarauerūt, huiusmodi doctrinam sibi locum

cum non vendicare, quando alij testes instrumentarij ad actum necessari- pro instrumento deponerent, ita rescripserunt post alios, quos recenset *Menoch. de arb. Iudic. eodem casu* 105. *centur.* 1. *num.* 27. *& seq. vers declaratur primo, & Valasc. eadem consultat.* 183. *nu.* 41. *tom.* 2. vnde non obstabit in casu nostro, in quo septem testes codicillorum instrumentum obsignantes subscripsere, cùm quinque tantùm necessarij essent, *cit. l. vlt. C. de codicill.* & nos supra fundauimus ex cōmuni Doctorum sententia, tunc censeri testes pro instrumento deponere, & ad illius fauorem testificari, quando testamēto, vel alijs publicis scripturis se subscribunt.

203 Et in specie, quòd codicilli non intercidant, quasi aliorum testium eis sufficiat fides, si duo tantùm supernumerarij ex septem, qui interfuere contradicerent, dixit *Vasq. de success. progress. lib.* 3. *cit.* §. *de codicill. num.* 77. *arg. cit. l.* 1. *in princ. C. de rei vxor. act.* & licet
204 ipse postea hoc cogitandum relinquat, tamen in terminis nostris, cùm instrumentum codicillorum sit confectum, vt dixi seruata forma legis Regni *in cit. Constit. instrumentorum robur de fid. & auct. instrum.* cui præter Iudicem, & Notarium septem testes se subscripserunt, & inter hos hi duo, qui contradicunt, sumus proculdubio extra omnem probabilem difficultatem; nam instrumentum, quod testium, Iudicis, & Notarij subscriptionibus roboratur, plenè probat *cit. constit.* qua Federicus Imperator instrumentorum vires auxit, & solemnitatem, vt de eorum fide nulla
205 omninò in posterum oriri posset dubietas, quam quidem Regni Constit. nedum in contractibus, sed in testamentis, & vltimis voluntatibus habere locum

vno

vno ore affirmant nostrates, inter quos *Afflict ibidem num.* 4. attestatur ita pluries fuisse decisum per Sacrũ Cons. à cuius decisione dicit, non esse recedendum.

Quinimmò hos testes, qui post eorum subscriptiones contradixerint, nihil probare aduersus codicillorũ, & testamenti instrumenta, atq; pro contrario eorũ iurato testimonio subijci debere quæstionibus, & falsi pęna puniri pluribus nos supra demonstrauimus, qui-
106 bus non obstabunt Doctores in contrarium allegati; nam omnes loquuntur, vt est videre apud *Vasq. Valasc. Menoch. & alios in locis supra relatis*, quando testes sunt à Notario tantùm descripti, nec aliter instrumentis se subscripsere, & hæc dixisse sufficiũt de duobus codicillaribus testibus, quorum vnus tantum D. Berardinus, si benè animaduertatur codicillorũ substantiæ contradixit, sed frustra, vt vidimus, quia singularis, subscriptus, & falsus.

De reliquis tribus testibus, qui non sunt codicillares, non est cur multum elaboremus, quia nullus eorum verè contradicit, aut legitimè codicillis aduersatur.

Secundus verò aduersariorum testis, & si ipsa plures patiatur exceptiones, & defectus, quos supra descripsimus, tamen cum de codicillis interrogatur, hoc tantùm deponit, se tempore eorum stipulationis non intellexisse, quòd domina codicillãs fuerit locuta, quia eam tunc etiam capitis infirmitate fuisse grauatam attestatur, cuius ratio, vt est insipiens, ita contra codicillos nihil concludit.

Sufficit enim codicillares testes codicillantẽ dominam Zenobiam exaudisse loquentem, quòd eorum subscriptionibus sunt testificati, & si verè, quòd simu-

lat, ipsa nõ exaudisset *l. hæres palàm ff. de testam.* vbi Vl-
207 pianus interpretando aduerbium illud, palàm, in
hæc verba rescripsit, quid est palàm? non vtique in
publicum, sed vt exaudiri possit, exaudiri autem non
ab omnibus, sed à testibus, & si plures fuerint testes
adhibiti, sufficit solemnem numerum exaudire.

208 Iddem de signis Iulianus respondit *l. cum tabulæ ff. de bon poss. secund. tab.* Quòd si tabulæ testamenti plurium signis signatæ sunt, & quædam ex his non cõpareat, septem tamen signa manent, sufficiat septem testium signa comparere, licet non omnium, qui signauerunt, signa maneant.

209 Et in indiuiduo, quòd testis non dicatur contradicere testamento si deponat fuisse præsentem, & nõ exaudiuisse testatorem loquẽtem, dixit idem *Valasc. eadem consult.* 183. *num.* 24. *vers. sed certè tom.* 2. ea motus ratione, quia potuit testis non intelligere id, quod dixit testator, & tamen testator dixisse id, quod à Notario scriptum reperitur.

Alij verò duo octauuus, & nonus aduersariorum testes, quorum plures defectus ostendimus supra, vt patet ex eorum depositionibus non fuerunt præsentes codicillorum stipulationi, & ob id illis aduersari
210 non possunt, tum quia testes, qui alicui instrumento cupiunt contraire, debent concludenter deponere, se eodem tempore, illoque in loco, in quo instrumentũ dicitur confectum adfuisse, *Menoch. eodem casu* 105, *vers. secundum est num.* 34. *& seq.* tùm etiam quia eiusmodi testes contradicentes, si non fuerint ex descriptis in instrumento, debent esse omni exceptione maiores, nam aliàs nihil agunt, *idem Menoch. post Bart. Felyn. Curt. Sen. Soccin. Iun. Boer. Crauett. Grammat. & Di-*

dat.

dac.Couar. quos ibidem recenset, & sequitur *num.32. & cit.consult.183. vers. & hanc num.* 32. vbi sequenti
212 numero etiam addit, quòd ista testium qualitas debet articulari,& probari secutus *Imol. Dec. & Boss. in locis per ipsum relatis,quibus addo Farinac.in tract. de testib. quæst.62. in prælud. num.12. vers. amplia quarto,* qui iuxta morem ferè omnes Doctores congerit, ita tenentes,& plures attestantes de communi opinione recenset.

213 At si testis omni exceptione maior ille dicitur esse, qui nulla legitima exceptione repelli potest, cuique nulla mundi exceptio obijci valet, & si valdè debilis, & penè nullius momenti fuerit exceptio, vt quāplures Doctores per eūdem *Farinac. relati ead.quæst.62. nu.*1,communiter attestantur, dicant quæso aduersarij,si isti tres sui testes,vel aliquis ex suis omnibus hac præfulgeat prærogatiua maioratus? quos nos supra vassallos,pauperes,varios,contrarios,inimicos, mendaces,malitia falsos,atque fictos, ita apertè in suis iuratis depositionibus deprehendi demonstrauimus, vt nullus Iudicibus relinquatur locus dubitandi de codicillorum,& testamenti veritate, pro quorum instrumentorum fide pugnant communes leges, & Regni.

214 Sed quid tam multa de codicillis? quos Fabius scriptus hæres in burgensaticis,vt nouissimi Marchionissæ iudicij prudentem ordinationem agnouit, & vt testatricis constantem, perpetuamque in meam sororem, voluntatem etiam in actis præsentauit. Quo
215 fit, vt quamuis nulla alia adesset solemnitas, nulla probatio,ad soluendum Angelinæ meæ germanæ legatum compelli possit,& debeat *cit.§. vlt. instit. de fideicom.hæredit.l.si veritas,& l.vltima C.de fideicom. &*

l.non dubium §.*illud C. de testam.* etiam si inutiliter le-
216 gatum esset in testamento ab hæredibus in feudalibus, ea ratione, quia repetitum, & auctum fuit in codicillis per *tex. apertum in l. legata inutiliter in princ. ff. de leg. 1.*

Nec immeritò, nam domina Zenobia munificentissimi, ac gratissimi animi fœmina ita post testamentum codicillis deposuit, v3.

Item codicillando vt supra, *lascia, voglio, e declaro, che lo legato, ch'hò fatto in detto mio testamento à beneficio della Signora Angelica Chiacchiara di docati quattro milia sia di docati cinquemilia, li quali docati cinquemilia ce gli lascio per la suiscerata amoreuolezza, & affettione, che m'haue portato sempre, e particolarmente in questa mia grande, e lunga infermità, che per spatio d'otto mesi hormai e di giorno, e di notte haue atteso alla persona mia con tanta diligenza, e carità, che riconosco la vita mia dalle sue mani, e voglio, che detto legato se lo possi far pagare à sua elettione dall'vno, e dall'altro mio herede, e satisfarsi sopra li beni burgensatici, e feudali,* & deinde.

Nel qual legato sostituisco alla detta Signora Angelica il Signore Virgilio Chiacchiara suo fratello, il quale voglio, che le socceda quandocunque dopò la sua morte, ordinando, che di detto legato non si possa detrahere falcidia alcuna, nè altro, e voglio, che vaglia in ogni miglior modo.

217 Ex quibus verbis, & testatricis confessione in primis probatur, legatum hoc fuisse relictum propter affectionem, cuius gratia omnia legata relinqui attestatur *Mant.* post alios, quos congerit *de coniect. vltim. volunt. lib. 6. tit. 11. num. 25.* siue affectio sit ex consanguinitate, siuè ex amicicia, siuè ex meritis, & si plerí-

que amici diligantur sincerius, quàm consanguinei, & affines *arg. l. nemo dubitat §. qui frater ff. de hered. instit.* quid igitur nouissimo compilatori visum est mi-
218 rum *cit. decis. num.* 3. quòd Angelicæ legatum fuerit magnum, si magno domina testatrix eã prosequebatur amore, & maxima semper fuerit Angelicæ in dominam Zenobiam obseruantia, & amor?
219 Probaturque fuisse relictum ob seruitia, & ea, quę in magnis, & extremis ægritudinibus maxima sunt, *te-*
220 *ste Deciano in cit. cons. 51. num. 56. vol. 4.* ita enim legislatores de infirmis solliciti sunt, vt pœna eos negligi vetant, & premio suscipi suadent; manumissus. n. à domino in seruitutem reuocatur, si infirmo domi-
221 no non subueniat *l. alimenta ff. de lib. agnosc.* & dominus, qui seruum non curat, priuatur serui dominio,
222 *l. 1. §. sed scimus C. de latina lib. tol.* item emptor, qui seruum infirmum non curauit redhibitoria agere non potest *l. quod si nolit §. si mancipium ff. de adil.*
223 *edict.* & maritus non curans vxorem infirmam, perdit lucrum dotis *l. ab hostibus §. si vir. vbi glos. ff. solut.*
224 *matrim.* & tandem si legitimi hæredes, siuè scripti curam furioso præbere neglexerint, illius quacunque
225 successione priuantur, & qui obsequium, ac diligentiam furioso exhibuerit, licèt extraneus, ad illius successionem perueniet *§. si quis de prædictis el primo in auth. vt cum de appellat. cognoscitur.*
Ex quibus infero re, & verbis testatricem in hoc, & alijs dispositis fuisse mentis compotem.
216 Nam ille sana mente dicitur testator, qui animæ suæ, & de se benè meritis cõsuluit, etiamsi ad alterius interrogationem id faceret *Menoch.* post alios, quos
227 recenset *in cons. 45. num. 10. vol. 1.* & donatio, quæ
fit

fit,præcedentibus meritis cadit in prudentem virum, facilèque presumitur *l. si verò non remunerandi §. inde Papinianus ff. mandat.* licèt aliàs non præsumeretur *l. cū de indebito ff. de probat. & l. si filius ff. de donat. Bart. in l. quæ dolis ff. solut. matrim. Corn. in cons. 119. num. 4. in fin. vol. 1. & Decian. cit. cons. 51. num. 55. in princ. vol.*

228 4. & nemo dubitat quin legatum sit donatio quædam *l. 1. vbi scribentes ff. de leg. 1.*

Secundo ex verbis suptadicti legati apparet dominæ codicillantis in legatariam, ob singularem in eam amorem, enixa voluntas, præsertim ex his, quæ in fine

229 leguntur; nam clausula, omni meliori modo, adiecta id operatur, vt legata videantur repetita à venientibus ab intestato, vt concludunt *Bart. Bald. & Imol. in l. cum pater § filius matrem ff. de leg. 2. Curt. Iun. in cons. 71. num. 12. & in cons. 72. num. 8.* vbi ait ita pluries consuluisse, *& Bell. cons. 53. num. 18.* quos recenset, & sequitur *Surd. in cons. 253. num. 36. vol. 2.* quod probat supradictus §. *in fine ibi*, nam enixæ voluntatis preces ad omnem successionis speciem porrectæ videbantur, *& est text. ad litteram in l. ex eà scriptura § idem respondit ff. de testam.*

230 Adeò quòd huiusmodi legatum debetur Angelicæ etiam si testamentum nullum extaret, aut quod extat pro nullo, habitum esset *Dyn. & Bart. in cit. l. legata inutiliter ff. de leg. 1. per illum tex. Cynus, & Doctores in l. 1. C. de codicill. vbi Alex. num. 2.* hos recenset, & sequitur.

231 Licèt enim codicilli regulariter rupto testamento rumpantur *cit. l. 1.* tamen regula fallit, quando venientes ab intestato rogati sunt, siuè expresse *l. ex testam-*

to, & l. eam, quam C. de fideicom. siuè etiam tacitè *Alex. eod. num.* 2. nam tunc codicilli nihil desiderant, sed vicem exhibent testamenti: *Oldrad. cons.* 138. *num.* 7. *in ult. verb. per text. in l. ab intestato ff. de iur. codicill. &*
232 *Ruin. in cons.* 171. *num.* 2. *vol.* 2. declarat codicillos dependere ex testamento, etiam si testator in codicillis addiderit testamento. Et hæc de codicillis dixisse satis est.

Quæ quidem cùm perspiciant aduersarij ex pluribus, quas ante scripsimus, rationibus, & testamẽtum, & codicillos hos dominæ Zenobiæ vti saltem implicitè nuncupatiuuos substineri, neque in eis iuris solemnia, neque verè testatricis deficere voluntatem;
233 cumque nulla sit res, vt scribit *Cicero rethor. lib.* 2. *c. de probatione*, quam non suspitionibus quiuis possit criminari, in inbecillam, ac aeream, de commenticia alterius schedulæ suppositione, se conijciunt suspicionem, quam leges, nec de seruo alterius testamentario suspicantur *l. seruus ff. de testam.*

234 Nam si ea lege testatore iubente seruus non tantùm suus, sed etiam alienus scribere testamentum, nõ prohibetur, schedulam testamẽti, quod scripserat, cur
235 iussu testatoris conseruare non possit, rationem diuersitatis ignoro; *& si l. hac consultissima C. eod.* sancitum est, posse testatorem diuersis temporibus suum dictare arbitrium, & finire testamentum, ibi superfluũ est iuncto versiculo, sed licèt, cur medio tempore, quo incipit, & finitur testamentum prohibeatur testator penès liberum testamentarium relinquere, non intelligo; in vtroque enim casu fidelem sibi eligisse testatorem, nemo est, qui dubitet, & cùm testator elegerit, etiam alieni serui fides legibus non improbatur *tit. inribus*.

Nec

Nec suspicio illa, quam ab eo ducunt aduersarij, potuisse schedulam immutari, quòd ante stipulationem apud P. Angelum non ligata, nec clausa per ali-
236 quod tempus permanserit,& alicuius ponderis,aut momenti;nam nō sequitur,quòd sic fieri possit,quod propter hoc fiat *l.non hoc C. vnde legit. Faber instit. de*
237 *testam.§.pater*,nam vt inquit Commentator ad Aristotelem 1. *de anima comm.6.* Actus, & potentia sunt differentiæ valdè oppositæ,& ex oppositis,& diuersis illatio rectè fieri non potest. vulgatis iuribus, & optimè declarat *Euerard. in loco à contrarijs, seù oppositis circa finem.*

238 Hùc accedit,quòd si leuis hæc non esset suspicio, omnia testamēta, quæ aliena manu scribentur,omninò corruerent; nam eadem in scribente, quæ in schedulæ depositario, militaret suspicio, quia cùm possit scriptor, dum secretò scribit, alitèr scribere, quàm à testatore scribi mandatur,*argum.cor.qua Abb.dixit de teste in cap.vltra tertiam num.3.vers.secunda quæstio de testib. Decius de secretario in cons.82.nu.1.vol.1. Maranta in proprijs terminis de scriptore testamenti cons. 112. nu. 14.* omnia secundùm aduersariorum consequentiam essent testamenta falsò conscripta, à testamentarijs immutata,& ideo nulla.

239 Sed quia huiusmodi suspicio nedum est leuis, sed temeraria cùm nec lege, nec ratione, nec Doctorum auctoritate probetur, omninò rejcienda venit *l.1.§.si suspicio ff.de incend.ruin.& naufra.*

240 Immò mortaliter peccaret Iudex, qui huic suspicioni, vel præsumptioni, aut etiam temerariæ credulitati ita firmiter inhæreret, vt secūdùm eam iudicaret, quemadmodum scripsit *Diuus Thomas in 2. 2. q. 60.*

art.

art.3. quo loci tres gradus suspicionis constituit, atque distinguit, vt recensuit, & secutus est *Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 7. vers. suspicio num. 47. cum seqq. & cons. 422. nu. 49. & 50. vol. 5.*

241 Nec enim aliquid interest per scripturam secretò conficientibus testamentum, si schedula cùm affertur, proferatur aperta, nam id, quod legitur in princ. *cit. l. hac consultissima,* licere testatoribus scripturam sua, siuè cuiuslibet alterius manu conscripta, cōsignatam, vel ligatam, vel clausam, inuolutamque proferre, non est de substantia, & solemnitate testamenti, nam id agitur, quia nolunt testatores scire testes specificè, quæ in ea continentur, quæ tamen si scirent, non ideo infirmaretur testamentum, quòd satis est in tempore contestationis simul claudatur, signetur, & subscribatur, vt eadem lege, alijsque sæpè in locis annotarunt Doctores, & in specie *Castrens. ibid. nu. 1*

242 Malè igitur inferunt aduersarij in dicta nouissimi compilatoris *decis. 95. num. 8.* à casibus Parisij, & Menochij ad casum nostrum, nam in casibus prædictorū Doctorum schedula tempore stipulationis, & clausuræ, non ita benè fuit clausa, vt post rogitum Notarij, & etiam mortem testatoris non potuisset aperiri, & alia supponi; in casu enim Parisij Campagnonus ille testator asserebat, scripturam continentem suam voluntatem, & testamentum esse intus quodam aliud folium, quod tempore contestationis, non ita clausū fuit, & ligatum cordulis, & lino, quin inde schedula ligatura, & cordulis non incisis haud extrahi potuisset, quinimmò erat tale, quod eis integris, si quod erat, extrahi poterat, & aliud supponi, vt apud eūdem est videre *cit. cons. 19. num. 5. 6. & 26. cum seq. vol. 3.*

243 Quibus in locis respondit esse de solemnitate testamenti in scriptis, vt ita benè claudatur, vt aperiri non possit, & aliud eius loco supponi, cuius traditionem secutus est *Menoch. in cit. cons.* 313. *nu.* 40. *vol.* 4.
244 Vnde cum huiusmodi clasuram suo arbitrio non possit testator omittere, nec alterare, vt idem dixit *Paris. eod. cons.* 19. *num.* 4. mirum non est, si ob non adhibitam clausuræ solemnitatem in casibus per prædictos Doctores relatis aliqua suppositionis deducatur
245 suspitio; nam solemnitas si fuerit omissa, falsitatis parit suspitionem, *Menoch post Crauett. in cons.* 862. *n.* 8. *vol.* 5. *& de præsumpt. lib.* 5. *præsumpt.* 20. *nu.* 43.

Quod tamen secus est in specie nostra, in qua stipulationis tempore, tàm accuratè, & diligenter fuit schedula, vt impossibile eam reserari fuisset, nisi signis turbatis, aut lino non inciso, quo tunc ligata fuit, & suta, adeò, quòd non inficiantur aduersarij eã nunc esse, quàm tunc Notarius est stipulatus; sed asserunt, potuisse schedulam à Fratre Angelo ànte stipulationẽ immutari, & aliam supponi, cum tunc temporis, & ante aduentum Fabij duos dies apud eum permanserit, & inter hos duos casus maxima est differentia, & discrimen.

246 Nam in casu nostro in primis non est verisimile, Virgilium testamẽtarium, & Fratrem Angelum octauum pro testatrice subscriptorem voluisse viuente domina Zenobia mutare schedulam, aut aliquid falsò contra viuentis voluntatem, maximè ante rogitum Notarij sibi ipsi, & alijs adscribere; nam maximo suæ famæ, & existimationis periculo se exponerent, cum ab eadem viua de furtis, & falsitate non modo redargui, sed etiam conuinci potuissent, tum quia domina

Zenobia in actu stipulationis palàm vti explicitum testamentum nuncupatiuum, legi, & publicari schedulam illam mandare potuisset, tum quia licet, tunc vti testamentum in scriptis Notarium stipulari iussisset, vt iussit, tamen cum abulatoria esset illius voluntas vsque ad extremum vitæ spiritum, vt hoc etiam mutaret testamentum, eius tabulas aperire, & legere, aut legi, & aperiri facere poterat, quæ ratio in casibus prædictorum Doctorum considerari non potest, quia vt dixi de schedulæ suppositione post rogitum Notarij, & mortem testataris rescripserunt.

247 Secunda diuersitatis ratio ea est, nam apud *Menoch.* schedula erat deposita penes Notarum testamenti scriptorem hic minimè, sed tantùm penes subscriptorem, vnde ibi facilius, poterat vitiari, hic verò non ita, nam licè Virgilius testamentarius mutare schedulam, & pinguia legata sibi, & sorori, aut alijs contra testatricis voluntatem adscribere voluisset, (quod semper absuit etiam ab illius cogitatione) Frater Angelus inculpatæ vitæ Sacerdos, & octauus pro testatrice fidelis subscriptor, id certò non permisisset, & alter sine alterius crimine hoc tantùm falsitatis facinus admittere non potuisset.

248 Tertia illa affertur, nam ibi schedula seruabatur apud Notarium amicum, vel hæredis affinam, hic penes Sacerdotem aduersariorum amicum, vt videbimus infra, & Fabio burgensaticorum scriptò hæredi, cæterisque legatarijs penitus extraneum.

Quapropter quidquid relati Doctores, & alij de tabellionibus dixerint, id de Fratre Angelo schedulę Marchionissæ conseruatore suspicari non posse, satis etiã apertè alijs infrascriptis rationibus demõstratur.

249 Primò, quia fides illius satis testatrici probata fuit, cum schedulam testamenti penès illum pro ea subscriptorem, & Confessarium ante stipulationem seruandam crediderit, oppositum in aduersarios retorquendo *l Theopompus ff.de dot.praleg. argum. corũ*, quæ a fortiori dixit *Castrens. in cit. l. haredes num. 3.ff. de testam.* vbi docet, stari dicto Guardiani Sancti Frácisci iurato, quòd illa sit schedula, quam sibi tradidit testator, ea innixus ratione, quia testator videtur stare velle dicto illius, postquam tantum de illo confidit.

250 Secundò, quia si magna est præsumptio pro Sacerdote iam grauis ætatis, vt post *Alex. dicit idem Menoch. in consf. 221. num. 2. vol. 3.* maxima erit pro Reuerendo Fratre Angelo senilis ætatis Sacerdote, & Ministro totius Prouinciæ S. Angeli Fratrum Minoris Obseruantiæ Diui Francisci.

251 Tertiò, quia plurimum iura confidunt ijs, qui curam susceperunt animarum, & in indiuiduo de Confessore respondit *Corneus in cons. 261. nu. 31. vol. 4.*

Quartò, quia vitæ probitas, & bona illius fama, de quibus satis benè deponunt infrascripti Fabij testes, v3. Dux primus testis, secundus, quartus, sextus, septimus, & octauus omnes super artic. 32. omnem tol-
252 lunt falsitatis suspicionem, ita in specie responderunt de Sacerdote aliquam scribente scripturam, *Soccin. Iun. in cons. 45. in fin. lib. 3. Mant. in cons. 208. num. 52. lib. 1. & Menoch.* qui hos recenset, & sequitur *de de præsumpt lib. 4. præsumpt. 20. num. 44. & 45. & cit. cons. 221. num. 1. & seq. in 3. vol.* & has mea rationes nouissimus compilator in sua *d. decis.* transcripsit, & si minutè *nu. 15. & seq.*

Quibus probatur non esse verisimile, quòd voluis-

set schedulam mutare testamenti pro vniuersa hęreditate dominæ Zenobię,& eo minus pro paruo ducatorum quadraginta legato, quos pia testatrix reliquit Aliandræ filiæ sororis Fratris Angeli sui viuentis Cōfessarij,cum & triginta legasset filię sororis Fratris Angeli alterius testatricis mortui Confessoris.

253 Nec famæ istius integerrimæ vitæ Sacerdotis refragari possunt, quæ falsò illi adscribit quidam sacrilegus,& falsidicus testis vassallus pauperrimus super exceptionibus reprobatorijs examinatus, nam vitæ illius integritas non tantùm supradictorū Fabij egregiorum testium probatur testimonio; sed etiā aduersariorum confessione comprobatur, vt patet ex litteris Patris, & legitimi eorum administratoris ad Ministrum Fratrem Angelum missis, iam præsentatis in actis fol 151. quæ cum fuerint recognitæ, plenè probant *Mascard. qui communem testatur de probat. tom.* 1. *conclus.* 6 7. & proinde quidquid contra aduersantes dixerint testes, nihil valent. *Mant. post Ruin. de coniect. vlt. volunt. lib.* 12. *tit.* 17. *num.* 36. quarum litterarum formalia verba infra trascripsimus.

Qui quidem aduersarij cùm, vt diximus, non inficiantur, schedulam huius secundi testamenti eam nūc esse, quam tempore contestationis Notarius est stipulatus, & quam nos supra quindecim testium depositionibus comprobauimus, testatricem Notario eam propria manu exhibentem clarissima voce declarasse, suum esse testamentum sua voluntate à Vigilio cōscriptum, & ob suæ dexteræ paralesim in reliqua cuiuslibet chartarum faciei parte à Fratre Angelo suo mandato subscriptum, liquidò constare dicimus de identitate schedulæ etiam aduersæ partis confessione.

254 ne. Vnde inferentes *in dicta decis.95. num.3. à casu decisionis Afflict.* 143. ad casum nostrum satis allucinantur; nam illic præter alias differentias, testator ille erat mentis,& corporis infirmitate valdè grauatus,& Notario habenti in suis manibus quasdam chartas, quas tunc ex suo extraxerat pectore, & interroganti, an eas suum esse vellet testamentum, solo verbo respondit, *Messer sì.*

255 Qui cum vltra confundendo terminos volunt quærere de clariori Marchionissæ voluntate, & dubitare de identitate eorum, quæ in scriptura illa secreta testamentarius scripsit, nihil aliud est, peritissimi viri, quàm satis callidè claram *text.cit.l hac consultissima*, decisionem velle impugnare, qua definitum est valere testamentum; quod offertur, nec ideo infirmari, quòd quæ in eo scripta sunt,testes ignorent; nam in testamento scripto vniuersæ testationis,& voluntatis fidem ipsa scriptura per se facit,etiam clausa, & inuoluta oblata iam ab initio subscriptionibus, & testium signis confirmata, ita doctissimus *Donellus per illum tex.in suis comm.iuris ciuil.cap.*8. *in princ.n.*10. *& cap.* 10.*in fin.num.*10.

256 Quinimmò tantùm abest, vt ex schedulæ penès Fratrem Angelum deposito, possit aliqua suppositionis deduci coniectura,vt potiùs maxima Zenobiæ testatricis arguatur prudentia; nam si medio illius temporis interuallo,quo Fabius accersitus expectabatur, vt eo præsente Notarius iuxta testatricis probatam voluntatem illius hoc vltimum stipularetur testamentum,erat apud aliquem schedula deponēda, cautiùs, quàm penès Frattem Angelum, Religiosissimum Sacerdotem,Marchionissæ Confessarium, octauum pro

testa-

testatrice subscriptorem, non legatarium, & aduersariorum amicum, apud alium deponi non potuit.

Testatrici enim non erat tunc temporis sanitas, & ægrota cubabat in lecto, testamentarius erat legatarius, & Angelicæ quatuor millium aureorum legatariæ germanus, solus subscriptor hac exceptione carebat, cui si Sacerdoti, & paruum ducatorum quadraginta sororis filiæ legatum tunc obijcitur, prudentiùs apud eum Marchionissam tunc schedulam dimisisse videmus, quam si penès Virgilium etsi integerrimum testamentarium reliquisset, quoniam maiora illi iuxta eorum conditionem, quam non ignorabat testatrix obijcerent aduersarij, quibus tamen, quæ in præsentia Fratri Angelo adscribere falsò conantur, suffragari

257 minime possunt, tum quia suppositio non presumitur *l. cum suppositi C. ad leg. Corn. de fals.* tum quia si aliqua suppositionis adesset coniectura, prout re vera nullam adesse satis supra probauimus, omnis eius summa integritate, & probitate dilueretur, eò maxi-

258 mè, quia Fratri Angelo paupertatis voto deuincto immutandi testatricis voluntatem, & schedulam aliā supponendi nulla spes lucri, aut commodi adesse potuit, argum. eorum, quæ in partus suppositione post alios scripsit *Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 24. nu. 26. & 27. vers secundo, & sequenti.*

259 Tum etiam, quia in terminis nostris, in quibus domina Zenobia secundum hoc suum testamentum pro legitimo sui arbitrij partu proprij oris confessione

260 recognouit, contrarium probari non potest; nā partis confessio superat omne genus probationum *l. generalitor C. de non numer. pecun. & l. cum se transigisse C.*

261 *de transact.* & ita dicta testiū infringit, vt magis princi-

cipa-

cipalis dicto, quàm mille testibus contrarium attestantibus stare debeamus, *Vrsill.ad Afflict. decis.364. nn.4 & seq.*

262 Vrget prætereà, quod à simili dixit *Ruin. in cons. 11.num.7. lib.3.* asserens negari non posse, scripturam esse manu testatoris conscriptam, quã sua manu fuisse scriptam confitetur testator *arg.tex.in l.cum antiquitas in fin.C.de testam.*

263 Sed quid pluribus, ornatissimi Patres, vestra tempora moror? dicunt Aduersarij, Marchionissam tenerè dilexisse ex sorore nepotes, qui si schedula fuisset immutata, satis temporis habuissent certiorandi testatricem de suppositione, de falsitate, de furtis, quod si tẽpus computare velimus, supra quinque dies, octo etiã menses post schedulæ, & testamenti stipulationem superuixit; satis & domina Zenobia nacta fuisset ocij, aperiendi tabulas, perscrutandi veritatem, instituendi nepotes; sed quia schedulam non fuisse mutatam, immò codicillis confirmatam certò sciebant, & iustum Zenobiæ odium, sibique iam diù debitum agnoscebant, hoc tam longum tenuerunt silentium, & non nisi post testatricis mortem, quæ viua millies testamẽtum, & codicillos confirmasset de commentitia suppositione satis aduersus nos impudenter conqueruntur.

264 Quæ quidem valdè etiam apertè demonstrantur eorundem nepotum patris, & administratoris litteris, quas hic ad verbum transcribere volui, vt cognoscat vnusquisque, quàm graue sit scelus de fide venerabilis Fratris Angeli suspicari quid mali, vt intelligant Iudices, etiam aduersæ partis confessione probari, schedulam non fuisse mutatam, non fuisse suppositam, sed

illam

illam, eandemq; semper permansisse, prout suo arbitrio disposuerat testatrix, vt tandem omnes percipiant, hominum ingenio, calliditate, fictis testibus, legumque peruersionibus, absit verbo iniuria, (nam falsis conuicijs, lacessitus iusta repulsa veritatem defendo) omnia inuenta, omnia post mortem Zenobiæ excogitata fuisse, vt scriptum burgensaticorum hæredem, vt legatarios, vt ipsasmet Ecclesias, & pia loca contra testatricis voluntatem hæreditate, legatisq; spoliarent; sed litterarum hæc sunt formalia verba, à tergo: *Al molto Illustre, e Reuerendo Padre in Christo Osseruandissimo il P. Ministro della Prouincia di S. Angelo nel Monasterio di S. Maria delle gratie di Sernia.* Intus verò

Molto Illustre, e R. P. in Christo Osseruandissimo. Alcuni giorni sono riceuei la carissima lettera sua piena di quella carità, ch'hà sempre fiorito nel suo petto, non hò prima risposto, per non hauer hauuta commodità, adesso vengo à ringratiarla per la memoria, che V. P. hà tenuto di fauorirmi; che ne le resto obligatissimo, e per risposta di quanto mi auisa circa il venire dico, che sub verbo tuo laxabo rete. *Io farò quanto mi commanda; mi dispiace, che adesso gli tempi sospetti non mi danno luoco di farlo; ma alla rinfrescata con gratia di Nostro Signore verrò senza fallo con Don Antonio mio, fratanto desidero, che V. P. mi fauoresse scoprire la volontà di quella Signora, acciò io possa venire di miglior animo, e fauoriscami donarmi qualche auiso, non sono venuto adesso per li caldi, perche il far camino in questi tempi, non può essere senza euidente pericolo della vita. In tanto la supplico, mi fauorisca col mio Signor Virgilio, che procuri di farmi pagare per tempo la terza d'Agosto, acciò in que-*

cipalis dicto, quàm mille testibus contrarium attestantibus stare debeamus, *Vrsill. ad Afflict. decis. 364. nu. 4 & seq.*

262 Vrget prætereà, quod à simili dixit *Ruin. in cons. 11. num. 7. lib. 3.* asserens negari non posse, scripturam esse manu testatoris conscriptam, quã sua manu fuisse scriptam confitetur testator *arg. tex. in l. cum antiquitas in fin. C. de testam.*

263 Sed quid pluribus, ornatissimi Patres, vestra tempora moror? dicunt Aduersarij, Marchionissam tenerè dilexisse ex sorore nepotes, qui si schedula fuisset immutata, satis temporis habuissent certiorandi testatricem de suppositione, de falsitate, de furtis, quod si tẽpus computare velimus, supra quinque dies, octo etiã menses post schedulæ, & testamenti stipulationem superuixit; satis & domina Zenobia nacta fuisset ocij, aperiendi tabulas, perscrutandi veritatem, instituendi nepotes; sed quia schedulam non fuisse mutatam, immò codicillis confirmatam certò sciebant, & iustum Zenobiæ odium, sibique iam diù debitum agñoscebant, hoc tam longum tenuerunt silentium, & non nisi post testatricis mortem, quæ viua millies testamẽtum, & codicillos confirmasset de commentitia suppositione satis aduersus nos impudenter conqueruntur.

264 Quæ quidem valdè etiam apertè demonstrantur eorundem nepotum patris, & administratoris litteris, quas hic ad verbum transcribere volui, vt cognoscat vnusquisque, quàm graue sit scelus de fide venerabilis Fratris Angeli suspicari quid mali, vt intelligant Iudices, etiam aduersæ partis confessione probari, schedulam non fuisse mutatam, non fuisse suppositam, sed

illam

illam, eandemq; semper permansisse, prout suo arbitrio disposuerat testatrix, vt tandem omnes percipiant, hominum ingenio, calliditate, fictis testibus, legumque peruersionibus, absit verbo iniuria, (nam falsis conuicijs, lacessitus iusta repulsa veritatem defendo) omnia inuenta, omnia post mortem Zenobiæ excogitata fuisse, vt scriptum burgensaticorum hæredem, vt legatarios, vt ipsasmet Ecclesias, & pia loca contra testatricis voluntatem hæreditate, legatisq; spoliarent; sed litterarum hæc sunt formalia verba, à tergo: *Al molto Illustre, e Reuerendo Padre in Christo Osseruandissimo il P. Ministro della Prouincia di S. Angelo nel Monasterio di S. Maria delle gratie di Sernia.* Intus verò

Molto Illustre, e R.P. in Christo Osseruandissimo. Alcuni giorni sono riceuei la carissima lettera sua piena di quella carità, ch'hà sempre fiorito nel suo petto, non hò prima risposto, per non hauer hauuta commodità, adesso vengo à ringratiarla per la memoria, che V. P. hà tenuto di fauorirmi; che ne le resto obligatissimo, e per risposta di quanto mi auisa circa il venire dico, che sub verbo tuo laxabo rete. *Io farò quanto mi commanda; mi dispiace, che adesso gli tempi sospetti non mi danno luoco di farlo; ma alla rinfrescata con gratia di Nostro Signore verrò senza fallo con Don Antonio mio, fratanto desidero, che V.P. mi fauoresse scoprire la volontà di quella Signora, acciò io possa venire di miglior animo, e fauoriscami donarmi qualche auiso, non sono venuto adesso per li caldi, perche il far camino in questi tempi, non può essere senza euidente pericolo della vita. In tanto la supplico, mi fauorisca col mio Signor Virgilio, che procuri di farmi pagare per tempo la terza d'Agosto, acciò in que-*

sta fiera di S. Bartolomeo possa aualermi del denaro, & dichi al Signor Virgilio mi perdoni, s'io non li scriuo, perche questo giouane non può aspettare, & in tanto mi raccommando alle sue sante orationi, pregando N. Signore guardi V. P. felicissima. Di Beneuento li 22. di Luglio 1613. di V. P. molto Illustre, e Reuerenda affettionatissimo Seruitore Don N.

265 Quarum litterarum recitatione iam omnibus, atque in primis Iudicibus hæc omnia probari possunt.

Primò, Fratris Angeli Religio, atque dignitas, quia cum D. N. perillustri titulo decorat, & Patrem in in Christo obseruandissimum appellat.

266 Secundò, mutua inter ipsos amicitia, quia illius carissimas litteras accepisse respondit; nam Carum ipsum verbum est amoris, ex quo amicitiæ nomen est ductum. *Cicerone teste de natur. Deor. 1.*

Tertiò, ipsius Angeli charitatis virtus, quia Don N. eius litteras charitatis plenas fuisse confitetur, quam semper in Fratris Angeli pectore floruisse attestatur.

Quartò, pium cum testatrice in Don Antonium officium; quoniam Fratris Angeli, & Virgilij precibus (quem Don N. suis alijs superioribus litteris, quas per Fratrem Angelum reddi curauit, de hoc, & alijs grauioribus negotijs rogauerat.) domina Zenobia negans alia, hoc vnum concessit, vt eam visendi gratia Carpinonem accederent, quod antea aliorum supplicationibus impetrare non potuerunt; nam affata domina palàm timere cognatum, & iusto odio eū prosequi prædicabat; quòd olim illius insidijs paratum sibi venenum deprehendisse attestabatur, vt germana sibi intestatæ succederet, quando sororis con-

iux maximo ære alieno grauatus, ne in creditorum manus incideret Beneuentana fruebatur immunitate; de quibus attestati sunt Fabij testes Dux primus testis, secundus, decimus, decimus sextus super art. 34. octauus, & decimusquartus super artic. 34. & 37. Vndè meritò ob huiusmodi officium his litteris confitetur Don N. se Fratri Angelo maxima oblgatione esse deuinctum, scribitq; quòd circa eorum aduentum, sub illius verbo laxabit rete.

Quintò, negligentia, siuè potiùs solertia ipsius Don N. qui cùm Virgilius suis litteris nullum dedisset responsum, cùm nullum iuxta illius expectationē dare potuisset, ampliùs venire non curauit æxtiuis temporibus, & vitæ periculis se excusans.

Sextò, ipsorum ex sorore nepotum maximum ingratitudinis vitium; nam si domina Zenobia eos maximo diligebat amore, vt ipsi articularunt, & ex suis tres testes testificati sunt; cur saltem aduenīēte hyeme, cum tunc certò se venturos scripsit eorum pater, infirmam suorum nepotum amantissimam, quæ sub die quarta Octobris ab humanis discessit, visitare
267 paruifecerunt? quinimmò cùm per eos testatrix esset furiosa, & illius curam neglexerint, iure nepotes quacunque materteræ successione priuari debebant, *cit. §. si quis de prædictis el primo in auth. vt cum de appellat. cognoscitur.*

Proferant nunc aduersarij, si quam habeant excusationis causam; nam satis mihi compertum est noluisse venire, quia mutuò eam odio prosequebantur, quam ampliùs videre non curarunt, cùm per alias Fratris Angeli litteras intellexerint, codicillis testatricem confirmasse testamentum, quod ipsi eorum

aduentu mutari posse desperabant.

Septimò, sanus, & integer Zenobiæ testatricis intellectus, quę si fuisset insana, frustrà interim Don N. donec ipse, & filius venirent, desiderasset, quòd Frater Angelus illius dominæ in eos voluntatem perscrutaretur.

Octauo, eiusdem Fratris Angeli probata aduersarijs fides, cum ijsdem à Don N. hoc testatricis perscrutandi voluntatem negotium sit mandatum, & creditum.

Nonò, Don N. humilitas, & in Fratrem Angelum, Virgiliumq; testatrice viuente obseruantia, nam suas subscribens litteras Fratri Angelo deuotissimum seruum se profitetur, & Virgilium suum dominum appellans deprecatur, quòd tertiam Augusti sibi solui procuret, vt in nundinis S. Bartholomei pecuniā paratam habere posset.

Decimò, & vltimo, hoc, de quo agitur, testamentū non fuisse mutatum, non suppositum, sed vnum, idemque à Virgilio scriptum, & à Fratre Angelo subscriptum iuxtà dictantis testatricis voluntatem, & illius verum arbitrium, ipsiusmet partis omnium consciæ confessione probari vnicuique non tantùm potest, sed debet; nam quid aliud litterarum illa verba nobis significare volunt; *(ma alla rinfrescata verrò senza fallo con Don Antonio mio, ma tra tanto desidero, che V.P. mi fauorisse scoprire la volontà di quella Signora, acciò io possa venire di miglior animo, e fauoriscami darmi qualche auiso)* quàm conscios illos fuisse, dominam Zenobiam fuisse testatam, & in aliorum, quàm nepotum beneficium dispofuisse, nam si testata non esset, vel si in eo commodum eorum testata fuisset;

non

non vtique Don N. percipiendi illius voluntatem, ſe deſiderio teneri Fratri Angelo ſcripſiſſet, vt meliori animo cum Don Antonio accedere potuiſſet, nam aliàs Don Antonius, & frater eius Don N. filij vti Zenobiæ proximiores, & legitimi hæredes, vel inteſtatæ teſtatrici ſucceſſiſſent, vel bono, & alacri animo eorum pater veniſſet, ſi teſtatrix pro ſuis ex ſorore nepotibus diſpoſuiſſet.

268 Quòd tamen apertiùs comprobatur alijs Don N. litteris, quas Frater Angelus Beneuento Aeſerniam rediens mihi Virgilio reddidit, ſignificans ore, quod à me Don N. ſuis illis litteris poſtularet, quod & iurè patefaciam, ſi hic prius epiſtolæ verba tranſcripſeſim, quæ vt leggatis humaniſsimi Iudices, et iã atque etiam rogo; nam hìc veritas, & meus agitur honor; cuius epiſtolæ exemplar iam recognitum eſt in actis, & præſentatum in eodem proceſſu magno fol. 148. tenoris ſubſequentis v3. à tergò, *Al Dottore Virgilio Chiacchiaro*, intus verò

Il Padre Frat' Angelo Miniſtro della Prouincia di S. Angelo referirà à V. S. in mio nome alcuni negotij miei, la priego mi voglia fauorire in aiutare il negotio, conforme ſpero nella molta bontà, e corteſia ſua, tanto più eſſendo coſa, che come Chriſtiano la deue abbracciare, per il che mi rendo certo, che non mi farà reſtare defraudato dal molto, ch'io ſpero nella bontà ſua, che oltre all'eſſere opera di carità, mi metterà in eterno obligo con tutta caſa mia, colla quale à V. S. baſciamo le mani, pregando N. Signore la guardi feliciſſima. Di Beneuento li 1613. Affettionatiſſimo ſeruitore Don N. qui poſt ſubſcriptionem addit, *mi ſarebbe di grandiſſimo aiuto per vn mio diſegno d'hauere la terza d'Agoſto pagata ſubbito, che*

ſarà

sarà il tempo del pagamento, però prego V. S. a fauorirmi, acciò l'habbia a tempo, che me ne possa seruire nella Fiera di S. Bartolomeo in questa Città.

269 Supradictæ litteræ licèt sint sine die, & mense, eas tamen ipse accepi à Fratre Angelo sexto Idus Iulij, si benè memoria teneo, & negotia, quæ Don N. nomine mihi minister retulit, hæc fuere, vt dominæ testatrici consulerem, (tenorem enim testamenti acceperat à Fratre Angelo, cùm post testamentum Fratrum Minorum Prouinciæ S. Angeli Minister creatus, vt Archiepiscopo Cardinali Ordinis Protectori obedientiam præstaret, Beneuentum se contulit, vbi Don N. & filij morabantur) vt consulerem inquam dominæ Zenobiæ iure non potuisse Don Antonium suum ex sorore nepotem, & legitimum iu feudalibus successorem adeò grauare, vt pro legatis, & ære alieno persoluendis necessariũ illi esset, Carpinonem, & cętera feudalia bona alienare, quòdq; testatrici persuaderem, vt inter scripos hæredes legata, & hæreditaria onera æqualiter diuideret, vel saltem illi, & filio licentiam à domina Zenobia impetrarem, vt ad eam visitandi gratia valerent accedere; nam eorum aduẽtu, & præsentia aliquid prædictorum per se ipsos à testatrice consequi posse sperabant. Hęc Fratri Angelo credita fuerunt negotia; hæc mihi Minister exposuit; credere debetis Iudices, quia vtriusque nostrum ipsi scribenti probata est fides, quòd si alia mãdauit, dicat verbis me pręsente Don N. & credatis illi, si tamen constanter dixerit.

Sed cùm eorum primum recta conscientia consulere non possem, quoniam in Regno Neapolitanorum opinio occupauit subsellia, posse testatorem per-

sonam

sonam hæredis onerare in feudo, quod grauare non
270 potest, omnium enim ferè ex nostratibus feudistarum consensu firmatum est, feudum concessum pro se, & hæredibus ex legitimo corpore descendentibus esse hæreditarium, illique qualitatem hæredita-
271 riam inseparabilem ita inhęrere, vt feudatarius citra teneatur esse hæres in ipso feudo, iuxta illam Andreæ opinionem, quam firmant in *cap. 1. an agnat. & in cap. 1. de success. feudi, cap. 1. §. & si libellum num. 9. de alienat. feud. pater. & cap. 1. §. quia ergo num. 8. in vltimis verbis de inuestit. de re alien. fact.* & per consequens ratum factum defuncti habere debeat, *l. cum à matre C. de rei uendicat.* ad integrum feudi valorem vsque, si alius, quàm ex liberis, quibus tunc legitima deberetur vltimi morientis vassalli fuerit agnatus; &
272 secundùm hanc Andreæ opinionem pluries à Sacro Consilio fuisse decisum attestatur maximus Iurisconsultus, & recolendæ memoriæ clarissimus *Præses Dominus Vincentius de Franchis suis temporibus iustitiæ patronus egregius, & veritatis propugnator acerrimus decis. 1. & 704.* vbi in specie loquitur de hærede
273 transuersali in feudo hæreditario, quem fuisse decisum testatur, ad instantiam creditorum, & legatariorum non habentium assensum, cogi posse ad vendendum feudum etiam per capturam personæ, etiam si non esset hæres à testatore institutus, & penès eum nihil ex ipsius feudi valore remaneret; quidquid contra alij scripserint; cum sententiæ Sacri Consilij, quæ
274 sub nomine Regię Maiestatis proferuntur, vim habeant generalis legis in Regno, *teste Affl. in dec. 383. nu. 3.* & pro huiusmodi decisione apud nostrates notoria consuetudo, et manifesta obseruantia, *teste Nicolao*

Atonio Gizzarello in sua decisione 28.

275 Et alterum adimplere cum nequissem, quia Zenobia virilis spiritus fœmina suæ agnationi, & familiæ consulere diligenter curabat, eiusque voluntas, (testator Deum, quòd verè loquor) in Fabium perpetua semper erat,& constans.

Tertium, quod potui, impetraui, sed Fratris Angeli pia consilia,& concordes preces intercesserũt; quòd autem ipsi de codicillis sibi Fratris Angeli alijs redditis litteris amplius venire voluerint, quid nos gratis singulari odio insequuntur? quid nos conuicijs afficiunt?& quos viuente testatrice etiam post secundum confectum testamentum nos bonos viros summa humanitate, religione, auctoritate, & fide, seque ipsos nobis deuinctissimos prædicabant,nũc ea mortua pro beneficijs acceptis,& gratiarum actione,subiectores appellant?

Vt hisce fictis mendacijs post testatricis mortem ante iudicantium oculos tenderent rete, quod consultò ea viuente non laxarunt, cui cum etiam defunctæ aduersarij maledicant, satis Iudices pro comperto habere debent, dominam Zenobiam suo arbitrio, & voluntate confecisse testamentum, & codicillos dictasse, ipsosque aduersarios ad illius voluntatem euertendam suas hasce commentitias suppositiones tanquam machinam post illius mortem comparasse; nam si codicilli,& testamentum aliorum consilio cõtra Zenobiæ voluntatem suppositi,& mutati fuissent, quod falsò de Fratre Angelo,& Virgilio suspicantur, cur in mortuam testatricem contumeliam proferrẽt maledicti.

Quæ & si negare voluerint aduersarij,minimè poterunt

runt nam satis eorum iudiciali confessione conuincuntur, qui cum callidissimi replicare Fabij responsionibus se putarent, & cum grauissima quædã verba ex intimo artificio deprompsissent in mei potissimũ Virgilij fictum conuicium, iusto Dei iudicio factum est, vt etiam grauissimis mortuam Marchionissam afficerent maledictis, vt sic sibimet ipsi mentiretur iniquitas.

Sed quæ vestra est humanita integerrimi Iudices, liceat mihi hìc transcribere verba illius famosi libelli, vt omnes percipiant, me falsis cõuicijs lacessitum meæ existimationis causam veritate tueri, qui vt patet ex originali præsentato in processu magno f.422. sic incipit.

276 *Repliche alle risposte inuentate, & imaginarie di Fabio per confirmatione del bilancio verdattero delli beni hereditarÿ della quondam Zenobia Marchesa N.*

Quel che è passato in questo particolare del pretenso testamento della quondam Zenobia N. *non può contrauerters da Fabio, il quale potrà darlo ad intendere ad altro, ma non persuaderlo alli Signori Giudici con diuersi colori apparendo la verità non solo dal processo, ma dalli istessi testimonÿ esaminati ad instantia d'esso Fabio, li quali per volontà diuina, quando mai Fabio se lo pensaua, hanno dichiarato da qual parte siano state le machinationi, & inuentioni supponendo per testamento quello, doue non fù mai voluntà di detta Marchesa, & quanto più hanno cercato di compiacere ad esso Fabio, tanto più sono cascati negli errori ben conosciuti dal Sacro Conseglio, lasciando da parte la loro pessima qualità dedutta nella proposta per tante inquisitioni d'eccessi graui, e questi sono gli testimonÿ allegati da Fabio, il quale vuole*

aualersi della figurata amoreuolezza, & affattione, che li portaua la Marchesa, e si scorda del testamento verdatiero fatto prima, quale fù brugiato, tanto era giouenole al detto Fabio, e con diuersi artificij inuentato l'altro supposto per ingannare la Merchesa, e da questo risulta vero argumento, se la Marchesa amaua Fabio, ò Don Antonio, e fratelli suoi nepoti carnali, accompagnandoci anco per passaggio il buon conseglio del Dottore Virgilio Chiacchiara, il quale dice ben Fabio non hauerci che fare, mentre non è più à tempo d'indrizzare altri trafichi, sperando per ciò, che il Sacro Conseglio prouederà à fenire questo negotio con quella giustitia, e prudenza, che suole in tutte lo cause senza rispetto alcuno.

Quibus sic ironicè in Virgilium dictis, & aduersus Fabium, & cęteros illius testes artificiosè præfatis, vt etiam linguis in mortuam sæuirent Marchionissam, hæc inter alia eod. fol. à terg. addiderunt.

Essendosi caminato con gli stessi affitti fatti dalla quondam Marchesa, la quale è noto a tutti, che violentaua gli vassalli, che per forza pigliassero gli affitti solo per mostrare, che accresceua l'entrate. neque in hoc solum inest maledictum, quod vehementer insigne est, & nouum; sed fol. 423. satis impudenter repeterunt, *che faceua pigliare l'affitto del molino la Marchesa per tre-*
377 *cento tomola di grano colla violenza già detta*; & hic est panegiricus testatrici à sororis filijs dictus. *Hoc epithaphium, quod Zenobia Marchionissa defunctæ pro grati animi monumento dilectissimi posuerunt nepotes*. Proh Deus immortalis, quid non mortalia pectora cogit auri sacra fames? nam si vt minoris tātùm feudales æstimarentur fructus, tirandi vitia, & crimina Marchionissæ mortuæ testatrici falsò adscripserunt,

quid

quid veri pro æffrenata potiundæ totius illius hæreditatis cupiditate in nobilissimos, & probatæ fidei testes in scriptum, burgēsaticorum hæredem verè dilectum, in fidelem testamētarium, in religiosissimum virum pro testatrice subscriptorem dixisse, aut dicere eos potuisse, tunc facilè prudentissimi Iudices intelligere, & eiudicare poteritis.

278 Nam ipse vltra progrediar, si hoc alterum admonuerim, aduersarios ad tabulas primi testamenti confugere, quas testatrice iubente igne interisse scimus omnes, & ridiculum, ad eas, quas habemus, nihil, nisi leue, & puerile dicere, & querere, quas habere non possumus, & cùm habemus testatricis cōfessionem, & Fratris Angeli octaui pro ea subscriptoris Sacerdotis religiosissimi, & integerrimi iusiurandum, & & fidem primi testamenti tabulas desiderare, quas domina Zenobia in ignem palàm à Fabio proijci iussit, quod satis probatur ex actis, & nouem Fabij testes attestantur. Dux primus testis, decimus sextus, & vigesimus secundus super artic. 10. item secundus super artic. 25. tertius, quartus, quintus, septimus, & vndecimus super artic. 26. non quòd primæ illæ tabulæ haud Fabio vtiles essent, non quòd illic testatrix vniuersales hæredes scripsisset nepotes, vt somniarunt aduersarij; sed quia sui testamenti secreta alijs publicari timebat, si tātum tabula lacerari mandasset,

Quæ etsi integræ adhuc in præsentia extarent, eas tamen fuisse corruptas, suppositas, atque nullas, quia non iuxta eorum auiditatem, & ingluuiem conscriptæ, alloquerentur aduersarij; nam illius primi testamenti idem Virgilius scriptor, idem Frater Angelus

ſubſcriptor, idem Iudex, idem Notarius, iſdem ferè omnes fuerunt ſignatores, & teſtes, idem Fabius fuit ſcriptus hæres in burgenſaticis, iddem fuit matri legatum, eadem relicta Virgilio, & maiora, eadem Angelicæ ſorori, ſed Fratri Angeli ſubſcriptoris manu, eadem fuerunt legata feudalibus, nihil relictum ex ſorore teſtatricis filiabus, nihil nepotibus legatum, præter dotes maternas aureorum ſexdecim millium, & Don Antonij in feudalibus inſtitutionem cũ onere ſoluendi legata, & hæreditarijs ſatisfaciendi creditoribus; & tandem ſi primi teſtamenti tabulæ illæ ante Iudicum oculos afferri poſſent, ipſamet domina Zenobia fuiſſet tunc inſana, & furioſa; quod clarè demonſtratur, quia inſanam eo etiam tempore, quo primum confecit teſtamẽtum, fuiſſe teſtatricem articularunt in art. 14. cuius verba ſunt infraſcripta, v3.

279 Item ad magis demonſtrandum, *che detta aſſerta cartula, che chiamano teſtamẽto, mai fù voluntà di detta Signora Zenobia, ne vi poteua eſſere, perche non ſtaua in retti ſenſi, vuol prouare come dal principio in circa del meſe di Gennaro 1613. dalla lauata della ſua teſta, inſino alla morte detta Sig. ſtaua in modo debilitata di teſta, e fuor di ſe, ch'ogni perſona, che la vedeua nell'atti, e nelle parole la teneua, e giudicaua per pazza, e fuor di ceruello, e così veramẽte era tenuta, e reputata da tutti communemente, e generalmente.*

Et ſecundùm contenta in iſto ſupradicto articulo aduerſarij procurauerunt, quòd ſeriberentur propalationes ſuorum vaſſallorum N. Baronis ærarij, N. & N. vt eſt videre ex eorum teuelationibus exiſtentibus in proceſſu Sancti Laurentij, qui quidem vaſſalli publicatis poſtea Fabij probationibus, & illius teſtiũ atteſtationibus factis in communi termino probato-

rio

rio, deposuerunt, in termino primi beneficij ab aduersarijs petiti, quia consultò in communi nihil probare curarunt, attestati sunt, quòd tempore primi testamenti domina Zenobia erat sanæ mentis, & intellectus, iuxta alios aduersariorum articulos octauum, & decimum tertium, in quibus articularunt publicè exauditum fuisse in primo illo testamento, fuisse institutum hæredem Don Antonium, prout re vera in vtroque testamento institutus fuit; sed in feudalibus tantum, & cum oneribus supradictis hęreditarijs.

Hinc quid ista partis inconstantia, atque aduersariorum testium sibi velit contradictio, quiuis facilè cognoscere valet, nam certiores iam facti aduersarij, primi testamenti nullas extare tabulas, quòd flamma testatrice mandante combustæ essent, eiusmodi vsi sunt incostantia, & fictione, vt iudicantium mentes perturbarent, & meum apud Iudices bonum, ac fidele testatrici criminarentur consilium, malè, atque ineptè inferentes; quòd domina Zenobia prudentissima testatrix suum iam diù probatæ fidei, ac integerrimum consultorem de testamentarijs rebus consu-
280 lere non potuisset, cùm hæc consulendi iurisperitũ de modo testandi, vnicuique sit à lege data potestas,
281 *l. codicillis* §. *Lucius Titius ff. de leg.* 2. & testamenta, aliæque vltimæ voluntates non modò ab alijs, quàm à testatore dictari possint, *l. dictantibus C. de testam.*
282 sed etiam dictari, & scribi simul. *l.* 2. *vbi gloss. in verbo dictante*, secundùm communem intellectum *C. de ijs, qui sibi adscrib.* vel quòd Fabius mea in hac re eguisset negotiatione, aut ipsa Fabij opera, vt ipsi efficiunt aduersarij, quibus potissimùm nostra apud dominam Marchionissam semper fuit necessaria inter-

ces-

cessio; quod satis euidẽter apparet ex alijs infrascrip-
283 tis litteris, quas Don N. filiorum legitimus administrator mihi reddi curauit, quę sexto loco recognitæ extant in processu magno tenoris, qui sequitur, v3. à tergò, *al Dottor Virgilio Chiacchiara, che Dio guardi, Isernia*, intus verò.

Quando mandai l'huomo à posta questo mese di Fe-
284 *braro* (iam confecto testamento secundo die trigesima superioris mensis Ianuarij) *mi fauorì V.S. in risposta auisarmi, come subito, che la Signora Marchesa fusse stata con salute, & il Signor Fabio N. tornato in Napoli me hauerebbe fauorito far'opera con detta Signora, e perche per gratia di N. Signore detta Signora sta*
285 *sana*; (ergo nec furiosa, nec mente capta) *e detto Signor Fabio è in Napoli, & aggiungo anco, ch'è maturata l'annata finita à 10. di di questo mese, son forzato di nuouo fastidire V.S. à farmi questo fauore, mettendo in consideratione detta Signora, ch'è vn anno intiero, che non mi paga, e Dio sà il danno, e ruina, che mi cagiona*, (ecce
287 quomodo Marchionissa tenerè amabat nepotes.)

Hò voluto ricorrere da V. S. per questo fauore, sapendo, che la molta cortesia, & autorità, che tiene cõ detta Signora non mi farà mancare d'ottenere cosa tanto giusta, tanto più essendo trattato questo negotio col suo valore, e fauore, col quale spero ottenere non solo questo; ma l'essere pagato per l'auenire terza per terza, conforme V.S. con la sua m'accenna, il che stimarei per vna delle maggiori gratie, e ricchezze, che potessi riceuere in questa vita, e così ne supplico V.S. quanto posso,

287 Igitur si tantæ me apud dominam testatricem fuisse auctoritatis confitetur, vt & ipse mea opera, & intercessione indigeret, cur mea nũc abutitur humanitate,

nitate, atque Fabij negotiatione pro referenda gratia subiectorem me appellare non erubescit?

M'han detto, che detta Signora nella sua razza tiene certi muli da vendere, e perche io desidero comprarne almeno quattro, prego V.S. mi facci fauore, se conosce, che siano al proposito, cioè grandetti, e che già siano atti alla fatica, me li facci hauere con ritenersi il prezzo, purche nõ sia più, ch'alla ragione di trenta docati l'vno, che tutti quattro faccino la summa di cento venti docati, desidero si bene, che siano, ò tutti quattro mascoli, ò tutte femine, ò vero duo mascoli, e due femine, & ogni paro d'equal pelo, e grandezza, e sopra tutto di vita, e grandezza non meno di quelle, che mandò detta Signora in Napoli à disciplinare per la sua carrozza, e più grandi si, ma non più piccioli, e che di età siano tali, che possa subbito metterli alla fatica, che non siano tanto polletri, che fusse bisogno aspettare qualche mese per hauerne il seruitio, ancorche li vogli polletri, di salute, e bontà poi sò, che non me li farebbe dare, se non fussero buoni.

Ex huius epistolæ verbis præcipuè demonstratur,
288 quo cùm mihi aliqua intercesserit negotiatio, an cum Fabio, siuè potiùs cum Don N. & quamuis mulorum non fuerit perfecta venditio, cum tot illius cautionibus, pactis, & petitis conditionibus satisfacere non potuerim, attamen modis omnibus curaui, vt eidem Don N. manu Fabij à domina Zenobia statim re ipsa integri pro annuis tertijs quadringenti aurei soluerentur.

Conosco, ch'il mio ardire è souerchio infastidirla tanto, ma sò, che la sua cortesia è tanta, che mi dona tutta
289 *questa licentia*, meam nimiam fatetur in eum humanitatem, *pregandola, che voglia trouare occasione, in*

che

che io possa seruirla, acciò conosca, che à V. S. è caro il fa-
290 *uorirmi,* & inuicem officia pollicetur, *& in tanto le bacio le mani, pregando Nostro Signore guardi V. S. felicissima. di Beneuento li 22. di Aprile 1613. Affettionatissimo seruitore Don N.* & post subscriptionem addidit. *M'hanno detto, che la Signora Marchesa stà per gratia di Dio del tutto sana., mà quando ancora durasse l'impedimento della mano, che non potesse firmare, il che*
291 *Dio non voglia,(*manus ergò laborabat paralesi, sed non caput*) potrà fauorirmi far la polisa per mano di Notare per atto publico, come V. S. sà meglio di me, & in quest V. S. m'hauerà da fauorire in superare qualsiuoglia difficultà, facendo consignare la polisa al latore di questa,*
292 *che sarà ben data,* veruntamen accepta pecunia, quę in me post mortem testatricis officia contulerit, inintelligite queso, oblocuti sũt, me Doctorem ex municipio Pescularum, iuris feudalis ignarum, transcripsisse schedulam testamenti Marchionissæ in cubiculo Fabij ab eo exemplari, quod semper secum pertulisse Fabium articularunt art. 23. quo nihil insultiùs, nihil inuerisimiliùs dici potest; nam si schedulam mutare voluissem, quod à me semper absuit, sciuissem saltem alibi eam secretò transcribere, quàm in cubiculo Fabij; quod omnes domestici, & Marchionissæ familiares frequentabant; cum nemo sit tàm stupidus, qui volens falsum fabricare, omni studio, atque ingenio
293 non curet omnes euitare suspitiones, qua argumẽtandi ratione pro quibusdam codicillis vsus est *De-*
294 *cianus in cons.* 81. *num.* 44. *vol.* 5. quinimmò falsitatis suspitio loci tollitur celebritate, *Menoch. cit. cons.* 221. *num.* 4. *vol.* 3. eo maximè, quòd in me facta perquisitione ipsomet Regio Consiliario Don N, aduersario-

rum

rum germano tunc causarum criminalium Iudice, Magnę Curiæ Vicariæ, nihil vnquam me sceleris admisisse compertum est.

295 Quamobrem si ingratus est *(vt inquit Cicero)* qui beneficium accepisse se negat, quod accepit, ingratus, qui dissimulat, rursum ingratus, qui non reddit, & omnium ingratissimus, qui oblitus est; in subblimiori ingratitudinis gradu sunt collocandi, qui plurimorum beneficiorum obliti, iniustis, ac dolosis linguis suos sunt beceficos persecuti.

296 Attamen cùm hæc nostræ controuersiæ causa in ea incidisset formidolosa tẽpora, quibus nouissimus compilator *in d.decis.95.num.*18. attestatur, Sacrum Consilium fuisse perterritum quodam casu relato à *Burgos de Pace in l.3.Tauri part.2. conclus. 4.fol.331.*

297 *num.* 1166. *vers. ex superioribus*, non fuit aliter, vt ille scribit, per apices iuris decisa; sed attenta qualitate litigantium compromissa in iddem Sacrum Consilium vti in amicabiles compositores, cum expressa facultate vni auferendi, & alteri tradendi, prout pluries dicit in similibus practicatum esse, *teste Grammatico in decis.9.* & si nuper ex nouissimis ordinationibus huiusmodi compromissa affirmet fuisse prohibita, *vt ead.decis. num.*19. & quidem iure optimo, nam passim *Grammatici decisione*, & talibus compromissis abutebantur.

298 Sed queso, Patres conscripti, quo pacto Sacrum Consilium, in quo graues, ac magnanimi resident Senatores, potentissimique, ac Inuictissimi Regis Sacra, & sublimis præcipuè resplendet Maestas, tàm tenui exemplo à Burgos relato de concubina cuiusdã militis testatoris, & hominum priuatorum de illius

che io possa seruirla, acciò conosca, che à V. S. è caro il fa-
290 *uorirmi,* & inuicem officia pollicetur, *& in tanto le bacio le mani, pregando Nostro Signore guardi V. S. felicissima. di Beneuento li 22. di Aprile 1613. Affettionatissimo seruitore Don N.* & post subscriptionem addidit. *M'hanno detto, che la Signora Marchesa stà per gratia di Dio del tutto sana., mà quando ancora durasse l'impedimento della mano, che non potesse firmare, il che*
291 *Dio non voglia,* (manus ergò laborabat paralesi, sed non caput) *potrà fauorirmi far la polisa per mano di Notare per atto publico, come V. S. sà meglio di me, & in quest V. S. m'hauerà da fauorire in superare qualsiuoglia difficultà, facendo consignare la polisa al latore di questa,*
292 *che sarà ben data,* veruntamen accepta pecunia, quę in me post mortem testatricis officia contulerit, inintelligite queso, oblocuti sũt, me Doctorem ex municipio Pescularum, iuris feudalis ignarum, transcripsisse schedulam testamenti Marchionissæ in cubiculo Fabij ab eo exemplari, quod semper secum pertulisse Fabium articularunt art. 23. quo nihil insultiùs, nihil inuerisimiliùs dici potest; nam si schedulam mutare voluissem, quod à me semper absuit, sciuissem saltem alibi eam secretò transcribere, quàm in cubiculo Fabij; quod omnes domestici, & Marchionissæ familiares frequentabant; cum nemo sit tàm stupidus, qui volens falsum fabricare, omni studio, atque ingenio
293 non curet omnes euitare suspitiones, qua argumẽtandi ratione pro quibusdam codicillis vsus est *De-*
294 *cianus in cons.* 81. *num.* 44. *vol.* 5. quinimmò falsitatis suspitio loci tollitur celebritate, *Menoch. cit. cons.* 221. *num.* 4. *vol.* 3. eo maximè, quòd in me facta perquisitione ipsomet Regio Consiliario Don N, aduersario-

rum

rum germano tunc causarum criminalium Iudice, Magnę Curiæ Vicariæ, nihil vnquam me sceleris admisisse compertum est.

295 Quamobrem si ingratus est (*vt inquit Cicero*) qui beneficium accepisse se negat, quod accepit, ingratus, qui dissimulat, rursum ingratus, qui non reddit, & omnium ingratissimus, qui oblitus est; in sublimiori ingratitudinis gradu sunt collocandi, qui plurimorum beneficiorum obliti, iniustis, ac dolosis linguis suos sunt beceficos persecuti.

296 Attamen cùm hæc nostræ controuersiæ causa in ea incidisset formidolosa tēpora, quibus nouissimus compilator *in d.decis.95.num.*18. attestatur, Sacrum Consilium fuisse perterritum quodam casu relato à *Burgos de Pace in l.3.Tauri part.2. conclus. 4.fol.331.*

297 *num.* 1166. *vers. ex superioribus*, non fuit aliter, vt ille scribit, per apices iuris decisa; sed attenta qualitate litigantium compromissa in iddem Sacrum Consilium vti in amicabiles compositores, cum expressa facultate vni auferendi, & alteri tradendi, prout pluries dicit in similibus practicatum esse, *teste Grammatico in decis.9.* & si nuper ex nouissimis ordinationibus huiusmodi compromissa affirmet fuisse prohibita, *vt ead.decis. num.*19. & quidem iure optimo, nam passim *Grammatici decisione*, & talibus compromissis abutebantur.

298 Sed queso, Patres conscripti, quo pacto Sacrum Consilium, in quo graues, ac magnanimi resident Senatores, potentissimique, ac Inuictissimi Regis Sacra, & sublimis præcipuè resplendet Maestas, tàm tenui exemplo à Burgos relato de concubina cuiusdā militis testatoris, & hominum priuatorum de illius

testamento transactione, aut terreri, aut moueri ratione, qua potuit, vt in causa tàm clara, coactis hæredibus Marchionissæ ad sic compromittendum, vt paulò superiùs dixi, burgensaticorum hęrede Fabio semper reluctante, maxima cum legatariorum iactura, atque in primis Angelicæ meæ sororis, qui compromisso non comprębendebantur, supradicti Regij Consiliarij nepotem ditaret ex fratre?

299 Et mirum quidem est, quòd cum legibus, non exemplis sit iudicandum; neque si cognitionales, (vt Imperator sanciuit) sint amplissimæ præfecturæ, vel alicuius Maximi Magistratus prolatæ sententiæ, omnesque Iudices veritatem, ac vestigia legum, & iustitiæ sequi debeant, *l. nemo C. de sent.* simplex supradicti Burgos, qui cuiusdam strenui militis patronus alterius militis testamentum impugnabat, Sacrum Cõsiliũ terruerit auctoritas; cum satis mihi ex illius decisione verbis probetur (attenta qualitate litigantiũ) quòd non pauor, sed fauor fuerit compromissi illius causa finalis.

300 Veruntamen væ illis, qui hominibus placẽt, quoniam Deus dissipabit ossa eorum *Psalm. 52.* quos post Diuum Hieronimymum in præfatione ad librum Esther, Andreas nostræ patrię ornamentum, & splendor, iuris feudalis luminare maius iustitiæ, & veritatis semper amator eisdẽ Psalmistæ insecutus ast verbis *in cap. vnico §. fin. num. 25. de cap. qui cur. vend.* vbi cunctos hortatur ad obediendum Deo, & veritati, quia Deus, inquit, veritas est, *Ioan. cap. 14. & Paulus Apostolus scribens ad Galatas cap. 1.* protestatur dicẽs, *si adhuc placerem hominibus seruus Christi non essem*, hisque diuinis monitis ibidem *nu. 24. in fine,* deterre-

re satagit fiscales Regni, qui adulando, vel timendo, id Principibus fieri posse colorant, quod iure fieri nõ debet.

301 Atque vtinam leuissimo Burgos exemplo tàm iusta sororis causa fuisset trãsactione composita, nam manibus vacuis non remansisset Angelica, vt eorum vtar verbis, qui in *d. decis. circa finem*, in illo gloriantur arbitramento, quòd de legatis extra causam piam, nulla fuerit habita ratio, à quibus in dicta Angelicæ causa, quæ extra compromissum agebatur cum scripto burgensaticorum hærede, qui codicillos, & testa-
302 mentum agnouerat, hæc sententia dicta est (*Absoluatur Fabius ab impetitis Angelicæ*) & sic legataria de testatrice benemerita quinque verbis, quinque millium aureorum legato, vt alijs superuestirentur, est spoliata.

303 Sed videamus amplissimi Patres, quid casus relatus à Burgos cum nostro similitudinis habeat? exẽplum enim, vt docet *Cicero rethor. lib. 4. de exornat. sentent.* eisdem sumitur de causis, quibus similitudo, & argumentum à simili non deducitur, neque concludit, quando etiam parua datur dissimilitudo. *Euerard. in locis argument. legalibus loco à simili*, post alios, quos ibidem recenset, & sequitur, *vers. quarto non procedit*; atqui inter speciem nostram, & relatã à Burgos quamplures, hæque maximę dissimilitudines conspiciuntur.

304 Inprimis scriptura illius militis testamenti, quam ille in eius arca reclusam, clausamque habebat tempore stipulationis fuit testatori oblata à muliere illius famula, & concubina, quæ, vt scribit *Hug. ad libell. ad soc. volent. nub.* diligit, vt capiat, decipit, vt rapiat,

piat,& amat,quod habes,non quod es, *& Tull.2.rethoric.* testatur, muliebrium vitiorum omnium fundamentum esse auaritiam.

Marchionissæ verò schedula testamenti fuit eidē eo tempore stipulationis reddita à Fratre Angelo, penès quem testatrice annuente asseruabatur, viro integerrimo Guardiano S. Mariæ Gratiarum Ordinis S. Francisci Minoris Obseruantiæ Sacerdote, & Confessario testatricis, de quo quàm satis iura confidant, iam pluribus diximus supra.

305 Item in ea scriptura ipsius famulæ,& illius militis illegitimi filij in Baronijs,plerisque in oppidis,& redditibus hæredes apparebant instituti, & sic de maximo concubinæ,& suorum filiorum lucro, & interesse agebatur, at in schedula Marchionissæ nepos ex sorore Don Antonius in feudalibus, & consanguineus ex familia Fabius fuit institutus hæres in burgensaticis nullo nec minimo Fratri Angelo legato relicto.

306 Deinde testamentum militis erat scriptum ab illius famulæ consanguineo, cui nec testator,nec alius pro eo se subscripserat, & ita à solo ipso scriptore facilius rescribi poterat.

Illud verò Marchionissæ non vtique, quia in eo plures adsunt Fr. Angeli pro testatrice subscriptiones & testamētarius sine subscriptoris crimine schedulā

307 mutare nō potuisset testamenti, quod quidē à me conscriptū, dictus nouissimus decisionū cōpilator manu cuiusdā Virgilij Chiacchiari scriptū esse testatur *ead. sua decis.nu.* 1.ac si me non nouisset, ac si meis ipse ex iuris allegationibus, quas post arbitramentum mea manu tradideram suę dictæ decisionis eam particulam,& rationes non compilasset *num.* 15. *vers. primo,*

secun-

secundo, tertio, & quarto numeri sequentis, quas ego pro Fratris Angeli indubiæ fidei defensione cõscripseram,& si penitus ignorasset,illum me Virgilium esse integerrimum Marchionissæ testamentarium, & satis de testatrice benemeritum,quæ me defensore suam Sancti Marci montaneam septimo idus Nouẽbris millesimo sexcentesimo quinto ingẽti cum gaudio recepit,quam superioribus annis ipso tunc illius causam agente magna cum tristitia amiserat.

308 Nam cum eo patrocinante sub die vigesima mẽsis Maij anno tertio supra millesimum sexcentesimũ per Sacrum Consilium super faciem loci lata fuisset sententia contra Marchionissam,& deinde illius causa reclamationis commissa Regijs duarum Aularum Consiliarijs, tandem referente Carpinoni Domino Cæsare Freccia Regio Consiliario de hac causa ad cæteros Regios Consiliarios suos collegas doctissimos, & integerrimos viros DD. Don Ioannem Sances de Luna,Scipionem de Curte, Iacobum de Frãchis, Ioannem Ruiz de Valdeuesò, Ioannem Baptistam de Leonardis,Franciscum Valcarcer,& Carolũ Tironem,quorum omnium animæ per misericordiam Dei requiescant in pace(sic breui Iudices diem suum clauserunt extremum) pridie quam ad montaneam se contulissent, & coram Sacro Consilio tunc pro Marchionissa adessent causæ illius patroni Aduocati Neapolitani primarij, cumque eos, & aduersæ partis Aduocatus Don Ioannes Sances S. Consilij Decanus interrogasset, an aliqua in processu adesset scriptura de finibus, atque ab Aduocatis vtriusque partis responsum fuisset, extare, mecum tunc ipse, qui procul aderam cogitaui, causam decidendam esse scrip-

tura illa, quæ communi partium consensu probata fuerat.

Quamobrem incredibili ardebam cupiditate eam legendi, quam cum paulò post efflagitassem ab Aduocatis Marchionissæ, & à Procuratore illius, qui tūc eorum animos Virgilij Georgicorum lectione leuabat, mihique respondissent, scripturam esse in processu, & se illam præ manibus non habere, ad tertiam vsque noctis horam oportuit me laborare, vt ex processu scripturæ mihi exemplum describeretur, quo demum accepto ab actorum causæ Magistro reliquā noctem in perscrutanda vera illius intelligentia sæpè sępiùs ab initio ad finem repetita spripturæ lectione peruigilaui.

Erat enim hæc scriptura (quam olim Neapoli prę-sentauerat in processu Procurator Vniuersitatis Frisoloni die quinta Iunij 1584.) copia publici instrumenti laudi cuiusdam de finibus montaneæ lati die quarto mensis Aprilis 1451. regnante Serenissimo Alfonso Rege Aragonum ab Antonio Fronnino Iurisconsulto Aesernino inter Reuerendissimum Antonium Carrafam Abbatem Monasterij Casinensis vtilis tunc domini feudi Sancti Marci, & Vniuersitati Frisoloni, ac Iacobum de Montagano illius Baronem.

Atque manè cum in montem ascendissent omnes Regij Consiliarij in singulorum manibus siingula supradicti laudi erant exempla, quinimmò Magister actorum, eiusque Scriba, nec non Aduocati, & Doctores Frisoloni, ac etiam Medicus illius Vniuersitatis, quisque suam copiam tenebat manu, eaque dumtaxat Marchionissæ causę carebant patroni; quamob-

tem

rem tunc mihi carius meum esse cæpit exemplum, & nocturni labores dulciores, quòd mea de scriptura opinio, vt Marchionissæ retuleram, non me falleret.

Cæterum huiusmodi laudum cùm antiquius, tùm obscurius Sacro Consilio visum est, adeò vt illius Decanus super faciem loci iterum omnes interrogaret, an quisquam adesset, qui sensum illius scripturæ explanasset; nullius tunc fuit responsum, omnes conticuere; nam aduersarij priori sententia Sacri Consilij iam obtinebant montaneam, & nè eos pœniteret aliquando fuisse locutos, tacebant, Marchionissæ verò defensores; & si ipsi pro recuperanda montanea aduenissent, de scripturę tamen sensu, quam non curarunt habere, cum rectè loqui non possent, etiam ipsi silebant.

309 At tunc ego veritus, ac nostrorum silētio saltem Sacri Consilij conformi sententia iuxta morem, & Regiam Regni quintam Pragmaticam sanctionem de offic. Sacr. Regij Consilij, nostræ causæ perpetuum imponeretur silētium, summisè ab oratoribus Marchionissæ petij facultatem loquendi, quam cum mihi nutu fecissent, ipse, qui nunquam ante illius causam egeram, de prę scriptis montaneæ finibus apud Sacrū Consilium disserui, & verum illius laudi scripturæ præclarissimi mei conciuis sensum aperui.

Veruntamen cùm mihi obijcerent aduersarij, meā declationem sibi probari non posse, quòd signa crucum, quarum laudum meminerat, negarent adesse, quia serpens hædera eo antiquissimo centum quinquaginta quatuor annorum tempore magna saxa versus Orientem, in quibus testabatur scriptura, fuisse signa Crucum incisa, ita suis brachijs fuerant am-

ple-

plexata, vt ne dum signa, sed nec ipsa saxorum moles conspici poterat, tunc peruiridi, & vndique errante hedera meo succisa consilio, magna cum Iudicum delectatione, & nostrorum lætitia (qui iniquo non cruciabantur liuore) cruces in sacris apparuerunt finales, & veritate iam patefacta meus sensus supradictis Regijs consiliarijs probatus est omnibus, qui tūc honorem habere cæperunt, ac deinde hortantes, vt ad casus agendas me conferrem Neapolim, suam sūt mihi polliciti operam, & religiosas aures, & quamuis hæc mihi honestior hinc discedendi causa fuisset, quā si pedagogus effectus, vt quidam alius illùc à patria profectus essem, nolui tamen Parthenopem petere, cum magis Deo inseruire decreueram Ecclesiasticæ militiæ adscriptus, quàm in celeberrimo foro, vbi fortuna plurimum præualet cum Aduocatis militare.

Quamobrem, vt ad montaneam reddeam, in eo territorio, quod circa lacum existit, & à lacu per directum vsque ad cacumen montis per medium, vbi est aliud signum Crucis in saxo grosso versus partem orientalem, & per directum *come acqua pende* versus Sanctum Marcum, quæ sunt verba laudi noui termini, iuxta eiusdem laudi antiquissimos fines, fuerunt appositi.

Sed cum ipse timerem, ne fortè deinceps pes aliā regionem fines Iudices dirigere vellent, supplex cōpilatorem admonui, vt lineam, & confines laudi defendere vellet, qui meam hanc fastidiens ad monitionem, ac si conuicijs à me fuisset affectus, turbidè mihi respondit inquiens, iam nunc tu me primùm legere vis docere? cuius ego iunior responsionem egrè ferens, iam tu, dixi, vis causa cadere, vt aliàs cecidisti,

tunc

tunc ille commotus obmutuit, turbatusque parum post à montane discedens profectus est cum Procuratore ad Ioannem Baptistam de Ebulo, quem honoris causa nomino nobilissimum Aequitem, qui illis diebus in Ciuitanoua suo Oppido morabatur, quod à dicta montanea paucis milliaribus distat.

Quapropter postridie illius diei satis mihi, & altero Marchionissæ Aduocato humanissimo viro de cæteris laudi finibus est disceptatum, atque illis in primis, qui à Frõnino erant præscripti à dicto saxo grosso, vt ille inquit cruciato versus Orientem per directum, *come acqua pende* vsque ad locum, qui dicitur *Pesco curuaro*, & inter alia, cùm Consiliarius Tironus pro Frisoloni Vniuersitate (quam serò pœnituerat presentasse in actis laudi supradicti scripturam) illud mihi obijceret, quòd si à dicto saxo magno duceretur linea per directum, magnum sequeretur absurdum; quia fines montaneæ Sancti Marci nimis protraherentur ad Terram vsque Frisoloni; eique respondissem consultò Fronninum in ea verba respondisse *come acqua pende* ad locum vsque, qui dicitur *Pesco Cernaro*, eisque satis clarè aperuisse, lineam dirigi debere non simpliciter per directum, sed per directum, *come acqua penne*, & sic ad rubeos lapillos vsque in actis deductos, qui illius regionis naturales sunt fines, & non vltra mitti, quàm vsque ad terminum, ad quem in scriptura demonstratum, qui vulgò nominatur *Pesco Coruaro*, qua mea responsione ita tota laudi scriptura est declarata, vt alia amplius non indigeret explanatione, cui tunc Carolus, & cęteri Consiliarij acquieuere.

Atqui obfuit postea, quod prodesse debuerat, &

accidit,quod verebar, nam agnoſcentes meam Iudices veram laudi intelligentiam,ſupradictos laudi terminos,qui omnibus alijs erant clariores per aliam regionem direxerunt, & relictis finibus naturalibus affixerunt artificiales, mittentes lineam à dicto ſaxo magno Cruce magna ſignato ſimpliciter, prout vadit directè ad Peſchum Coruarium, & ſic à montanea Sancti Marci huius lineæ pendentiam, à cuius latere pluuiales aquæ deſcendũt, aduerſæ partis mõtaneæ applicauerũt, ita priorem ſententiam meo patrocinio reformantes Carpinoni die ſeptimo menſis Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo quinto, de quibus omnibus cuncta Prouincia eſt mihi teſtis.

Sed quorſum hæc tàm multa de monte? quia profectò videtis, humaniſſimi Iudices, me de teſtatrice fuiſſe benemeritum, & huius montis defendẽdi cauſa impacatum compilatoris odium in me cõcitatum fuiſſe,atque inuidiam, qui ſeptuaginta ſeptem annos iam natus, & in ſella conſedens altiori propter amarius verbum iam diù à ſæculari iuuene in eum prolatum tranſactis viginti ſeptem poſt annis plura irriſionis plena aduerſus me iam ſenem, & Sacerdotem licet indignum in ſua d.deciſ. & præcipuè, quæ in calce illius leguntur: Et ſic Virgilius Chiacchiarus, & eius ſoror remanſerunt manibus vacuis à legatis,quę ipſemet ſibi, & ſorori adſcripſerat, iniquè interferere non erubuit, quam quidem deciſionem, & ſi ille in lucem dediſſet ſuperiori anno trigeſimo tertio, attamen ipſe cum anno vigeſimo ſupra milleſimum ſexcenteſimum Reuerendiſſimi Domini Epiſcopi Iſernienſis Marci Antonij Genuenſis clariſſimi Iuriſcon-

sulti mei affinis essem Vicarius, & Locumtenēs Generalis, & ab eadem decima octaua die mensis Aprilis Sabbato Sancto ad sacrum Presbiteratus Ordinē fuissem promotus, post aliquot menses elapsos sponte officio me abdicaui, & iuris ciuilis studium intermisi, vt sacra, quorum primum Dei gratia postridie feci Dominica Resurrectionis Domini Nostri Iesu Christi, quotidie magis deuotè facere possem, prout humana fragilitas pateretur.

Quapropter oculi mei decisionem illam non vidissent, nisi quidam alterius pacis inimicus homo seminasset zizania, & in vna ex aromatarijs officinis, quæ domus detractionis vocatur, cùm reliquæ nobilium sint Sedilia Ciuitatis, in mei contemptionem memoriter recitasset recensita verba decisionis, quā cum neque inuenire, neque legere apud aliquē Prouinciæ Doctorem potuissem, vt verè cognoscerem, vtrum prætor, an præco mentiretur, meamq; strenuè tuerer existimationem, & conueniēter maledictis responderem; non enim generosus animus contumeliā pati potest, vt scribit *Seneca de sentent. orat.* satis plus iusto pretio librum decisionum emere sum coactus, & sic inuitum ad intermissa legum vetera studia retulit me lingua illius nimis secundùm consuetudinem mordax, atque effrenis, quod & dolens scribo, dum ex horrido illius dumeto meis manibus configitur spina. O virtus, ò tempora, ò mores?

Sed iam hora est reuertendi ad dissimilitudines, vnde digressi sumus, quarum tres supra enumerauimus inter casum nostrum, & relatum à Burgos, cuius miles præter enumeratas in confessione, & publicatione testamenti laborabat in extremis; Marchionis-

sa verò testatrix nostra post vltimum stipulatum testamentum octo menses superuixit, & quinque dies, quibus satis ocij, & temporis nacti fuissent nepotes certiorandi materteram de suppositione testamenti, si commentitia non fuisset, vt nos ante pluries admonuimus?

310 Rursus miles scripturam illam ad ipsum per famulam apportatam coram tabellione, & testibus suum tunc tantùm testamentũ esse velle enũciauit, at Marchionissa scripturam à Fr. Angelo sibi redditã etiam sua manu Notario tradidit, & palàm coram Iudice, tabellione, & testibus clara voce, vt ante scripsimus, & probauimus ipsamet (non autem ex se Notarius, neque Frater Angelus quemadmodum sub verborum inuolucris decis. compilator firmasse videtur *ead. decis. nũ. 1. circa finem)* ipsamet inquam Marchionissa testatrix declarauit schedulam illam suum esse testamentum eius voluntate manu mei Doctoris Virgilij Chiacchiari sui cõsultoris conscriptum, & à Fratre Angelo Sancti Ioannis in Galdo suo Confessario, & Patre spirituali singulis paginis ob illius dexteræ paralesim, & impedimentum pro ea subscriptum.

311 Et tandem in schedula à Marchionissa Notario, & testibus clausa oblata nè dum à tergo illius fuerũt per Notarium apposita tempus, nomina testium, & rogitus iuxta recensitam cautelam Iulij Clari *in cit. §. testamentum quæst. 4. vers. sed pone circa finem*, nè in posterum de identitate illius scripturæ contingeret dubitari; sed etiam Iudicis, & testium fuerunt additæ subscriptiones, & sigilla; quæ quidem in militis illius

312 schedula non fuerunt seruata, quamobrem cum militis, & Marchionissæ casus sint satis diuersi, & ter-

mini

mini valdè oppositi, & differentes ex specie relata à Burgos ad casum nostrum illatio iure fieri non potuit, neque potest *l. Papinianus exuli ff. de minorib.*

313 Quamobrem qui magis formidasse debuerant peccatum non dimitti, nisi restituatur ablatum *C. peccatum de regul.iur. in sexto*, illi trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

314 Quoniam ipsamet causa nostra erat secundùm ius, & leges decidenda (quod ius, vt Ciceroni visũ est *lib.2.de offic.* semper quæsitum est æquale, neque enim aliter esset ius, & leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus sẽper vna,& eadem voce loquerentur) nec inani eo potuit; fictoque terrore cum expressa illa facultate vni auferendi, & alteri tradendi in amicabiles compromitti compositores, vt deinde leges contra earum institutum diuersis, & varijs linguis iuxta eorum arbitramentum loquerentur, & ius non esset æquale, & attencta qualitate litigantium opulentissima Marchionissæ hæreditas,humilibus exclusis legatarij inter potentes diuideretur hæredes.

315 In ea enim Grammatici noua decisione nusquã cernitur fuisse attenta personarum qualitas litigantium,sed ipsorum nomorum,& territoriorum lis diuturna,& perplexa, ac in vtramque Vniuersitatẽ Gargani, & Litterarum probationes ambiguæ ; nusquam

316 amicabilibus compositionibus,vni auferendi,& alteri tradendi talis expressa concessa potestas, sed tãtùm tacita,quam eis tribuerat auctoritas *gloss. in cit.l. sed & si in seruum*, §. *si quis Iudex ff. de recept. arbitr.* alicui scilicet dandi,quandoque minus, quandoque plus,quàm dari deberet, quod per sententiam non

317 liceret, *cuius gloss. dictum*, *ibidem num.2.* limitans

Bal-

Baldus dicit, esse verum in parua quantitate, non autem in magna, quia, vt ille inquit, non est amicabilis, qui enormiter lædit; sed magis læso est inimicus; quæ limitatio nedum in tacita, sed etiam in expressa facultate vendicat sibi locum, & ideo iuxta sensum
318 Baldi; qui vt dent alteri, vni omnia tollunt, non amicabiles compositores, sed inimici dispoliatores sunt nominandi; quamobrem liceat mihi nouissimas illas ordinationes sanctissimas appellare, quibus Iudici compositori amicabili ea fuit sublata facultas spoliãdi humiles, ditandi potentes, quæ si illæ latæ fuissent formidolosis temporibus, mea nunc soror suo non careret legato, nec ipse pro mea bona tuenda fama laborarem, quam nouissimus auctor in dictæ decis. vltimis recensitis verbis perpetuò denigrare tentauit, Et sic Virgilius &c. ità nos gratis irridens, ac si manibus meis adhæserit macula, quæ si adhæsit, quod absit omninò, seram iuxta illud Iob. cap. 31. & alius comedat; sin minus, quod in verbo Sacerdotis affirmamus, secundùm puritatem manuũm mearum retribuat mihi dominus in illa die iustus Iudex.

Veruntamen, vt hoc, quod ore asseruimus, verum esse, & lege probemus; de tribus nunc mihi quærendum est, primo an in adscribendis mihi, & sorori legatis, aliquid peccauerim, vel potius iure adscripserim, secundò an si culpa intercesserit aliqua, quod negamus expresse, scripto burgensaticorũ, hæredi, & cæteris legatarijs obesse potuerit, tertiò an verè scripserit compilator, me manibus vacuis remansisse à legato, quod ipsemet mihi adscripseram, vel potius largitate testatricis viuentis sim assecutus.

Ad primum, & secundum dico, quòd cùm ad scriben-

bendū Zenobiæ testamentum ipse fuerim adhibitus & in eo mihi legatum tritici existentis in meis horreis, præter liberationem, & quietationem ab administratis, & Angelicæ germanæ adscripserim legatum aureorum quatuor mille, ea addita conditione, vt post mortem sororis in eo etiam legato ipse succederem, videtur posse suspicari, vt compilatori visum

319 est me supradicta legata mihi falsò, & sorori adscripsisse, cùm lex disponat adscribentem sibi in testamento in crimen incidere, quasi falsi ex Senatusconsulto Liboniano *l.3.C.de hi., qui sibi adscrib. in testam. Bart. in l.quidam* §.*nummulariosi num.2.ff.de edend.l.Diuus* §.*scribere, & l.de eo ff. ad leg. Cornel. de fals. & in l. si seruus communis ff.de stipulat.seruor. & l.si consul. de adoption. Alex.in l.1.* §.*inter filium ff.de fals. Bald.in tractat.de tabell. quæst.6. & Mantic. de coniect.vltim. volunt.lib.*10.*tit.*4.*nu.*17.

320 Et ideo quemadmodum instrumentum, quod in vna parte est falsum, totum falsum esse censetur, quādo Notarius dolò, & malitiosè in vno ex substantialibus falsitatem committit, *teste Menoch.de præsumpt. lib.*4.*præsumpt.*21.*num.*3.ita arguendo à simili iddem videtur respondendum de scriptura testamēti, quod tota sit falsa etiam respectu scripti hæredis, & cæterorum legatariorum, cum in ea parte, quæ ad nostram spectat legata, falsum me commisisse dicatur; citatis

321 iuribus, & in specie ob adiectionem fideicommissi in legato sororis, *per tex.in l.impuberem* §.1. *vbi Bart. & in l. Diuus Claudius* §. *fin.* secundùm communem Doctorum responsionem *ff.de fals.* quia fides vnius, & eiusdem capituli debet esse indiuidua.

Quod satis probasse videntur amicabiles compo-

sito-

ſitores, qui nullam habuerun rationem de legatis extra cauſam piam, quæ excedebant ſummam aureorũ decem, & octo millium, & inter hæredes feudalium, & burgenſaticorum diuiſerunt onera hæreditaria, & pia legata contra voluntatem teſtatricis expreſſam, quæ tantùm per hæredem in feudalibus præſtari ſanciuerat; ſed vtrum id ipſi amicabiliter egerint, infraſcriptis contrariorum reſponſionibus demonſtrabimus.

322 Negamus enim in primis ſupradictam conſequẽtiam, & illationem ab inſtrumento falso ad caſum noſtrum, nam propoſitio illa, quòd inſtrumentum in vna parte falſum, totum falſum dicatur, ab eodem *Menoch. declaratur ead. præſumpt.* 21. *num.* 12. vt procedat, quandò vera falſitas fuiſſet commiſſa in vna parte inſtrumenti, non autem quando præſumptiuè,
323 vbi infert in ſpecie, quod ſi quis ſibi, & Titio in teſtamento adſcribet, legatum licet reſpectu ſui præſumatur falſum, tamen non infertur, quòd præſumatur falſum reſpectu Titij, iuxta doctrinam *Bart. in l. filius* §. *ſequens ff. de falſ. & Bart.* ſecuti ſunt alij, quos recẽſet, & ſequitur ibidem *Menoch. num.* 13. *& Ruin. conſ.* 77. *num.* 5. *volum.* 4. aſſignans rationem dicit, quòd & ſi fides vnius, & eiuſdem capituli debeat eſſe indiuidua, quia tamen hoc non procedit à natura, ſed à legis diſpoſitione, ideò lex poteſt ex cauſa inducere diuiſionem eiuſdem capituli, quoad ipſam probationem, & addit, quòd quia Notarius, qui ſibi adſcribit, vel inſtrumentum ad proprium commodum cõficit, ſuſpectus eſt *l. nullum, & l. omnibus C. de teſtibus*, rationabiliter lex ſtatuit, quòd pro inſtrumento illo non probet pro alio, in quo ſuſpitionis ratio ceſſat.

Et

324 Et in casu nostro Senatuscons. Libon. non inficiatur scripturam testamenti, nisi in ea parte, in qua nobis adscribimus, vel ijs, quos in nostra habemus potestate *cit. l. filius in princ. de fals.* vel illis, quorum sub potestate sumus, veluti dominis, & parentibus, aut etiam ijs, qui in eadem sunt potestate, veluti sororibus, fratribus, & conseruis *l. de eo ff. eod.* nam tũc ea, quæ supradictis personis scripta sunt pro non scriptis habentur, sed cætera firma manent *cit. l. filius §. sequens ff. ad leg. Corne. de fals.*

325 Quòdque frater adscribens sorori, quæ sub patris non sit potestate, haud incidat in pœnam quasi falsi, nec in Senatusconsult. Libonian. dicit in proprijs terminis *Hieronym. Magon. in decisionibus Florentinis decis.* 53. *num.* 8. non enim inquit sanguinis necessitudo, aut vinculum cognationis est in causa, vt frater fratri, aut sorori in testamento adscribere non possit, sed patria potestas propter reflussum acquisitionis, quæ reddit ad patrem *cit. l. de eo.* Vnde
326 sublata patria potestate rectè frater adscribit sorori, siuè fratri, filius matri *l. si pater ff. de fals.* patri verò, si filius fuerit emancipatus, siuè Sacerdos, *Bart. in cons. 61. filiusfamilias presbyter num. 2. & seq. lib. 1.* &
327 pater citra pœnam falsi adscribit filio in his, quæ patris acquisitionem effugiunt, ita post alios, quos al-
328 legat, scripsit *Magon. eod. num.* 8. quòdque si matre dictante filia sibi ipsi legatum adscripserit, propter iuris ignorantiam veniam non legatum meretur *cit. l. Diuus Claudius*, vbi idem in filia *ff. ad leg. Corn. de fals.* & hæc satis quoad legatum, quod Angelicæ sui iuris sorori rectè Virgilius frater adscripsit.

Quò verò ad alia, quæ ipsemet sibi adscripserat,

duæ coniunguntur quæstiones, an scilicet sibi adscribens Chiacchiarus verè inciderit in Senatusconsultu, vel si non inciderit, saltem sua habeãtur legata pro non scriptis, & quoad primam attinet quæstionem, respondeo, me mihimet ipsi adscribentem nullo mo-
329 do in pœnam incidisse quasi falsi; quod in primis demonstratur ex pluribus subscriptionibus Fratris Angeli, qui vt ante probauimus, pro domina testa-
339 trice testamentum subscripsit, & si non fuerint specificè, nam sicut subscriptio repetita magis operatur, vt fraudis suspicionem cessare faciat, *teste Riminaldo in conf.* 502. *num.* 17. ita si vnica tantùm esset Fratris Angeli Generalis subscriptio satis sufficeret, vt Virgilius, qui in eo testamento sibi adscripsit, excusaretur à pœna, *l. 2. C. de his, qui sibi adscrib. & cit. l. Diuus §. planè, & seq. ff. de fals.*

Nec refert, quòd citatæ leges loquantur de subscriptione generali facta manu testatoris, quia iddem
331 est respondendum, quando subscriptio fit ab alio pro testatore, nam qui per alium scribit, per se ipsum scribere videtur, *Bald. in l. 1. num. 2. C. de ijs, qui sibi adscrib. in testam. & facit text. in cit. l. Diuus Claudius in in princ. & §. videri ff. de fals. & in cit. l. hac consultissima circ. princ. & in l. cum antiquitas § fin. in princ. C. de testament.*

Secũdò, illud iddem efficacius suadetur, quia domina testatrix tradens schedulam tabellioni, declarauit suum esse testamentum scriptum à Virgilio, & subscriptum à Fratre Angelo eius ordine, & volunta-
332 te, vt pluries antè diximus, & satis amplè probauimus, quę declaratio & si generalis æquiparatur testatoris subscriptioni, & iddem operatur, quòd illius

gene-

333 generalis subscriptio, eodemque modo liberabit adscribentem sibi à pœna quasi falsi, vt patuit *Valasco in suis citatis consult. tom. 2. consult.* 177. *num.* 12. quod optimè mihi probare videtur *tex. in cit. l. 2. in secundo responso C. de his, qui sibi adscrib.* nam si ibi remittitur pœna adscribenti sibi in testamento legatum, aut fideicommissum, si codicillis significauerit testator, se testamentum dictasse; cur non idem, & eò fortius respondeamus in casu nostro, vbi testatrix in ipso testamenti stipulationis actu hoc ipsum declarauit, nulla diuersitatis ratio efficere poterit.

In secundæ verò quæstionis responsione non est multum nobis elaborandum, an legata liberationis, & tritici valeant; nam quidquid dici posset iure legata pro non scriptis haberi, in facto Iudices admonitos esse volo, quòd Domina Marchionissa ab hinc menses quinque, & dimidium post secundi testameti stipulationem, receptis rationibus, quas Carpinoni eidem dominæ mea spontè ipse Virgilius obtuli, me ab administratis etiam per Aquilianam stipulationē liberauit, & triticum, quod reuocabiliter in testamēto legauerat, & ipsemet mihi ea dictante adscripserā, irreuocabiliter inter viuos mihi donauit, vt patet ex publico donationis, & quietationis instrumento in forma probante redacto iam in actis Angelicæ cum Fabio præsentato, quæ etiam ad tertium principale pertinent quæsitum.

Quinimmò legatum Angelicæ, & Virgilij fideicōmissum nedum fuit in specie ab ipsamet testatrice cōfirmatum, sed etiam auctum in ducatis alijs mille, vt ante scripsimus, cum de codicillis plenius ageretur, quos Carpinoni confecit sex post mensibus supra

dies decem, & septem iam elapsis à die stipulationis secundi testamenti, in quo Virgilius sibi, & sorori adscripserat; quibus codicillis specificè declarauit, supradictum legatum, & fideicommissum aureorum quatuor millium per se ipsam fuisse confectum, quod plenè probatur alio codicillorum publico instrumēto omni solemnitate vallato, in supradictis actis ab
334 Angelica præsentato, quo casu nedum adscribens excusatur à pœna, sed etiam legatum, aut fideicōmissum consequitur *cit. l. 2. primo, & secundo respons. C. de his, qui sib. adscrib.* quod codicillis, & si essent imperfecti declarari potest, *Mantic. de coniectur. vlt. volunt. lib. 3. tit. 20. num. 7. post Roman. in cons. 179. num. 7. &* 11. quod quidem legatum, & fideicommissum codicillis manu supradicti Fratris Angeli tunc Ministri Prouinciæ Sancti Angeli conscriptis cōfirmatum, & auctum Marchionissa mandante, non lex, non Senatusconsult. non verba, non mens, neque denique aliquod valere prohibet, etiam si dictantibus fuisset relictum *l. si dictantibus C. de testam.*

Quibus quàm clarissimè ni fallor, legibus, rationibus, & Doctorum auctoritatibus conclusum, & demonstratum est, me mihi, & sorori adscribentem nihil deliquisse, immò ritè, & rectè adscribere potuisse, nullamque culpam in adscribendo interfuisse, neque scripto hæredi, aut cæteris legatarijs, siqua adfuisset, nocere potuisse, meque verè à meis legatis manibus vacuis non remansisse, & si hilari nescia qua fronte nouissimi præcitati scribentes contrarium affirmauerint. Veruntamen Dominus est, qui verum, & iustum faciet iudicium omnibus iniuriam patientibus, & perdet omnes, qui loquuntur mendacium, & ideò

bu-

huiusmodi hominum nos vituperationes non expauescimus, quia beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Sed hic animaduertant quæso Iudices nullam in decisione de codicillis, nec de supradicta donatione
335 mentionem fieri, vel quia illius auctor non vidit, quòd teste *Plutarch.* cęcum est odium, vel potius de industria omisit, quia istis duobus publicis documẽtis splendet veritas testamenti à me conscripti, eiusque veritatis luce nos calumniantium tenebræ diluuntur.

336 Nam volũtas cuiusuis testatoris declaratur tùm ex actis tàm antè, quàm post testamentum. *Mascardus de probat. tom. 2. conclusione* 1422. *nu.* 38. vbi alios congerit, tùm ex verbis eius prolatis etiam in contractu ab ipso testatore celebrato post conditum testamentum, *Ruin. in cons.* 112. *nu.* 11. *& seq. vl.* 4. *Natta in cons.* 474. *num.* 19. *& seq.* quos recenset, & sequitur, *Mant. de coniect. vltim. volunt. lib.* 3. *tit.* 1. *num.* 1. at cum supra pro sorore recensuimus verba codicillorum, nunc pro me ipso transcribam, quę inter alia in contractu donationis legati tritici leguntur, v 3. *e dona come di sopra in segno di gratitudine del molto obligo, che li deuo, hauendo esso Dottor Aigilio abbandonato la clientela, e negotij proprij per attendere a fauorire gli negotij d'essa predetta Signora tanto de liti, come domestici, li quali per molto tempo ha manegiato, e trattato con ogni diligenza, integrità, & affettione.*

Qui quidem codicilli, & inter viuos donatio post testamentum confecti apertissimè declarant voluntatem testatricis in legatis, quæ mihi, & sorori in eius adscripseram testamento, eiusdemque testatricis

difficultas cum sequentibus vers. recensere, Couar. Mantic. Simon de Petra, Anton. Padill. Aluerad. Burgos de Pace, Ant. Fabr. & Marc. Ant. Natt. in locis per ipsum relatis.

342 Non enim nos negamus maiorem, quam firmarunt recensiti Doctores, propositionem, immò eam dicimus communi omnium scribentium calculo esse receptam, quòd eatenus pro institutione hæredis admittatur scriptura in vim testamenti nuncupatiui, quatenus sit indubitata, & non controuertatur, an illa sit ea scriptura, de qua testator in publicatione senserit, vel se retulerit, vel demonstrauerit, aut meminerit, siuè locutus fuerit, vel quam ipso mandante alius scripserit; quę sunt verba citatorum Doctorum, veruntamen minorem non admittimus, quam auctor decisionis firmasse videtur, schedulam testamenti à me conscriptam non esse indubitatam, neque eandemmet ad quam se retulit, & qua desensit in stipulatione testatrix, quod omninò est falsum, merum somnium, & ficta chimera.

Nam ex superioribus scriptis, satis manifestè apparet, probatum est de identitate supradictæ scheulæ, cui stipulationis tempore fuerunt à tergo non solùm per Notarium apposita tempus, nomina testium, & rogitus iuxta pluries relatam cautelam *Iulij Clari in*
343 *cit. §. testamentum quæst. 4. vers. sed pone in fine*; quã commutiter amplexati sunt Doctores pro redenda schedula certa, clara, & indubitata, nè deinceps de
344 illius possit identitate dubitari, & in primis *Card. Mantica vnus ex relatis in decisione, de coniectur. vlt. volunt. lib. 1. tit. 7. num. 7. circa medium*, quem aduersarius noster non integrè legit *Mascard. de probat. to.*

2.concluſ.1358.num.75.verſ.tertius eſt caſus, Cardin.Tuſcus practic.concluſ.iur.tom.8.cit.concluſ.97.n.3. & Alex. Ambroſ.in ſuis deciſionibus fori Eccleſiaſtic. dec.13.num. 25. ſed etiam vltra Clari cautelam, cui non vidimus Doctorem aliquen hucuſque contradicentem, fuerunt etiam ſuperadditæ Iudicis, & teſtium ſubſcriptiones, & ſigilla, vt plenius ante admonuimus, cui quoque adſtipulari videntur, quæ in recenſita concluſione 4.nu.1166.

345 verſ.denique, idemmet dixit Burgos de Pace, cuius hæc ſunt formalia verba, tamen ea, quæ ſupra ſcripſimus, velim intelligas, niſi manifeſto aliquo legitimo conſtiterit modo, teſtamentum papyro aluo cluſum, in quo teſtium, teſtatoriſq; adſunt ſubſcriptiones verum eſſe, & de illo teſtatorem in publicatione fuiſſe locutum, quibus ſatis clarè liquet, ſui illius militis ſcripturam popyro fuiſſe clauſam, nec in eius dorſo appoſuiſſe tabellionem, tempus, rogitum, nec teſtium nomina, & ſubſcriptiones, quibus poſitis legitimus conſequitur modus communiter Doctoribus probatus, manifeſtè demonſtrandi teſtamentũ eſſe verum, & de illo locutum fuiſſe teſtatorem.

346 Et licet Couar.in cap.cum tibi num.5.de teſtam. contendat communem opinionem eſſe, vt non valeat inſtitutio hæredis in huiuſmodi ſchedula implicitè facta, attamen communis, & magis communis eſt contraria opinio, vt valeat, de qua atteſtatur idem Tuſcus in cit. concluſ.97.nu.3. quæ & ſi non modicam in puncto iuris patiatur difficultatem, nihilominus propter auctoritatem Doctorum, qui illam ſequuntur, & ſtante etiam communi obſeruantia, non eſſe ab ea in practica recedendum, reſpondit Iul.Clar.in cit. §. teſtamentum q.36. in fin. quando liquidè conſtat illam cedulam, vel ſcripturam, quæ exhibetur eſſe illam, ad quam teſtator ſe

in nos clarior meridiana luce apparet voluntas etiam ex his, quæ domina Zenobia tempore stipulationis testamenti (in quo iactãt aduersarij, fuisse institutum Don Antonium) palàm coram eiusdem Iudice, Notario, & testibus ferè omnibus enunciauit, eius ordine, & voluntate ab eodem Virgilio fuisse cõscriptum tribus illis exceptis legatis, quæ ipsa à Fratre Angelo octauo pro ea subscriptore scribi mandauerat, quia Virgilius testamentarius sua manu scribere noluerat quemadmodum hæc, & alia attestati sunt Fabij testes super artic. 7. v 3. quartus, quintus, septimus, nonus, decimus sextus, vigesimus secundus, & Frater Angelus Minister Prouinciæ S. Angeli tunc octauus pro testatrice subscriptor decimus nonus testis super eodem artic. 7. vbi reddens rationem, cur Virgilius tria illa legata scribere renuisset, iuratus testificatur in hæc verba, *perche tutti trè andauano in suo beneficio*, & super artic. 10. deponit, dictam dominam Zenobiã dixisse Virgilio, cùm illius mandato secundum scriberet testamentum, *che poiche esso Virgilio non haueua voluto quello, che l'haueua lasciato nel primo testamento, quello lo lasciaua, come con effetto lo lasciò al Signor Fabio nel secondo testamento, che importaua la summa di cinque mila docati.*

337 Quamobrem tantum abest, vt legata, quæ mihi, & sorori in secundo adscripseram testamento augeãt motiuum suppositionis alterius schedulæ, vt ineptè inferunt compilatores *d. decis. num.* 3. vt si qua adesset suspicio (quod indignum est facinus de Sacerdote suspicari) potius omninò tollerent, & diluerent; nam
338 nè dum suspicio; sed quælibet præsumptio, & coniectura per lucem tollitur probationum *l. vlt. C. si min.*

si maior. dixer. l. scriptura in fin. ff. de iur. dot. & ideò coniecturæ Iudicis arbitrio relinquuntur, sed probata veritas Iudici, & partibus de necessitate concludit *Bald. in cons. 364. num. 2. vol. 3.* rectè igitur cedit opinio veritati *cap. veritate 8. distinct.* & veritas omnem contrariam superat præsumptionem *l. illicitos §. veritas ff. de offic. Præsid. l. si maior. C. de legit. hæredib.* sed cũ
339 multa sint verisimilia, quæ non sunt vera, *l. non est verisimile ff. quod met. caus.* & si ea non nunquam sequantur causarum patroni. vt dixit *Cicero de offic. lib. 2.* attamen Iudices semper in causis veritatem, & iustitiam sequi debent *cit. l. nemo C. de sentent.*

340 Hinc dicebat Plato, quòd scientia, quę est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda; in iustitia enim, vt idem inquit *Cicero eodem tit. lib. 1.* virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri appellantur, & ex parabolis *Salomonis cap. 16.* habetur, initium vitæ bonæ iustitiam facere; Quapropter fideles Christicolas non decet inani virtutis nomine gloriari, cum & Diuo Hieronymo teste non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet.

Sed vt eò, vndè egressus est, referat se noster sermo ex his, quæ ante scripsimus omni vana sublata formidine, siuè potius nostrorum callida aduersariorum machinatione, quam lucidissimè apparet, Marchionissæ testatricis elogium in vim impliciti testamenti nuncupatiui, vt supra iure fundauimus, cùm
341 de testamento diffusè egimus substineri; quibus nullo pacto refragari potest pondetatio nouissimi illius compilatoris de doctrina iuris consultorum, quos illi placuit in ea *decis. num. 17. vers. sed remansit*

diffi-

in nos clarior meridiana luce apparet voluntas etiam ex his, quæ domina Zenobia tempore stipulationis testamenti (in quo iactãt aduersarij, fuisse institutum Don Antonium) palàm coram eiusdem Iudice, Notario, & testibus ferè omnibus enunciauit, eius ordine, & voluntate ab eodem Virgilio fuisse cõscriptum tribus illis exceptis legatis, quæ ipsa à Fratre Angelo octauo pro ea subscriptore scribi mandauerat, quia Virgilius testamentarius sua manu scribere noluerat quemadmodum hæc, & alia attestati sunt Fabij testes super artic. 7. v3. quartus, quintus, septimus, nonus, decimus sextus, vigesimus secundus, & Frater Angelus Minister Prouinciæ S. Angeli tunc octauus pro testatrice subscriptor decimus nonus testis super eodem artic. 7. vbi reddens rationem, cur Virgilius tria illa legata scribere renuisset, iuratus testificatur in hæc verba, *perche tutti trè andauano in suo beneficio,* & super artic. 10. deponit, dictam dominam Zenobiã dixisse Virgilio, cùm illius mandato secundum scriberet testamentum, *che poiche esso Virgilio non haueua voluto quello, che l'haueua lasciato nel primo testamento, quello lo lasciaua, come con effetto lo lasciò al Signor Fabio nel secondo testamento, che importaua la summa di cinque mila docati.*

337 Quamobrem tantum abest, vt legata, quæ mihi, & sorori in secundo adscripseram testamento augeãt motiuum suppositionis alterius schedulæ, vt ineptè inferunt compilatores *d. decis. num.* 3. vt siqua adesset suspicio (quod indignum est facinus de Sacerdote suspicari) potius omninò tollerent, & diluerent; nam

338 nè dum suspicio; sed quælibet præsumptio, & coniectura per lucem tollitur probationum *l. vlt. C. si min.*

si maior. dixer. l. scriptura in fin. ff. de iur. dot. & ideò coniecturæ Iudicis arbitrio relinquuntur, sed probata veritas Iudici, & partibus de necessitate concludit *Bald. in cons. 364. num. 2. vol. 3.* rectè igitur cedit opinio veritati *cap. veritate 8. distinct.* & veritas omnem contrariam superat præsumptionem *l. illicitos §. veritas ff. de offic. Præsid. l. si maior. C. de legit. hæredib.* sed cū
339 multa sint verisimilia, quæ non sunt vera, *l. non est verisimile ff. quod met. caus.* & si ea non nunquam sequantur causarum patroni. vt dixit *Cicero de offic. lib. 2.* attamen Iudices semper in causis veritatem, & iustitiam sequi debent *cit. l. nemo C. de sentent.*

340 Hinc dicebat Plato, quòd scientia, quę est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda; in iustitia enim, vt idem inquit *Cicero eodem tit. lib. 1.* virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri appellantur, & ex parabolis *Salomonis cap. 16.* habetur, initium vitæ bonæ iustitiam facere; Quapropter fideles Christicolas non decet inani virtutis nomine gloriari, cum & Diuo Hieronymo teste non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet.

Sed vt eò, vndè egressus est, referat se noster sermo ex his, quæ ante scripsimus omni vana sublata formidine, siuè potius nostrorum callida aduersariorum machinatione, quam lucidissimè apparet, Marchionissæ testatricis elogium in vim impliciti testamenti nuncupatiui, vt supra iure fundauimus, cùm
341 de testamento diffusè egimus substineri; quibus nullo pacto refragari potest ponderatio nouissimi illius compilatoris de doctrina iuris consultorum, quos illi placuit in ea *decis. num. 17. vers. sed remansit*

diffi-

in nos clarior meridiana luce apparet voluntas etiam ex his, quæ domina Zenobia tempore stipulationis testamenti (in quo iactãt aduersarij, fuisse institutum Don Antonium) palàm coram eiusdem Iudice, Notario, & testibus ferè omnibus enunciauit, eius ordine, & voluntate ab eodem Virgilio fuisse cõscriptum tribus illis exceptis legatis, quæ ipsa à Fratre Angelo octauo pro ea subscriptore scribi mandauerat, quia Virgilius testamentarius sua manu scribere noluerat quemadmodum hæc, & alia attestati sunt Fabij testes super artic. 7. v3. quartus, quintus, septimus, nonus, decimus sextus, vigesimus secundus, & Frater Angelus Minister Prouinciæ S. Angeli tunc octauus pro testatrice subscriptor decimus nonus testis super eodem artic. 7. vbi reddens rationem, cur Virgilius tria illa legata scribere renuisset, iuratus testificatur in hæc verba, *perche tutti trè andauano in suo beneficio*, & super artic. 10. deponit, dictam dominam Zenobiã dixisse Virgilio, cùm illius mandato secundum scriberet testamentum, *che poiche esso Virgilio non haueua voluto quello, che l'haueua lasciato nel primo testamento, quello lo lasciaua, come con effetto lo lasciò al Signor Fabio nel secondo testamento, che importaua la summa di cinque mila docati.*

337 Quamobrem tantum abest, vt legata, quæ mihi, & sorori in secundo adscripseram testamento augeãt motiuum suppositionis alterius schedulæ, vt ineptè inferunt compilatores *d. decis. num.* 3. vt si qua adesset suspicio (quod indignum est facinus de Sacerdote suspicari) potius omninò tollerent, & diluerent; nam

338 nè dum suspicio; sed quælibet præsumptio, & coniectura per lucem tollitur probationum *l. vlt. C. si min.*

fe-

si maior. dixer. l. scriptura in fin. ff. de iur. dot. & ideò coniecturæ Iudicis arbitrio relinquuntur, sed probata veritas Iudici, & partibus de necessitate concludit *Bald. in cons. 364. num. 2. vol. 3.* rectè igitur cedit opinio veritati *cap. veritate 8. distinct.* & veritas omnem contrariam superat præsumptionem *l. illicitos §. veritas ff. de offic. Præsid. l. si maior. C. de legit. hæredib.* sed cū
339 multa sint verisimilia, quæ non sunt vera, *l. non est verisimile ff. quod met. caus.* & si ea non nunquam sequantur causarum patroni. vt dixit *Cicero de offic. lib. 2.* attamen Iudices semper in causis veritatem, & iustitiam sequi debent *cit. l. nemo C. de sentent.*
340 Hinc dicebat Plato, quòd scientia, quę est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda; in iustitia enim, vt idem inquit *Cicero eodem tit. lib. 1.* virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri appellantur, & ex parabolis *Salomonis cap. 16.* habetur, initium vitæ bonæ iustitiam facere; Quapropter fideles Christicolas non decet inani virtutis nomine gloriari, cum & Diuo Hieronymo teste non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet.

Sed vt eò, vndè egressus est, referat se noster sermo ex his, quæ ante scripsimus omni vana sublata formidine, siuè potius nostrorum callida aduersariorum machinatione, quam lucidissimè apparet, Marchionissæ testatricis elogium in vim impliciti testamenti nuncupatiui, vt supra iure fundauimus, cùm
341 de testamento diffusè egimus substineri; quibus nullo pacto refragari potest ponderatio nouissimi illius compilatoris de doctrina iuris consultorum, quos illi placuit in ea *decis. num. 17. vers. sed remansit*

diffi-

in nos clarior meridiana luce apparet voluntas etiam ex his, quæ domina Zenobia tempore stipulationis testamenti (in quo iactãt aduersarij, fuisse institutum Don Antonium) palàm coram eiusdem Iudice, Notario, & testibus ferè omnibus enunciauit, eius ordine, & voluntate ab eodem Virgilio fuisse cõscriptum tribus illis exceptis legatis, quæ ipsa à Fratre Angelo octauo pro ea subscriptore scribi mandauerat, quia Virgilius testamentarius sua manu scribere noluerat quemadmodum hæc, & alia attestati sunt Fabij testes super artic. 7. v3. quartus, quintus, septimus, nonus, decimus sextus, vigesimus secundus, & Frater Angelus Minister Prouinciæ S. Angeli tunc octauus pro testatrice subscriptor decimus nonus testis super eodem artic. 7. vbi reddens rationem, cur Virgilius tria illa legata scribere renuisset, iuratus testificatur in hæc verba, *perche tutti trè andauano in suo beneficio*, & super artic. 10. deponit, dictam dominam Zenobiã dixisse Virgilio, cùm illius mandato secundum scriberet testamentum, *che poiche esso Virgilio non haueua voluto quello, che l'haueua lasciato nel primo testamento, quello lo lasciaua, come con effetto lo lasciò al Signor Fabio nel secondo testamento, che importaua la summa di cinque mila docati.*

337 Quamobrem tantum abest, vt legata, quæ mihi, & sorori in secundo adscripseram testamento augeãt motiuum suppositionis alterius schedulæ, vt ineptè inferunt compilatores *d. decis. num.* 3. vt siqua adesset suspicio (quod indignum est facinus de Sacerdote suspicari) potius omninò tollerent, & diluerent; nam
338 nè dum suspicio; sed quælibet præsumptio, & coniectura per lucem tollitur probationum *l. vlt. C. si min.*

fe

si maior. dixer. l. scriptura in fin. ff. de iur. dot. & ideò coniecturæ Iudicis arbitrio relinquuntur, sed probata veritas Iudici, & partibus de necessitate concludit *Bald. in cons. 364. num. 2. vol. 3.* rectè igitur cedit opinio veritati *cap. veritate 8. distinct.* & veritas omnem contrariam superat præsumptionem *l. illicitos §. veritas ff. de offic. Præsid. l. si maior. C. de legit. hæredib.* sed cũ
339 multa sint verisimilia, quæ non sunt vera, *l. non est verisimile ff. quod met. caus.* & si ea non nunquam sequantur causarum patroni. vt dixit *Cicero de offic. lib. 2.* attamen Iudices semper in causis veritatem, & iustitiam sequi debent *cit. l. nemo C. de sentent.*

340 Hinc dicebat Plato, quòd scientia, quę est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda; in iustitia enim, vt idem inquit *Cicero eodem tit. lib. 1.* virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri appellantur, & ex parabolis *Salomonis cap. 16.* habetur, initium vitæ bonæ iustitiam facere; Quapropter fideles Christicolas non decet inani virtutis nomine gloriari, cum & Diuo Hieronymo teste non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet.

Sed vt eò, vndè egressus est, referat se noster sermo ex his, quæ ante scripsimus omni vana sublata formidine, siuè potius nostrorum callida aduersariorum machinatione, quam lucidissimè apparet, Marchionissæ testatricis elogium in vim impliciti testamenti nuncupatiui, vt supra iure fundauimus, cùm
341 de testamento diffusè egimus substineri; quibus nullo pacto refragari potest ponderatio nouissimi illius compilatoris de doctrina iuris consultorum, quos illi placuit in ea *decis. num. 17. vers. sed remansit*

diffi-

difficultas cum sequentibus vers. recensere, Couar. Mantiç. Simon de Petra, Anton. Padill. Aluerad. Burgos de Pace, Ant. Fabr. & Marc. Ant. Natt. in locis per ipsum relatis.

342 Non enim nos negamus maiorem, quam firmarunt recensiti Doctores, propositionem, immò eam dicimus communi omnium scribentium calculo esse receptam, quòd eatenus pro institutione hæredis admittatur scriptura in vim testamenti nuncupatiui, quatenus sit indubitata, & non controuertatur, an illa sit ea scriptura, de qua testator in publicatione senserit, vel se retulerit, vel demonstrauerit, aut meminerit, siuè locutus fuerit, vel quam ipso mandante alius scripserit; quę sunt verba citatorum Doctorum, veruntamen minorem non admittimus, quam auctor decisionis firmasse videtur, schedulam testamenti à me conscriptam non esse indubitatam, neque eandemmet ad quam se retulit, & qua desensit in stipulatione testatrix, quod omninò est falsum, merum somnium, & ficta chimera.

Nam ex superioribus scriptis, satis manifestè apparet, probatum est de identitate supradictæ scheulæ, cui stipulationis tempore fuerunt à tergo non solùm per Notarium apposita tempus, nomina testium, & rogitus iuxta pluries relatam cautelam *Iulij Clari in*
343 *cit. §. testamentum quæst. 4. vers. sed pone in fine;* quā commutiter amplexati sunt Doctores pro redenda schedula certa, clara, & indubitata, nè deinceps de
344 illius possit identitate dubitari, & in primis *Card. Mantica vnus ex relatis in decisione, de coniectur. vlt. volunt. lib. 1. tit. 7. num. 7. circa medium,* quem aduersarius noster non integrè legit *Mascard. de probat. to.*

2.conclus.1358.num.75.vers.tertius est casus, Cardin.Tuscus practic.conclus.iur.tom.8.cit.conclus.97.n.3. & Alex. Ambros.in suis decisionibus fori Ecclesiastic. dec.13.num. 25. sed etiam vltra Clari cautelam, cui non vidimus Doctorem aliquen hucusque contradicentem, fuerunt etiam superadditæ Iudicis, & testium subscriptiones, & sigilla, vt plenius ante admonuimus, cui quoque adstipulari videntur, quæ in recensita *conclusione 4.nu.1166.*

345 *vers.denique, idemmet dixit Burgos de Pace*, cuius hæc sunt formalia verba, *tamen ea, quæ supra scripsimus, velim intelligas, nisi manifesto aliquo legitimo constiterit modo, testamentum papyro aluo clusum, in quo testium, testatorisq; adsunt subscriptiones verum esse, & de illo testatorem in publicatione fuisse locutum*, quibus satis clarè liquet, sui illius militis scripturam popyro fuisse clausam, nec in eius dorso apposuisse tabellionem, tempus, rogitum, nec testium nomina, & subscriptiones, quibus positis legitimus consequitur modus communiter Doctoribus probatus, manifestè demonstrandi testamentũ esse verum, & de illo locutum fuisse testatorem.

346 Et licet *Couar.in cap.cum tibi num.5.de testam.* contendat communem opinionem esse, vt non valeat institutio hæredis in huiusmodi schedula implicitè facta, attamen communis, & magis communis est contraria opinio, vt valeat, de qua attestatur idem *Tuscus in cit. conclus.97.nu.3.* quæ & si non modicam in puncto iuris patiatur difficultatem, nihilominus propter auctoritatem Doctorum, qui illam sequuntur, & stante etiam communi obseruantia, non esse ab ea in practica recedendum, respondit *Iul.Clar.in cit. §. testamentum q.36. in fin.* quando liquidè constat illam cedulam, vel scripturam, quæ exhibetur esse illam, ad quam testator se

retulit, iuxta suam relatam ceutelam *in cit. quæst. 4. vers. sed pone*, ad quam se remittit.

Sed dato citra veri præiudicium, quòd nulla in practica adesset communis obseruantia, nulla supradicta opinio pro hæredis institutione Doctorum fulciretur auctoritate, & Marchionissæ testamentum nec vti implicitum nuncupatiuum substineri posset, & ideo nulla esset institutio, adhuc in vim fideicommissi valere deberet ex supra recensitis clausulis in schedulæ corpo-
347 re adiectis, videlicet, quòd si non valet iure testamenti in scriptis, vel nuncupatiui, valeat iure codicillorum, donationis causa mortis, vel iure cuiusuis alterius vltimæ voluntatis, ita quòd quilibet hæres forsitan ab intestato successurus intelligatur grauatus ad omnia
348 contenta in dicto testamento, quibus supradictis clausulis legitimus scripto hæredi restituere tenetur hæreditatem, & legata persoluere legatarijs, nam clau-
349 sula codicillaris ius habet repetitionis legati à venientibus ab intestato *l. si iure*, vbi plenè *Bald. C. de testam. manum. l. ex testamento C. de codicill. Bart. in l. 1. in 1. q. ff. eod.* quos recenset, & sequitur *doctissimus Præses de Franch. cit. decis. 1. num. 13. qui sequenti num. 14.* firmauit clausulam codicillarem eò maximè operari, quando est opposita in corpore testamenti, & fortiùs censeri grauatos venientes ab intestato per clausulam, quòd valeat testamentum iure cuiuslibet vltimæ voluntatis, ac fortissimè si magis explicitè sint grauati, *Reg. Marchio de Ponte cons. 13. num. 27. volum. 1.* clarissimi enim
350 iuris est, hæredem ab intestato grauari posse, vt sunt *text. aperti in cit. l. si iure, & l. si ex testamento*, & respondit idem clarissimus *Regens de Ponte cit. cons. 13. nu. 28. cons. 42. nu. 11. & 13. & cons. 52. nu. 29.*

Et

351 Et cum legata,& fideicommissa etiam nutu reilnqui possint *l.nutu*,& ibi *Bart.ff.de legat.3. Alex.in cit.l. iubemus C. de testamentis, & Durans de art. testandi titul.3.*
352 *caut.2. si testator num.4.* & nutu codicillos fieri pcsse receptum sit. *Mantic. de coniect.vltim.volunt. lib.6. tit.4.num.1.* quem refert, & sequitur *Bimius cons.234. nu.57. vol.3. Grammat.decis.73. & Reuerendissimus Domi. Io: Aloysius Riccinr Neapolitanus nobilissimus eques aquẽsis Vici Episcopus, & nostra hac tempestate Iurisconsultus eminentissimus in 4.par. collect. 1187.* & si tacens Marchionissa testatrix schedulam tradidisset Notario, nec fuisset locuta,vt falsò id attestatos fuisse aduersariorum testes, nos supra probauimus, legata,& fideicommissa à venientibus ab intestato etiam persolui deberent,
353 quia sic propria manu schedulam Notario tradens omnia in ea contenta approbasse videretur testatrix,ita in specie pulchrè respondit *Valasc. in sua citata consultatione 149.num.9.*

354 Et ex his illud aliud deducitur, quòd cùm legatum Angelicæ non pendeat à iure Fabij scripti hæredis in burgensaticis, licet cum alio iudicio ad solutionem legati condemnari petijsset,erat ipsa citanda, & in omnibus audienda in assertæ nullitatis testamenti iudicio, quod inter ipsos solos hæredes agebatur,vt deinde decretum latum de compromittendo in iddem Sacrum Consilium, & eosdem Regios duarum Aularum Consiliarios vti in amicabiles compositores cum potestate procedendi,& sententiandi de iure,& de facto,vni etiã dandi,& alteri tollendi (quæ illius decreti, & compropromissi sunt formalia verba) sibi legatariæ,& alijs obesse potuisset,argum.eorum,quæ dixit *Castren.in l.si patroni §.vltimo prope finem ff.ad Trebell.*

Præterea eò minus Angelicæ nocere potuit talium amicabilium compositorum arbitramentum, qui iuxtà dominæ Zenobiæ institutiones Don Antonium in feudalibus, & Fabium in burgensaticis pronunciauerunt vniuersales hæredes; sed ex facultate illa sibi propria arrepta auctoritate vni auferendi, & alteri tradendi cōtra testatricis voluntatem scripto burgensaticorum hæredi adiecerunt onus contribuendi in omnibus hæreditarijs oneribus,& laudauerunt inter onera hæreditaria legata quædam tantùm pia comprehendi, & duo profana, & non alia legata qualitercunque, & cuicunque relicta tàm in testamento, quàm in codicillis præsentatis in actis (quæ sunt verba laudi illius.)

355 Quia laudum sumit vires, virtutem, & regulam à compromisso *Corn.consf.71. num.1.in princip. lib.1. Decian.in subscript.num.3. ad consil. Menoch.123. volum.2.*

356 *Surd.in cons.533.num.9.vol.4.* vbi appellat laudum transactionem,quòd sumat vires à compromisso,non enim, quod libet statuere arbiter potest, nec in qua re libet, nisi qua de re est compromissum, & quatenus compromissum est *l.non distinguemus §.de officio ff. de*

357 *recept. arbitr.* & ideò compromisso facto super testamento,codicillis, aut qualibet vltima voluntate non includi legata,aut fideicommissa, nisi de eis in compromisso fiat expressa mentio,*post Francisc. de Pep. & Soccinum respondit Paris.in cons.24.num.106.vol.2.*

Hinc quotquot ex legatarijs post laudum comparuerunt in iudicio sua receperunt legata, quibus ipsi inauditi fuerant illo arbitramento priuati, & quamuis in decretis deindè latis fuerint apposita verba, ex nouiter deductis,nihil tamen noui in actis deduxerunt legatarij, nisi sua vetera legata, quæ mei Virgilij manu

con-

conscripta eisdem in testamento à testatrice relicta fuere.

Et inter alios Christina vna ex famulabus Marchionissæ ab vtroque hærede consecuta est ducatos septingentos, & Catharina altera famula, cuius legatum & si pro illius dote monacatus fuisset à testatrice relictum, nec inter pia ab arbitratoribus computatum, recepit nedum ducatos tercentum, iam monacha professa in Monasterio Sanctæ Clasæ Ciuitatis Aeserniæ pro sua constituta dote; sed etiam alios ducatos quatringentos pro interesse dotis Monasterio non solutæ sententia S. R. Consilij lata pluribus post annis transactis, prout hæc notoriè patent ex actis, in quibus & si quid noui deductum esset, maius meæ integritatis, & fidei argumentum fuisset.

Nec non Clara tertia testatricis famula decretum à S.R.Consilio obtinuit pro ducatis quingentis sibi relictis, quod cum ipsa matrimonium contraxisset cum Erario vassallo Don Antonij, tunc eius vir contra suum Baronem exequi non curauit, qui licet postea superiori anno trigesimo tertio dictam Terram alienasset cum cæteris bonis burgensaticis, & territorio S.Marci (quæ eidem vendiderat Fabius supradicti laudi necessitate compulsus taxato ab arbitratoribus pretio ducatorum quinque mille, & sexcentis.) suo creditori pretio inter eos conuencto ducatorum sexaginta duorum millium, & quingentorum, & sic plus ducatis quindecim mille, & triginta quatuor, quàm mediante appretio, & amicabilium compositorum decreto Terra prædicta, & cętera bona æstimata fuissent sub die decimaquinta mensis Februarij 1622. neque nunc contra modernum Baronem, & bonorum omnium possessorem experiri

au-

audet pro coniugis decreti executione, cum iam penè totum pretium solutum sit creditoribus Don Antonij exceptis ducatis vndecim mille, & sexcentis, vt iam mihi relatum est; & sic breui decem, & octo annorum curriculo nè dum summæ, & quantitates, quæ legatarij, & præsertim Angelicæ meæ sorori eo arbitramento ablatæ fuere; Sed cætera cuncta bona è manibus scrip-
358 ti hæredis in feudalibus dilapsa sunt, & sicut aqua effusa, atque in primis Castrum Carpinoni, quod penès familiam testatricis centum quatraginta sex annis permanserat, & iu eorum fuerat ditione.

359 Neque enim vt domum reuertar compromissum etiam necessarium tertio nocere potest, ita in specie secutus *Baldum consuluit Menoch. in cons. 688. nu. 33. vol. 7. subdens nu. 35.* quòd licet sententia inter alios acta certis in casibus præiudicet tertio, illud tamen intelligitur, quando victus ne vinceretur omnem adhibuisset diligentiam, vbi iura, & Doctores hoc firmantes alle-
360 gat, *& nu. 38.* addit, quòd & si laudum aliàs nocere posset, hoc tamen procederet, quando de illius iniustitia, & iniquitate non appareret, quod secus est in casu nostro, vbi vltra compromissi propositam nullitatem, iniquitas detegitur arbitramẽti, quia grauat in tota causa, & iddem esset, si in dimidia tantùm parte grauaret, *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 1. q. 70. n. 17.* quandoquidem ex ænormissima læsione dolus ipse arguitur *l. omnes §. Lucius ff. de his, qui in fraud. credit.* quem textum sic in terminis citauit *Bart. in l. si societatem §. arbitrorum n. 24. in princ. ff. pro socio*, quem recenset, & sequitur *Menoch. eod. lib. 1. de arbitrar. Iudicum q. 71. nu. 17.*

Denique & si Angelicæ meæ sorori minimè refragari potuisset recensita sententia, tùm quia ex actis manifestè

festè apparet, eodemmet tempore, non compilato processu, non ipsa vocata in aula fuisse incontinenti prolatam pro declaratione, & illius executione arbitramẽti, cui quodammodò inesse censetur, tum etiam quia notoriè est nulla, & nullam eam Fabius suis mihi literis confitetur, attamen re ipsa experta est, quòd iuxtà *Cice-*
361 *ronis de orat. sententiam*, pluta iudicant homines odio, aut amore, quàm veritate, & præscripto; quod ante visũ est *Aristoteli rethor*. 1. vbi docet odium, & amorem, & proprium commodum id sæpè efficere, nè Iudices veritatem agnoscant.

362 Cæterum si longiores hoc loco fuimus, quàm videbatur esse necesse, ignoscatis quæso, Iudices boni viri, nam oportuit nos singula pluribus declarare propter formidolosos quosdam Iudices, qui in decisione causarum ea timent, quæ nulla digna sunt suspitione, & in dilatandis scriptis, prudentumq; responsis, & Cæsarum legibus, sutoris sibi vendicant partes, cuius proprium est, alutam preducere dentibus. Quamobrem mirum non est, quòd eorum ædificium tàm leuibus, ac futilibus fundamentis constructum facilè corruat.

Tandem pro coronide omnium prædictorum hoc addam, quòd si amicabiles compositores eiusmodi ab hæredibos tantùm, & necessitate confirmati in dicta Virgilij causa, de fide absentis dubitarunt, nũc cùm primum meæ famæ, & existimationis defensa sit causa, & veritas contra calliditatem, & mendacia malorum vobis ipsis, Iudices, freta miserit vocem, non est cur amplius de fide illius dubitetur, qui satis testatrici probatus fuit, eique contra obijcitur nihil, quod lege, ratione, aut Doctorum auctoritate fundetur, nisi frustra schedulam alteram, ea supponendi potentia, quæ nũquam fuit

redu-

reducta ad actum, nec reducetur in æternum; satis enim supra demonstrauimus, non valere argumentum à potentia ad actum; alirer enim pauper, qui potest esse diues, non esset pauper, & liber potentia seruus, actu non esset liber.

Quamosirem cum mei municipij more dicta, exposita, & demonstrata sint omnia, patiamini religiosissimi viri, in quorum conscientia totam meæ famæ causam repono, pro qua, non pro fideicommissi huius magnitudine laboraui, (nam maiora contempsi) vt patefacta iam veritate, atque omni errore sublato, eò trãsire illius commentitiæ supdositionis infamiam, vbi cætera maleficia consistunt, ab eo inuidiam, odiumq; discedere aliquaudo, ad quem nunquam accessisse culpam videtis, vestræque sint Iudices partes, quas à vobis ipsa causa impetrare meretur, vt ex Ciceronis oraculo omnes intelligant.

363 IN COMPROMISSIS ESSE AMICITIAE, ET ARBITRIO LOCVM, IN IVDICIIS IVSTITIAE, ET VERITATI.

Dixi, & in spe requiescam.

LAVS DEO.

IN

INDEX RERVM
LOCVPLETISSIMVS,
Quæ in toto hoc Iuris Responso continentur,
Ab ipso Apologiæ Auctore elaboratus, & ordine alphabetico satis aptè dispositus.

Actus.

ACtus humani ab his duobus reguntur potentia, & voluntate, num.103.

Actus, & potentia sunt differentiæ valdè oppositæ. nu.237.

Adscribens.

Adscribens in testamento quis, & quibus adscribere prohibeatur, num.324.

Bdscribens sibi in testamento incidit in crimen quasi falsi. num.319. etiam ob adiectionem fideicommissi. nu.321. at adscribens sibi, & Titio l. vt respectu sui legatum præsumatur falsum, respectu tamen Titij valet. num.323. & frater adscribens sorori, quæ non est sub patria potestate, non incidit in pœna falsi. num.325. nam patria potestate sublata rectè frater adscribit sorori, siuè fratri, filius matri, patri verò, si filius fuerit emancipatus, siuè Sacerdos. num.326. & pater adscribit filio in ijs, quæ patris acquisitionem effugiunt, num.327. veruntamen si filia matre dictante sibi legatum adscribat, non legatum, sed ve-

V niam

niam meretur propter iuris ignorantiam, num. 328. adscribentem tamen sibi liberat à pœna falsi testatoris generalis subscriptio, num. 333. & etiam declaratio asserentis stamentum illius ordine, & voluntate fuisse conscriptum, n. 332. sed quando sibi adscribens nedum excusetur à pœna, sed etiam legatũ consequatur, videas, n. 333. & seqq.

Amicitia.

Amicitiæ nomen dictum est à verbo charum, quod est amoris, num. 266.

Amicus.

Amici diliguntur sinceriùs, quàm consanguinei, & affines, num. 217.

Amicabilis.

Amicabilis non dicitur, qui ænormiter lædit, sed magis læso est inimicus, num. 317. & qui, vt dent alteri, vni omnia tollunt, non amicabiles compositores, sed inimici dispoliatores sunt appellandi, num. 318. veruntamen quæ à lege amicabili compositori detur potestas habes, n. 316. & seq.

Anima.

Animarũ curam suscipientibus multũ iura confidũt, n. 251.

Animus.

Animus generosus contumeliam pati non potest, num. 309. vers. penult.

Arbiter.

Arbiter non quod libet statuere potest, nec in qua re libet, nisi qua de re est compromissum, & quatenus compromissum est, nu. 356.

Argumentum.

Argumentum à potentia ad actum non concludit, num. 237. alter enim pauper, qui potest esse diues, non esset pauper, & liber potentia seruus, actu non esset liber, num. 362. vers. tandem in fine; item à simili argumentum non deduci-

tur, quando etiam parua datur dissimilitudo, nu. 303.

Auaritia.

Auaritia muliebrum vitiorum omnium est fundamentum, nu. 304.

Cautela.

CAutelam Iulij Clari, quòd à Notario apponantur à tergo in schedula testamenti clausa tempus, nomina testium, & rogitus, ne deinceps de identitate cedulæ ambigatur, num. 142. communiter Doctores amplexantur, nu. 143.

Clausula.

Clausula codicillaris ius habet repetitionis legati; & eò maximè operatur, quando est apposita in corpore testamenti, nu. 349.

Clausula omni modo meliori apposita in testamento, vel codicillis operatur, vt intelligatur testator noluisse se arctare ad testandum, vel codicillandum in scriptis, num. 132. & num. 171. item operatur, quòd si codicilli vti scripti non valeant, vti nuncupatiui subsistant, nu. 170. & quòd legata censeantur repetita a venientibus ab intestato, nu. 229.

Clausulæ, quòd si non valet iure testamenti in scriptis, vel nuncupatiui, valeat iure codicillorum, donationis causa mortis, vel iure cuiusuis alterius vltimæ voluntatis, & quòd qnilibet hæres forsitan ab intestato successurus intelligatur grauatus ad omnia in testamento contenta, de quibus, num. 129. immò qualibet ipsarum importat, & operatur, quòd testator noluerit se restringere ad vnam tantùm formam testamenti, n. 130. quapropter licet destinaret testari in scriptis, & non nisi solemnitatem adhibuisset ad testamentum per nuncupationem sufficientem, testa-

testamẽtum valeret uti nuncupatiuum, quamuis in scriptis non subsisteret, num. 131. quod tamen extenditur, & si aliundè appareret, quàm ex testamento, testatorem noluisse se arctare ad testandum in scriptis, nu. 132.

Clausulaque supradicta, quòd valeat testamentum iure cuiuslibet ultimæ voluntatis venientes ab intestato fortiùs censentur grauati ad omnia contenta in testamẽto, et fortissimè ea, qua magis explicitè sunt grauati, nu. 349.

Codicillus.

Codicilli nascuntur, viuunt, infirmantur, & moriuntur, atque illis vitalis instar sunt spiritus, codicillantis voluntas, & legum solemnitas, nu. 146.

Codicilli altero de duobus modis conficiuntur in scriptis, & sine scriptis, num. 147. & si scriptis conficiantur, duobus etiam modis confici possunt, num. 157. at cum quæritur, an.

Codicilli aliquam iuris solemnitatem requirant, tot sunt interpretum contrariæ opiniones, vt penè codicillorum ius totum perturbari videatur, nu. 147. alij enim codicillos, ita sine solemnitatibus esse dicunt, vt etiam quinque testes non ad solemnitatem, sed ad probationem exigant tãtùm, nu. 148. & ideo inferunt, quòd si.

Codicilli testium legitimo caueant numero, non ius deficiat, sed probatio, num. 140. alij in contraria sunt opinione, quinque testes pro codicillorum solemnitate requiri, vnde si pars fateatur, eos esse confectos eorum quatuor tantùm testibus, non reuelaret confessio, quia nulli essent codicilli, num. 150. quidam pro contraria ea vtuntur distinctione, quòd

Codicilli si fiant in scriptis, ad actus solemnitatem exigant testes, at si sine scriptis conficiautur, ad probationem testes requirant, n. 152. alij in eã iuerunt sententiã, quòd

Codi-

Codicilli nunquam sine solemnibus sint ordinationis, siuè scripti sint, siuè non scripti cum alia tamen diuisione, de qua num. 153. & tandem nonnulli solemnitatem eo loci, recensitam etiam negant, cum ab Imperatore sancitum sit, nullam codicillos solemnitatem ordinationis desiderare, num. 154. cuius contrarij difficultatem sentientes Doctores varias annexerunt solutiones. Glosa interpretando dictionem illam, nullam, refert ad solemnitates, vel septem testium, vel sigillum, vel subscriptionem testium, vel etiam ipsius testatoris, quæ in testamento solemni exigũtur, non autem ad quinque testes, quos glos. pro codicillorum solemnitate desiderat, at hæc glos. opinio confutatur, num. 255. Donellus aliam annectit solutionem, quæ etiã refellitur, num. 156. vbi in fine communis exploditur sententia scribẽtium, codicillos nullam desiderare solemnitatem plenam, & perfectam, qualis desideratur in testamentis.

Codicilli faciliùs substinentur, quàm testamenta, & ad alterius interrogationem, & etiam nutu testatoris fieri possunt, nu. 172. & nu. 352. & si etiam faciliùs, quàm testamenta infirmentur, nu. 177.

Codicilli enim sunt veluti ancillæ, quæ famulantur testamentis, nu. 178. quapropter

Codicilli regulariter rupto testamento rumpuntur, sed fallit regula, quando venientes ab intestato rogati sunt, siuè expressè, siuè tacitè, quia tunc codicilli vicem exhibent testamenti, nihilque desiderant, num. 231. nec tunc dicuntur pendere à testamento, etiam si testator in codicillis addiderit testamento, nu. 232.

Codicilli enim si ab initio valuerint, perire possent, si plures codicillares testes aduersati fuerint, siuè per obliuionem, siuè per testium, quæ no n probaretur, malignationem,

num.

nu. 179. vernntamen id, quod dicimus, quòd

Codicilli reddantur suspecti, vel falsi contradictione duorũ testium supranumerariorum ex descriptis in instrumento, intelligitur, nisi alij testes ad actum necessarij pro instrumento deponerent, num. 202. vel aliàs instrumento se subscripserint, nu. 206. & in specie, quòd

Codicilli non intercidant, si duo ex septem, qui interfuere, contradicerent, quòd aliorum eis sufficeret fides, nu. 203. & eò faciliùs, quando codicillorum instrumentum iuxta Regni Constitutionem confectum esset, num. 204. & seq.

Codicilli cùm in scriptis conficiuntur, palàm, & secretò instar testamenti solemnis confici possunt, num. 157. qui si secretò conficiantur, eodem modo, quo testamentum in scriptis sunt obsignandi, ac etiam deinde aperiendi, num. 158. veruntamen si scriptura conficiantur sicut Iustinianus de scriptura stipulationis intellexit, tunc nec obsignandi sunt, neque claudendi, nu. 159. quorum

Codicillorum solemnitas, vt clariùs pandatur ibidem hoc vtimur diuisione, quòd codicilli si sine scriptis conficiuntur, ad probationis solemnitatem dicimus sufficere quinque testes, at si in scriptis, & tunc vel scriptura erit aperta, & testium exigimus subscriptiones, aut erit clausa, & tunc etiam requirimus testium sigilla, & testatoris subscriptionem, vel alterius pro eo, si testator subscribere non potuerit, vel totos sua manu non conscripserit, immò etiam cætera, quæ Baro requirit; veruntamen quocunque modo fiant codicilli, non est necesse, vt manu testatoris signentur, sed eos tantùm clausos testes obsignare debent omninò, n. 160. & si quidam contra, num. 169. sed nos eà additâ declaratione dicimus, quòd testes, subscriptiones, sigilla, & alia, quæ ad ordinanda testamenta necessa-

cessariò desiderantur, ad codicillorum ordinationem non sint necessaria, sed ad eorum tantùm probationis solemnitatem requirantur, & ita in

Codicillis ordinandis nulla desideratur solemnitas, quæ sit de substantia ordinationis, sed ea benè requiritur, quæ ad eorum probationem est necessaria, num. 161. *atque multum interest inter solemnitatem probationis, & solemnitatem ordinationis, nam ista deficiente deficit ius, at illa si desit, ius non deerit, unde si quis confiteatur, codicillos fuisse confectos coram minori legitimo testium numero, vel sine scriptura, aut absque alicuius testis præsentia, confessio nocebit, quod secus erit in testamento, nu.* 163. *Hinc in*

Codicillis erit etiam locus iuramento litis decisiuo, nu. 164. *& ad eorum efficaciam sufficiet veritas, & si probatoria desit solemnitas, quæ tunc demum est exigenda, quando hæres, legatarius, aut fideicommissarius voluntatem defuncti non agnouerit, nu.* 165. *quapropter non rectè sentiunt, qui affirmant, codicillos nullam desiderare solemnitatem, vbi defuncti agnita non fuerit voluntas, cum tunc probatoria solemnitas sit necessaria, nu.* 168. *at*

Codicillis si quid solemnitatis deesset, ne vti scripti valerent, & addita clausula, omni modo meliori, vti nuncupatiui valebunt, nu. 170.

Codicillis satis est, si ex pluribus adiectis necessaria signa permanserint, nu. 208.

Codicillos si hæres agnouerit, vel præsentauerit in iudicio, etiam si nulla alia adesset solemnitas, vel probatio, compelli potest ad soluendum legatum, nu. 214. *& seq. quamuis nulliter relictum esset in testamento, dummodo repetitum in codicillis, nu.* 216.

Codicillum conficere, non testamentum facere voluisse testatorem

torem ex substantia, & natura facti colligitur, num. 23.

Compromissum.

Compromisso facto super testamento, codicillis, aut qualibet alia vltima voluntate non includuntur legata, neque fideicommissa, nisi de eis in compromisso fiat expressa mentio, nu. 357. vnde

Compromissum etiam necessarium tertio nocere non potest, num. 359. at nos experientia docuit, verum esse Ciceronis oraculum iu compromissis esse amicitiæ, & arbitrio locum in iudicijs iustitiæ, & veriiati, nu. 363.

Concubina.

Cōcubina diligit, vt capiat, decipit, vt rapiat, & amat quod habes, non quod es, nu. 304.

Confessarius.

Confessario plurimum iura confidunt, nu. 251.

Confessio.

Confessio partis aduersæ circa rei euidentiam, de qua agitur solemnem iuris probationem excusat, nu. 120.

Confessio principalit partis superat omne genus probationum nu. 260. eique magis statur, quàm mille testibus contrarium attestantibus, nu. 261.

Consequentia.

Consequentia non sequitur, quod sic fieri possit, quod propter hoc fiat, nu. 236.

Consilium.

Consilium Sacrum Neapolitanum, vbi graues, & magnanimi resident Senatores, sacraque, & sublimis pontentissimi Regis præcipuè resplendet Maestas, leuissimo exemplo à Burgos relato verè terreri non potuit, neque iustè moueri, num. 298.

Con-

Constitutio.

Constitutio Regni instrumentorum robur nedum in contractibus inter viuos, sed etiam in testamentis, codicillis, & vltimis alijs voluntatibus ex communi Doctorum sententia vendicat sibi locum nu.205.

Dementia.

D*ementia, & insania plura recensentur signa nu.4.5. 6.7.8.9& 10.*

Dictio.

Dictio palàm, quid significet, nu.207.

Dictio semper respicit omne tempus, nu.70.

Dictio per, perfectionem significat, nu.71.

Dolus.

Dolus ex anormissima arguitur læsione, nu.360.

Dominus.

Dominus, qui seruum infirmum non curat priuatur serui dominio, nu.22.

Donatio.

Donatio, quæ fit præcedentibus meritis, cadit in prudentem virum, & facilè præsumitur, & si aliàs non præsumeretur, num.227. & donatio quædam dicitur esse legatum, num.228.

Emptor.

E*Mptor, qui serui infirmi curam negligit redbibitoria agere non potest, nu.222.*

Episcopus.

Episcopus si successerit testamenti executori, qui pia legata destribuere tenebatur consilio Prioris Prædicatorum, vel Guardiani Fratrum Minorum, Priorem, vel Guardianũ, tenetur consulere, aliàs actus non valebit, u.124.

Exemplum.

Exemplum eiſdem ſumitur de cauſis, quibus ſimilitudo, nu. 303.

Falſitas.

Falſitatem volens fabricare omnes curat euitare ſuſpiciones, num. 293.

Falſitatis omnis ſuſpicio tùm fama bona, & probitate vitæ, nu. 251. tùm loci tollitur celebritate, nu. 294.

Feudum.

Feudum conceſſum pro ſe, & hæredibus ex legitimo corpore deſcendentibus in Regno dicitur eſſe hæreditarium num. 270.

Fideicommiſſum.

Fideicommiſſa, & legata nutu reliqui poſſunt nu. 351.

Fides.

Fidem vniuerſæ teſtationis, & teſtatoris voluntatis in ſcripto teſtamento ipſa ſcriptura per ſe facit etiam clauſa, & inuoluta, nu. 255.

Fides vnius, & eiuſdem capituli debet eſſe indiuidua, quod declaratur. nu. 323.

Fides Fratris Angeli teſtatricis Confeſſarij, & octaui pro ea ſubſcriptoris, de quo aliquid mali ſuſpicari graue quidem eſt ſcelus, nu. 264. virtus religio, & dignitas etiam aduerſariorum litteris comprobatur, num. 265. item illius charitas, & in aduerſarios officia nu. 266.

Fides teſtamenti non vacillat contradictione vnius teſtis teſtamentarij, ſi numerus ſuperſit neceſſarius, n. 175. ſed hoc limitatur, nu. 176.

Furioſus.

Furioſi, & inſani teſtamenti factione priuantur. n. 3.

Furioſi quibus ſignis, & coniecturis probentur, nu. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & 11.

Fu-

Furiosi plerumque quibusdam interuallis sensu sunt saniores, nu. 14.

Furiosi curam si quilibet hæres neglexerit siuè legitimus, siuè scriptus, illius quacunque successione priuatur nu. 224. & 267. at qui

Furioso obsequium, & diligentiam exhibuerit etiam extraneus ad illius successionem perueniat, nu. 225.

Furiosorum alij continua mentis alienatione omni carent intellectu, & si faciendi testamentum ius non habent, num. 12. alij non ita insaniæ infortunio afficiuntur, quorum furor intellectum, siuè intermissionem, aut inducias habere dicitur, qui si in de lucidis interuallis, & eo tempore, quo furor eorum intermissus est, testentur, iure eorum valent testamenta, nu. 13.

Furiosus differt à mente capto, quia furiosus propriè dicitur ille, qui est cum rabie furoris euidentis, & mente captus is est, cui mens, & consilium deficit, sed nullum furorem ostendit, nu. 17. sed

Furiosus, & mentecaptus æquiperantur quod inualiditatem eorum, quæ faciunt vel testando, vel aliter inter viuos de bonis disponendo, num. 18. quia vtrique deest sensus, nu. 19. Hinc

Furiosus, & mentecaptus habentur loco absentis, vel quiescentis, vel etiam mortui, atque dormienti, & vni lapidi æquiparantur, nu. 20.

Hæres.

HAeres ex testamento legitimum ab intestato venientem excludit. nu. 1.

Hæres si agnouerit codicillos, & si nulla alia adesset solẽnitas, aut probatio ad soluendum legata compelli potest, nu. 214. & seq.

Hæres legitimus, siuè scriptus curam furioso præbere negligens, illius quacunque successione priuatur, nu. 224.

Hæres quis tentur esse in feudo hæreditario citra aliam institutionem vltimi decedentis vassalli, & grauari potest ad integrum feudi valorem, nisi sit ex liberis, quibus debetur legitima, nu. 271. & ideo

Hæres transuersalis in feudo hæreditario compelli potest etiã per capturam personæ ad vendendum feudum ad instantiam creditorum, & legatoriorum non habentium assensum, etiam si non esset hæres à testatore institutus, num. 273.

Hæres legitimus scripto hæredi restituere tenetur hæreditatem, & legata persoluere legatarijs ex adictis clausulis in testamento, de quibus, nu. 347. & seq.

Hæres ab intestato iure grauari potest, nu. 350. qui & an censetur grauatus per clausulam, quòd testamentum valeat iure cuiuslibet vltimæ voluntatis, & fortiùs si magis explicitè grauatus sit, nu. 349.

Hæres ab intestato legata, & fideicommissa persoluere tenetur ex schedula testamenti tradita Notario manu testatoris, & si locutus non sit, nu. 352. & seq.

Homo.

Homines vt plurimum nascuntur sanæ mentis, num. 49. & mentis compotes esse præsumuntur, nu. 50.

Homines plura iudicant odio, & amore, quàm veritate, & præscripto, nu. 361.

Hominibus, qui placent, væ illis, quia dissipabit Deus omnia ossa eorum, nu. 300.

Illatio.

Illatio ex oppositis, & diuersis fieri rectè non potest, nu. 137. & nu. 312.

Infirmus.

Infirmos negligi pœna vetat, suscipi præmium suadet, num. 219. bini manumissus à domino in seruitutẽ reuocatur, si infirmo domino non subueniat, num. 220. & dominus, qui seruum suum non curat, priuatur serui dominio, num. 221. item emptor, qui seruum infirmum non curauit, redbibitoria agere non potest, num. 222. & maritus non curans vxorem infirmam, perdit lucrum dotis, num. 223. & si legitimi hæredes, siuè scripti furioso curam præbere neglexerint, illius quacunque successione priuantur. num. 224. & è contra qui obsequium, ac diligentiam furioso exhibuerit, licèt extraneus ad illius perueniet successionem num. 225.

Ingratus.

Ingratus est, qui beneficium se accepisse negat, ingratus, qui dissimulat, rursum ingratus, qui non reddit, & omnium ingratissimus, qui oblitus est, at in sublimiori ingratitudinis gradu sunt collocandi, qui iniustis, & dolosis linguis suos persequuntur beneficos, num. 295.

Inimicus.

Inimicus est magis læso, quàm amicabilis, qui enormiter lædit, num. 317. & qui vt dent alteri, eorum arbitramento vni omnia tollunt, non amicabiles compositores, sed inimici dispoliatores sunt nominandi, num. 318.

Insanus.

Insanus testamenti factione priuatur, nu. 3. at

Insanus non semper is dicitur, qui falsis illuditur imaginibus, nu. 87. nec necessariò

Insanus quis arguitur ex actibus, qui animi gratia, aut causa doloris fieri possunt, nu. 86.

Institutio.

Institutio hæredis in schedula implicitè facta, magis com-

nis opinio est, ut valeat, & ita practicatur, nu. 346.

Instrumentum.

Instrumentum falsum in una parte, quando totum falsum esse censeatur, nu. 320. & 322.

Instrumentum trium testium contradictione redditur suspectum, nu. 173. sed si duo instrumentarij contradicant. redditur & falsum, nu. 174.

Intellectus.

L. Diu. §. 1. ff. de iure codicill. nu. 160.

L. veritas C. de fideic. nu. 166.

L. non dubium §. illud C. de testam. nu. 166.

L. hac consultissima C. de testam. nu. 117.

§. ult. instit. de codicill. num. 172.

Iudex.

Iudices coguntur in testium varietate perscrutari personarum auctoritatem testimoniorum qualitatem, & testium numerum, nu. 36. & in conflictu testium testium tenentur exponere causam, quare magis istis, quàm illis adhaeserint, num. 37. qui si D. Adrianum imitarentur, & testes ipsi interrogarunt, falsis testimonijs non illuderentur, num. 89.

Iudices poterunt ex officio se informare de Notarijs, parte illa tantum allegante, nu. 74. & nu. 201.

Iudices semper in causis iustitiam, & veritatem sequi debēt, nunquam verisimilem, nu. 339 ipsisq; iudicandum est legibus, non exemplis, nu. 299. an

Iudices nè veritatem agnoscant, id sapè efficiunt odium, amor, & proprium commodum, & ideò odio, & amore plura iudicant, quàm veritate, & praescripto, nu. 361.

Iidices formidolosi in causarum decisione ea timent, quae nulla digna sunt suspicione, & in dilatandis scriptis prudentum responsis, & Caesarum legibus, sutoris sibi vendicant

cant partes, cuius proprium est alutam producerere dentibus, & ideò mirum non est si eorum ædificium tàm leuibus, ac futilibus fundamentis constructum facilè corruat, nu. 362.

Iudex ad contractus computatur inter testes, quando probatio fit per testes, item quando fit per testes, & per scripturam simul, nu. 35. secùs quando fit per scripturam tantùm, nu. 33.

Iudex Ecclesiasticus, quando supplet negligentiam Iudicis sæcularis, tenetur summariè procedere, si ita sæcularis debebat procedere, nu. 125.

Iudex, qui leui suspitioni, ac temerariæ adhereret, & iudicaret, peccaret mortaliter, nu. 240.

Iuramentum.

Iuramentum est quoddam quæstionis genus, quo numinis violandi timore verum extorquetur, nu. 181.

Iuramentum litis decisiuum habet locum in codillis, num. 164.

Iurisperitus.

Iurisperitum consulendi de modo testandi, vnicuique à lege est data potestas, nu. 180.

Ius.

Ius semper debet esse æquale, & aliter non esset ius nu. 314.

Iustitia.

Iustitia, & pax se inuicem oscularentur, & præcipuè in Regno, si falsi testes sua graui punirentur pœna, nu. 68.

Iustitiæ inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri appellantur, & iustitiam facere initium est bonæ vitæ. num. 340.

Laborantes.

Laborantes in extremis saltem summissa, sed articulata voce loqui possunt. nu. 77.

Lau-

Laudes.

Aloysij Riccij Equiensis Vici Episcopi, nu. 352.
Andreæ de Isernia, nu. 300.
Ioannis Francisci de Ponte, nu. 187.
Marci Antonij Gennensis Episcopi Iserniensis, num. 309. vers. sed quorsum.
Vincentij de Franchis, nu. 272.

Laudum.

Laudum sumit vires, virtutem, & regulam à compromisso, nu. 355. ideo laudum transactio appellatur, nu. 356.
Laudum & si aliàs nocere posset, id intelligitur, quando de illius iniustitia, & iniquitate non appareret, & laudi iniquitas detegitur, quando grauat in tota causa, vel etiam in dimidia tantùm, nu. 360.

Legatum.

Legatum est quædam donatio, nu. 228.
Legatum persolui debet ab hærede, qui codicillos agnouerit, in quibus legatum est, quamuis omnis deesset solemnitas, & probatio, num. 214. & seq. & nulliter legatum esset in testamento, nu. 216.
Legatum omne regulariter propter affectionem relinquitur, nu. 217. & ideò
Legatum magnum non debet Iudici videri nimium, si propter magnum amorem relictum sit, nu. 218. vel ob seruitia, & eò magis, quæ in magnis, & extremis ægritudinibus maxima sunt, nu. 219. & seq.
Legatum, & fideicommissum nutu relinqui potest, nu. 351.
Legatum propter clausulam, omni modo meliori, cēsetur repetitum à venientibus ab intestato, nu. 228. & ideò debetur legatario, etiam si nullum testamentum extaret, vel quod extat pro nullo habitum esset, nu. 230.

Le-

Leges.

Leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper una, & eadem uoce loquerentur, ueruntamen in amicabilium compositorum arbitramento uarijs, & diuersis linguis locutæ sunt, num.314.

Legibus est iudicandum, non exemplis, nu.299.

Legislatores.

Legislatores ita de infirmis solliciti sunt, ut eos pœna negligi uetant, & præmio suscipi suadent, num.210. & sqq.

Litigantes.

Litigantium numerus indies Neapoli augetur, & huic malo facilè mederi posset, nu 90.

Litteræ.

Litteræ aduersariorum Fratri Angeli Ministro missæ trāscribuntur, nu.264. & seq. & aliæ, quæ auctori redditæ sunt, nu.268. & seq. & nu.272. & seqq.

Manumissus.

Manumissus à domino in seruitutem reuocatur, si infirmo domino non subueniat, nu.220.

Maritus.

Maritus non curans uxorem infirmam perdit lucrum dotis, num.223.

Mortuus.

Mortua quædam testatrix scribit signum uenerabile Crucis num.83.

Muliebris.

Muliebrum uitiorum omnium fundamentum auaritia est, num.304.

Natura.

Natura ut plurimum parit homines sanæ mentis, n.49.

Naturæ necessarij usus ad depositionem superflui ponderis rationem habere uoluit Iustinianus Imperator, n.60.

Notarius.

Notarius censetur rogatus in testem eo ipso, quòd est adhibitus ad audiendum, & faciendum id, quod ordinabat testator, nu. 34. item computatur inter testes, quando probatio fit per testes, nu. 33. & simul per testes, & per scripturam, n. 35. & quid si fiat per scripturam tantùm, n. 33.

Notorium.

Notoria possunt Iudices ex officio parte tantùm allegante cognoscere, & se de illis informare, nu. 74. & nu. 201.

Odium.

ODium cæcum esse dicitur, nu. 335. & propterea odio, & amore plura iudicant homines, quàm veritate, & præscripto, odiumque, amor, & proprium commodum id sæpè efficiunt, nè Iudices veritatem agnoscant, n. 361.

Octauus.

Octaui subscriptio etiam generalis adscribentem sibi in testamento excusat à pœna, nu. 329.

Octauus pro testatore subscriptor, qua forma se subscribere debet, nu. 105. & nu. 112. qui consultò octauus subscriptor, & non testis appellatur, ad differentiam octaui testis, qui in cæcorum testamento se subscribit, & ratio differentię assignatur, nu. 113.

Octauus subscriptor non tenetur declarare se nomine testatoris subscribere, sed sufficit id aliunde probari, nu. 117. & seq. sed

Octauus iste testamentum in scriptis debet subscribere coram testamentariјs testibus vno, eodemque tempore, & contextu: nam aliter testamentum non valebit, nu. 122.

Officium.

Officia testatrice viuente aduersariј in actorem suis litteris pollicentur, nu. 289. & seq. sed quæ post mortem testatricis consulerit, habentur, nu. 292. & seqq.

Opi-

Opinio.

Opinio Doctorum communis circa intellectum, §. ult. inst. de codicillis confutatur, nu. 156. circa finem: item Donelli, n. eod. item Gloss. nu. 155.

Opinio Donelli, & caeterorum scribentium, qui testes, & subscriptiones pro solemnitate ordinationis in codicillis requirunt refellitur, nu. 167. item

Opinio Ioannis Oinotomi de obsignandis à testatore, codicillis exploditur, nu. 160.

Opinio Rolandi affirmantis, testatorem debere suum inscriptis obsignare testamentum confutatur, num. 114. & Castrensis declaratur, nu. 115.

Opinio Rolandi, & aliorum circa formulam, qua se subscribere debeat octauus pro testatore subscriptor refellitur, num. 112.

Peccatum.

Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, nu. 313.

Praesumptio.

Praesumptio magna est pro Sacerdote iam grauis aetatis, nu. 250.

Praesumptio qualibet, ne dum suspicio per lucem tollitur probationum, nu. 338.

Principalis.

Principalis confessio superat omne genus probationum, num. 260. eiusque dicto magis statur, quàm mille testibus contrarium attestantibus, nu. 261.

Probatio.

Probatio dicitur mixta, qua fit per scripturam, & uiuam testium uocem, nu. 35.

Probationem iuris solemnem confessio partis excusat, num. 120.

Propalans, & Propalatio.

Propalantes si iurati contrarium dixerint in iudicio, eorum posteriori dicto est standum, nec de falso puniri possunt, n. 92. attamen si iniuratis propalationibus aliæ abhæreant coniecturæ multum debent Iudicis animum inclinare, nu. 93. immò huiusmodi propalationibus standum est, & si propalantes in iudicio iurati contrarium dixerint, vti suspecti de falso torqueri possunt, & ratio est, quia propalationes semper procurantur scribi per aliquam fidam personam obtinenti monitorias, & adiuuentur propalantium dicta quanto fauorabiliùs potest pro obtinente, num. 97. & ideò in Curia Archiepiscopali Neapolitana propalantes ob eorum falsas etsi iniuratas propalationes puniuntur, & fustigantur, nu. 98. necnon propalantium fides satis dicitur vacillare, si vnum propalauerint, & aliud in iudicio deposuerint, eorumque fides respectu obtinentium monitorias Iudicis arbitrio est minuenda, nu. 100.

Propalationes, quæ fiunt ex vi litterarum monitorialium, & excommunicationis timore non probant, nisi in iudicio cum iuramento repetantur, nu. 91.

Regnum.

R*Egnum Neapolitanum tot litium mole, ne dicam tirannide oppressum est, ac penè captum, num. 98. cui facilè subuenire posset, nu. 90.*

Ridiculum.

Ridiculum est, aduersarios confugere ad tabulas primi testamenti, quas non habemus, & ad eas secundi, quas habemus, nihil nisi leuè, & puerilè dicere, nu. 278.

Sanitas.

S*Anitas deprahenditur intellectus ex sensatis verbis testatoris, num. 31.*

Sacerdos.

Sacerdotis aliquam scribentis scripturam vitæ probitas, & bona illius fama omnem tollunt falsitatis suspitionem, nu. 252. & seq.

Scelus.

Scelus graue est suspicari quid mali de fide Cõfessarij, n. 264

Schedula.

Schedula testamenti nostræ testatricis antequam stipularetur cautiùs, & prudentiùs apud aliquem, quàm penes illius Confessarium deponi non potuit, nu. 256.

Scientia.

Scientia, quæ est remota à iustitia, calliditas potiùs, quàm sapientia est appellanda, nu. 340.

Scribens.

Scribens per alium per se ipsum scribere videtur, num. 331.

Scriptura.

Scriptura ipsa testamenti scripti uniuersæ testationis, & voluntatis testatoris fidem facit, nu. 255.

Scriptura negari non potest, quam testator sua manu fuisse scriptum confitetur, nu. 262.

Scriptura pro hæredis institutione eatenus in vim testamẽti nuncupatiui admittitur, quatenus sit indubitata, & est communis DD opinio, nu. 342.

Senatus consultum.

Senatus consultum Libonianum non inficiatur scripturam testamenti, nisi in ea parte, in qua nobis abscribimus, vel ijs, quos in nostra potestate habemus, aut illis, quorum sub potestate sumus, vel etiam ijs, qui sub eadem potestate sumus, nu. 324.

Sententia.

Sententia inter alios acta & si certis in casibus tertio nocere possit, id tamen intelligitur, quando victus ne vinceretur,

tur,

tur, omnem adhibuisset diligentiam, num. 395.

Sententiæ S. R. Consilij proferuntur sub nomine Regiæ Maiestatis, & ideò in Regno generalis legis vim habet, num. 274. quæ si duæ fuerint conformes perpetuum causis imponent silentium, nu. 309.

Seruitia.

Seruitia, quæ in magnis, & extremis fiunt ægritudinibus, maxima sunt, nu. 219. & seqq.

Seruus.

Seruus etiam alienus potest cuiusuis scribere testamentum, num. 234.

Signa.

Signa in testamentis, & codicillis sufficiet apparere, quæ necessaria sunt, num. 208.

Solemnitas.

Solemnitas nisi interueniat ad efficaciam vltimæ voluntatis veritas non sufficit, nu. 151.

Solemnitas ordinationis qualiter in codicillis differat à solemnitate probationis, nu. 163. at

Solemnitas probatoria in codicillis tunc demum exigitur, si hæres, vel legatarius, aut fideicoommissarius defuncti voluntatem non agnouerit, nu. 165.

Somnus.

Somno plures curæ, metusque nascuntur, nihilque tam præposterè, tam inconditè, tam monstruosè cogitari potest, quòd non possimus somniare, nu. 86.

Subrogatus.

Subrogatus alicui, qui actum facere debet cum aliqua forma, tacitè censetur subrogatus etiam ad illam formam, nu. 123. quia

subrogatus sapit naturam illius, cuius loco sobrogatur, nu. 125.

Subscriptio.

Subscriptio testatoris, vel octaui pro testatore est vnum ex necessarys, & substantialibus solemnibus testamenti in scriptis, nu. 104.

Subscriptio octaui pro testatore opitulatur adscribenti sibi in testamento, nè in pœnam incidat quasi falsi, nu. 329.

Subscriptio repetita magis operatur, vt fraudem cessare faciat, nu. 330.

Subscriptiones, quas faciunt testes in publicis scripturis, iure Cæsareo testimonia appellantur, nu. 183.

Subscriptor.

Subscriptor pro testatore, qua forma se subscribere debeat, num. 105.

Subscriptor testamenti solemnis iuxta formam traditam à lege Regni Lusitaniæ debet declarare, se subscribere vice testatoris, qui nescit, vel subscribere nequit, quod secus est de iure communi, nu. 121.

Subscriptor iste octauus pro testatore debet subscribere testamentum vnico contextu, & coram testibus testamentarÿs, nu. 122.

Suspicio.

Suspicio, quòd schedula testamenti potuit immutari, si penes subscriptorem per aliquod tempus à testatore dimittatur, nullius est ponderis, & efficaciæ, nu. 235. & seq. & huiusmodi suspicione, si leuis non esset, & temeraria, omnia corruerent testamenta, nu. 238. & seq.

Suspicionem falsitatis parit omissa solemnitas, nu. 245.

Suspicionis coniectura facilè vitæ probitate diluitur, n. 257. maximè vbi nulla spes lucri considerari potest, numer. 258.

Suspicionibus quiuis potest quamlibet rem criminari, num. 233.

Testa-

Testamentarius.

TEstamentarium, non est verisimile, voluisse mutare schedulam testamenti testatore viuente, nu. 246.

Testamentum.

Testamenti cuiusuis omnis quaestio in duas diuiditur partes, in primis an testator habuerit testamenti factionem, deinde si habuerit requirendum, an secundùm regulas iuris testatus sit, nu 2.

Testamenti factione priuatur insanus, & furiosus, nu. 3.

Testamenti duo sunt genera, in scriptis scilicet, quod à solẽnitate scripturae nomen accepit, & nuncupatiui, quod à nuncupando haeredis nomine dictum est, quae & si inter se substantia non differant, solemnitate tamen, & forma distinguuntur, nu. 22. *ita vt, quae scripto conficiuntur tredecim iuris requirant solemnia, nu.* 25. *cum quinque sequẽtibus, & inter alia, quod necessarium, & substantiale est, subscriptio testatoris, vel octaui pro testatore subscriptoris, nu.* 104. *qui vnico contextu, & coram testamentarijs testibus subscribere debent, aliàs vti testamentũ in scriptis non valebit, nu.* 122. *& an hoc testamentum subsistat si octauus non declarauerit se nomine testatoris subscripsisse, nu.* 119. *veruntamen eorum opinionem non admictimus, qui asserunt testamentum in scriptis debere etiã à testatore suo signo signari, vt in num.* 106. *&* 114. *& seq. nec etiam nouissimi compilatoris probamus sententiam, qui fatetur, testamentum in scriptis tempore stipulationis nõ posse ab alio exhiberi, quàm à testatore, vt nu.* 126. *eamque confutauimus, nu.* 127. *& seq. quod quidem in scriptis testamentum etiam à seruo alieno scribi potest, nu.* 234. *eiusque schedula nihil refert si aperta proferatur, num.* 241. *dummodo deinde ita benè claudatur, vt post clausuram aperiri non possit, quod solemnis testamenti est de substantia, n.* 243.

Testamentum nuncupatiuũ de duplici specie prædicatur, implicita, & explicita, implicitè idest secretò cõscriptũ, explicitè, quando palàm testator nuncupat nomen hæredis, num. 107. *at.*

Testamentum nuncupatiuum secundùm Menochij sententiã, tunc tantum vti implicitum valebit, si testatoris manu, non aliorum fuerit conscriptum, nu. 109 *sed illius sententia refellitur, & cõtrarium verius demonstratur, n.* 135. *nam verior, & magis cõmunis opinio est contra Menoch.*

Testamentum implicitum nuncupatiuum valere, & si testatoris manu scriptum non sit, si de identitate constet scriptura, n. 141. *& cautela datur, ne deinceps de cedulæ identitate testamenti dubitari possit, n.* 142. *nam tunc absque difficultate vti implicitum nuncupatiuum valebit iuxta communem, & magis communẽ DD. opinionẽ, n.* 143. *& maximè, quando cedula traditur Notario à testatore, nu.* 144. *quia tũc testamẽtũ eo iure subsistet, siuè à testatore sit scriptũ, siuè ab olio, quod & ipse probauit Menoch. n.* 145

Testamentum si à testatore conficiatur in scriptis, nec eo iure valere potest, an vti nuncupatiuum subsistet, nu. 108. *& nu.* 133. *& seq.*

Testamentum testatoris disponentis per relationem ad aliud testamentum nullum, de quo tamen constat per publicum instrumentum, valet vti nuncupatiuum, nu. 139.

Testamentum mixtæ speciei appellari potest, quando testator adhibet solẽnitates sufficientes ad testamentũ in scriptis, & nũcupatiuũ, n. 110. *& est communis opinio, n.* 111.

Testamentum in ordinando vna amota est solemnium verborum necessitas, nu. 161.

Testamentum si nobis facere licet per nuncupationem, idest sine scriptura, licebit etiam per scripturam coram testibus nostram voluntatem nuncupare, nu. 159.

Testamentum est ipso iure nullũ, nisi loquatur testator, n. 21.

Testamentum dicitur actum tempore sanitatis, quando tem-

pore actus gesti non probatur de fatuitate,nu.57.

Testamentum à marito vxore praeunte confectum, in quo ipsa vxor fuit hæres instituta,subsistit,nu.32.

Testamentum laborantis in extremis, qui licet submissa voce,sed articulata loqui potest,iure valebit,nu.77.

Testamentū in fide nō dicitur vacillare,quando vnus testis testamentarius contradicit,n.175.sed benè si duo contradicerent,nisi alij pro testamento examinentur n.176.nu.202.vel qui contradicunt,non se subscripserint, nu.206.

Testamentum Marchionissæ testatricis nostræ ex adiectis clausulis etiam in vim fidei cōmissi valere debet,nu.347. cuius schedulā testamenti non fuisse mutatam, etiā litteris aduersæ partis demonstratur,nu.267.vers.10.& vlt.

Testamentum,& aliæ vltimæ voluntates non modo ab alijs quàm à testatore dictari possunt,n.281.sed etiam dictari,& scribi,nu.282.ac de testandi modo vnicuique à lege data est potestas consulendi iurisperitum,nu.280.

Testamentum facere voluisse testatorem,nō autem conficere codicillum,arguitur ex natura,& substantia facti,n.23.

Testamentis sufficiet, si signa permaneant necessaria, & si non omnia apposita,nu.208.

Testator.

Testator siuè testetur scripto,siuè sine scriptura, loqui,& audire debet,vt suum sit validum testamentum,nu.21.

Testator videtur in scriptis voluisse testari, si suo elogio testium subscriptiones,& sigilla adhiberi curauerit,nu.24.

Testator an suum in scriptis etiam debeat suo signo testamētum signare,nu.106.& nu.112.cum tribus sequentibus.

Testator tradens schedulam testamenti Notario propria manu,censetur approbasse omnia in eo contenta, nu.354.

Testator an suum in scriptis testamentum teneatur ipse sua manu tempore stipulationis exhibere,nu.126.& seqq.

Testator diuersis temporibus suum dictare potest, & finire testamentum, & interim penes testamentarium relinquere,nu.235.

Testator si cui confidit, illius fidem videtur approbasse, num. 249.

Testatoris voluntatis, ac vniuersæ testationis fidem in testamento solemni ipsa scriptura per se facit, num. 255.

Testatoris declaratio, & si generalis asserentis, suum testamentum fuisse scriptum per aliquem testamētarium illius ordine, & voluntate iddem operatur, quod illius generalis subscriptio, nu. 332. & eodem modo liberabit adscribentē sibi in testamento à pœna, quasi falsi, nu. 333.

Testatoris voluntas, quibus ex actis declaretur, nu. 336.

Testatrix nostra suum secundum testamentum proprij oris confessione pro legitimo sui arbitrij partu recognouit, & ideò contrarium probari non potest, nu. 259. & 262. quæ cum virilis spiritus esset fœmina suæ agnationi, & familiæ consulere diligenter curabat, nu. 275.

Testatus.

Testatus is dicitur sana mente, qui animæ suæ, & de se benemeritis in testamento consuluit, nu. 226.

Testimonium.

Testimonia iure Cæsareo appellantur subscriptiones, quas faciunt testes in publicis scripturis, nu. 183.

Testimonia, quibus magis lux veritatis adsistat, respici oportet, nu. 58.

Testimonia aduersæ partis testium examinātur primi scilicet testis, nu. 59. cum quinque sequentibus, secundi testis, n. 65. tertij testis, n. 66. quarti nu. 67. quinti nu. 69. sexti nu. 73. septimi nu. 76. octaui nu. 81. noni num. 82. decimi nu. 84. vndecimi nu. 85.

Testimonium quatuor Clericorum tantùm valet, quantùm sex laicorum, nu. 47.

Testis.

Testes Presbyteri Laicis præferuntur, quia ratione presbyteratus sunt magis idonei, n. 46. & quodamodo dici potest, quòd Presbyter sit omni exceptione maior, nu. 47.

Testes deponentes super negatiua, pura, mera, & vaga nihil probant, nu. 15. quod limitatur, quando negatiua est loco, & tempore coarctata, nu. 16.

Testes, qui plures patiuntur defectus non probant etiam in casibus, in quibus ex natura rei aliter veritas haberi non potest, nu. 44.

Testes deponentes de sanitate mentis dicuntur verisimiliora attestari, illisq; magis creditur, quàm attestantibus de furore, & insania, & si illi essent pauciores veluti duo, & isti essēt plures veluti mille, quod admittimus, quādo plures deponerent in genere, & pauciores in specie, n. 51.

Testes idiotæ nō rectè iudicare possunt de insania, quia istud in intellectu consistit sapientis, & experti hominis, n. 52.

Testes falsi Iudices fallunt mentiendo, Dei præsentiam contemnunt, & inocentem falso testimonio lædunt, nu. 68.

Testes, qui veritatem non propalant, ijs, qui falsum dicunt, æquiparantur, nu. 64.

Testes in verisimilia deponentes præsumuntur falsi, nu. 62. & nihil probant, nu. 61.

Testes, qui volunt alicui instrumento contradicere debent concludenter deponere, nu. 210. & esse omni exceptione maiores, nu. 211. & ista testium qualitas debet articulari, & probari, num. 212.

Testes falsi si sua graui punirētur pœna, iustitia, & pax vbique, & maximè in Regno se inuicem obscularentur, n. 68.

Testes, qui non sunt testamentarij, si contra deponant testamentum, debent esse omni exceptione maiores, nu. 72. & quando dicantur concludenter deponere, si attestentur, testatorem non esse locutum. ibidem.

Testes deponentes de actibus, qui citra insaniam fieri possunt, insaniam non arguunt necessario, nu. 75.

Testes deponentes super dementia, & furore, attestari debent de actibus, & verbis exterioribus specificè, nu. 78. & ratio assignatur. nu. 79.

Te-

Testes falsi manum cuiusdam mortuæ testatricis ducentis per chartam effecerunt, vt defuncta videri posset venerabile signum Crucis scripsisse, nu.83.

Testes aduersæ partis similes videri possunt esse campanis, quæ talem edunt sonum, qualem vult ille, qui earundem regit pistilla, qui & alio præeunte more præconis iuxta ea, quæ examinabantur deposuerunt, nu.88.

Testes olim Romæ partes interrogabant, quod & Iudices ex officio facere poterant, nu.90.

Testes pauperes in causa ciuili graui, vt est vnius hæreditatis, vel maioris partis bonorum omninò à testimonio repelluntur, nu.40. & in his causis magnis non est locus regulæ, quòd deficit in fide supplet testium numerus, testes enim pauperes sunt faciles, vt corrumpantur, nu.41.

Testes, qui vnum propalarunt excõmunicationis timore, & aliud in iudicio deposuerunt iurati, mendaces, varij, & fidei satis dubiæ dicuntur esse, & cum eis cautè agendum est, attenta negotij personarũ, & tẽporis qualitate, n.101.

Testes, qui in iudicio etiam sine iuramento falsum attestantur, falsi pœna puniuntur, nu.99.

Testes pauci nobiles sunt multis vilibus, & rusticis præferendi, nu.43.

Testes subscriptores postquã instrumento, vel scripturæ alicui se subscripserunt, contra testificari nõ possunt, nisi probauerint, se fuisse deceptos, & ad subscribendum seductos, nu. 188. quinimmò si post subscriptionem contrarium etiam in iudicio deposuerint, ipsis non creditur, quia se ipsos notant. nu. 189. idest suam allegant turpitudinem, quod facere non possunt, nu.190.

Testes signatores, qui testamentum falsò impugnant, quod signarunt, falsi crimine tenentur, nu.200.

Testes inimici mentiuntur, nu.201.

Testes cum publicis scripturis se subscribunt, tunc deponere, & testificari dicuntur, nu.184. & fi

Testes testamentarij fuerint, nu. 185. & seq. qui & iniurati faciunt fidem, nu. 182.
Testi nullo creditur iniurato, n. 93. & nu. 181. quod fallit in teste, qui publicis scripturis se subscribit, nu. 182.
Testibus pluribus numero standum est, nu. 39. & ditioribus magis creditur, quàm pauperibus, nu. 40.
Testibus nobilioribus, & dignioribus maior fides adhibetur, quàm plebeis, n. 42. etiã si essent numero pauciores, n. 43.
Testibus vassallis pauperibus, vilibus, vel aliqua alia suspitione laborantibus, nulla fides est adhibenda, nu. 45.
Testibus attestãtibus de sana mente maior adhibetur fides, quàm deponẽtibus de furore, n. 48. & illis suffragatur assertio Notarij attestãtis, testatorẽ fuisse sanæ mẽtis, n. 55.
Testibus testamentarijs deponentibus de sana testatoris mente standum est, dato, quòd probatum esset de priore testatoris fatuitate, nu. 56. magisque
Testibus adhibetur fides, qui pro instrumẽto deponunt, quàm contra instrumentum attestantibus de mentis alienatione, & insania, nu. 54.
Testibus falsum deponentibus, nec in eis creditur, in quibus dicerent veritatem, nu. 63.
Testis falsidicus dicitur, qui cùm nocere non posset, prodesse noluit, nu. 180.
Testis omni exceptione is dicitur esse maior, cui nulla mundi exceptio obijci potest, nu. 213.
Testis non dicitur contradicere testamento, si deposuerit, fuisse præsentem, & tamen testatorem non audiuisse loquentem, nu. 209.
Testis nullus præsumitur fuisse immemor salutis æternæ, nec aliquid dixisse in præiudicium animæ suæ, nu. 94.
Testis inuitus ad testamentũ adhiberi non potest, nu. 191. & eo ipso, quòd quis passus est scribi, & adhiberi pro teste cẽsetur fateri, quòd viderit, & audierit quæcunque gesta, atque acta fuerunt, quia debet aures applicare, & si con-

tra-

trarium dixerit non nocebit tertio,nu.192.

Testis si quis dixerit aliud scriptum,quàm dictum, & quæratur, an potius instrumento, aut testi credatur, aduertas, quòd dubia, & quæstiones inter Doctores procedunt vbi testis à Notario tantùm fuerit instrumento annotatus, quòd si testis etiam se subscripserit omnia cessant disputata, & priùs illius dictum attenditur, & ex secundo pœna falsi punitur,nu.193.nam

Testis,qui propria manu instrumento se subscribit, videtur pro instrumento testificari in futurũ, & licet postea à sua variet subscriptione, & instrumento contradicat propter suã vacillationẽ ei nõ creditur absq; tortura,n.194.quia

Testis,qui vnum extra iudicium,& aliud in iudicio deponit torqueri debet,n.195.

Testis.n subscriptio facta tempore actus gesti prȩualet depositioni posteriori etiam iuratæ,& iudiciali, n.196.nã illius dictũ iudiciale subsecutũ, præsumitur emanatum ad partis subornationem, nu.197. & ideò testis omni casu debet puniri de falso,n.198. veruntamẽ si dictũ secundũ fuerit tormentis confirmatum, non puniretur pœna ordinaria falsi,sed crimine stellionatus de dolo,nu.199.

Testium varietas cogit Iudices ad perscrutandum personarũ auctoritatẽ, testimoniorum qualitatem, et testium numerum,num.36.

Testium peritorũ in arte, veluti medicorũ de insania,& sanitate intellectus testimonia plurimũ attẽdi debent,n.53.

Testium dicto secundo in iudicio iurato magis est standum, quàm prima contraria extra iudiciũ,n.95.sed limitatur, quando pro primo aliqua extaret præsumptio,nu.96.

Testium dictum iudiciale magis eliditur, quando testis dicit in iudicio contra prius dictum,quàm è contra, num.102.

Testium dicta ita infringit confessio principalis,vt ea magis attendatur, quàm contraria mille testium attestationes. num.261.

Te-

Testium duorum supranumerariorũ contradictione ex his, qui fuerunt annotati in instrumento, regulariter dicitur suspectum instrumẽtum, siuè falsum intelligitur, nisi alij testes ad actum necessarij pro instrumento deponerent. nu.202.aut non se subscripserint, sed tantùm à Notario annotati fuerunt.nu.206.

Verbum.

Verba l.ob carmen in fine ff. de testib. formaliter transcribuntur in c. si omnes testes in fin.4. q.3. nu.58.

Verborum solemnium in ordiandis testamentis vna amota est necessitas.nu.161.

Verbum Carum, est amoris, à quo amicitia nomen est ductum.num.266.

Verbum impersonale quid sit.nu.127.

Verbum, licere, liberam importat voluntatem.nu.128.

Verbum, debet, necessitatem operatur.nu.150.

Verisimile.

Verisimilè non est, testamentarium velle mutare schedulã testamenti ante stipulationem, & testatore viuente.nu. 246.vbi ratio affertur.

Verisimilia multa sunt, quæ vera non sunt, quæ causarum patroni nonnunquam sequuntur.nu.339.

Veritas.

Veritas ad efficaciam sufficit codicillorum, & si probatoria desit solemnitas.nu.165.

Veritas non sufficit ad efficaciam vltimæ voluntatis, nisi etiam solemnitas interueniat.nu.151.

Virtus.

Virtutis splendor est maximus in iustitia.nu.340.

Voluntas.

Voluntas cuiusuis testatoris declaratur tùm ex actis gestis tàm ante, quàm post testamentum, tùm ex verbis prolatis etiam in contractu celebrato post conditum testamẽtum.nu.336.

FINIS.